

บัญญัติชาติก

ภาคที่ ๒๕

วรรณชาติก

เจ้าภาพพิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ

อัครมาตย์โท . พระยาพิพิธภักดี (เพิ่ม เตชะคุปต์) ต.ม. ๑๕. ร.๑.พ.

เมื่อบมะเมีย พ.ศ. ๒๔๗๓

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์

จังหวัดพระนคร

TUDC

17/06/2564

อัครราชทูต พระยาพิพิธภักดี (เพิ่ม เดชะคุปต์)

พ. ศ. ๒๔๐๕-๒๔๖๓

ประวัติ

อำมาตย์โท พระยาพิพิธภักดี (เพิ่ม เตชะคุปต์)

อำมาตย์โท พระยาพิพิธภักดี (เพิ่ม เตชะคุปต์) เกิดที่บ้านใน
คลองบางกอกน้อย จังหวัดธนบุรี เมื่อวันที่ ๒๓ ๒ มีนาคม อัฐศก จุ
ศักราช ๑๒๒๘ ตรงกับวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นบุตรคนที่ ๒
ของขุนฤทธิธรรณเสวี (เดช เตชะคุปต์) ตำรวจใหญ่มหาดเล็กเว
ฤทธิในรัชกาลที่ ๕ และนางไฉ่ ฤทธิธรรณเสวี เมื่ออายุเจริญวัยได้
เข้าเรียนอักษรสมัยอยู่กับอาจารย์รอดที่บ้าน ถึง พ.ศ. ๒๔๒๖ ได้เข้ารับ
ราชการเป็นเสมียนในกรมทหารมหาดเล็กรักษาพระองค์ ของพระบาท
สมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระยาพิพิธภักดีเป็นผู้มีวิริยะอุต
สาหะ เมื่อมีเวลาว่างราชการศึกษาศึกษาวิชาไปกับนายทหาร มีนาย
พันโท พระยาพิพิธจรัส (ทิม บุญยรัตพันธ์) ซึ่งเป็นผู้รอบรู้อักษร
ศาสตร์ และเป็นนักอยู่ในเวลานั้น ครั้นเมื่อได้ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ให้ตั้งกรมศึกษาธิการขึ้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรม
พระยาดำรงราชานุภาพ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายพระยาพิพิธภักดีไปเป็น
เสมียนในกรมศึกษาธิการ ถึง พ.ศ. ๒๔๓๑ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็น
นายเวรในกรมนั้น ถึง พ.ศ. ๒๔๓๒ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร
บรรดาศักดิ์เป็นขุนวรพิทยพิจารณ์ พ.ศ. ๒๔๔๑ ได้รับพระราชทาน
สัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เลื่อนขึ้นเป็นหลวงในราชทินนามเดิม ๒๕ และทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นมหาดไทยมณฑลอยุธยาอยู่ปีหนึ่ง เวลานั้น
 กษัตริย์เจ้าเมืองจันทบุรีให้เข้าระเบียบ จึงโปรดเกล้าฯ
 ให้ย้ายไปเป็นปลัดจันทบุรี พ.ศ. ๒๔๔๓ ได้รับพระราชทานยศ
 เป็นรองอำมาตย์เอก ถึง พ.ศ. ๒๔๔๔ โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเป็นปลัด
 จันทบุรี พ.ศ. ๒๔๔๖ ย้ายไปเป็นปลัดจันทบุรี พ.ศ.
 ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็น พระพิพิธภักดี
 พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้รับพระราชทานยศเป็นอำมาตย์ตรี ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ โปรด
 เกล้าฯ ให้เป็นมหาดไทยมณฑลปัตตานี พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราช
 ทานยศเป็นอำมาตย์โท พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดเกล้าฯ ให้เป็นปลัด
 มณฑลปัตตานีประจำจังหวัดยะลา ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ได้รับพระราช
 ทานสัญญาบัตรบรรดาศักดิ์เป็นพระยาพิพิธภักดี ต่อมาถึง พ.ศ. ๒๔๕๗
 โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดพังงาอยู่ ๒ ปี ถึง พ.ศ.
 ๒๔๕๘ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา

ราชการเลื้อป่า พระยาพิพิธภักดีได้เป็นตั้งแต่พลเลื้อป่ามาแต่
 พ.ศ. ๒๔๕๔ แล้วยังได้เป็นหัวหน้าหมู่ ผู้บังคับกองร้อยที่ ๒ จังหวัด
 ยะลา ถึง พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเป็นนายหมวดตรี
 ผู้บังคับกองร้อยที่ ๔ จังหวัดยะลา พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับพระราชทาน
 สัญญาบัตรเลื่อนชั้นเป็นนายหมวดโท ผู้บังคับกองพันที่ ๒ จังหวัด
 ยะลา พ.ศ. ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรเลื่อนชั้นเป็นนาย

เครื่องราชอิสริยาภรณ์ได้รับพระราชทานตรามงกุฎสยาม และ
ข้างเผือกตงแตชน ๕ แดงเดือนชนเป็นลำดับถึงที่สุด ได้รับพระราช
ทานจักรภรณ์ข้างเผือก และคริตาภรณ์มงกุฎสยาม เหรียญจักร
พรรดิมาตา กับได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึกในงานพระราชพิธี
มดาดบตงแต่เหรียญรัชฎาภิเศกมาตาเป็นต้นมาทุกคราวงาน

เงินเดือนแรกที่พระยาพิพิธภักดีเข้ารับราชการในกรมทหารมหาด
เล็ก ๆ ได้รับพระราชทานเดือนละ ๓๐ บาท แดงเดือนชนเป็น
ลำดับ ต่อมาจนถึงที่สุดเมื่อเป็นผู้ว่าราชการจังหวัดได้รับพระราชทาน
เดือนละ ๕๐๐ บาท

เมื่อ พ. ศ. ๒๔๒๘ พระยาพิพิธภักดีได้ทำการสมรสกับคุณหญิงพันธ์
มัมบุตรี บุตรี ด้วยกัน ๘ คน ถึงแก่กรรมเสีย ๓ คน คงเหลือบุตร
ชายที่ ๓ ชื่อ พงษ์ เป็นรองอำมาตย์โท หลวงศรีคณาภิบาล บุตรีชาย
ที่ ๔ ชื่อ พฤดี เป็นรองอำมาตย์เอก ชุนดำรงราชการ ที่ ๕ เป็นหญิง
ชื่อ นิตย นางบริรักษ์ภูธร ภรรยาอำมาตย์ตรี พระบริรักษ์ภูธร
ผู้ว่าราชการจังหวัดพังงา ที่ ๖ เป็นหญิงชื่อ น้อม ที่ ๗ เป็นชาย
ชื่อ พรอง ที่ ๘ เป็นหญิงชื่อ เนียน

พระยาพิพิธภักดีเป็นผู้มีอชยาศัยสุภาพอ่อนโยน และโอบอ้อม
อารีต่อพี่น้องและวงศ์ญาติตลอดจนผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา เมื่อมีโอกาสด
จะอุปการะได้สถานใดก็พยายามช่วยเหลือตามควร จึงเป็นที่รักใคร่
นับถือของวงศ์ญาติกับผู้ที่อยู่ในบังคับบัญชา และทั้งเป็นผู้ที่ไว้วางใจ

ของผู้บังคับบัญชาทุกชั้น และเป็นคนมีใจหนักแน่นมั่นคง เมื่อได้
 รับราชการในตำแหน่งใด ก็พยายามกระทำการในหน้าที่โดยเต็มกำลังและ
 สุดความสามารถ พระยาพิพิธภักดีมีนิสัยชอบในการช่าง จึงได้เป็น
 กำนันช่วยมหาอำมาตย์โท พระยาเดชาอนุชิต ครังเป็นสมุหเทศาภิบาล
 มณฑลปัตตานี ทำถนนหนทางและการก่อสร้างสถานที่ของรัฐบาลใน
 จังหวัดปัตตานี และจังหวัดอื่น ๆ ในมณฑลปัตตานี ซึ่งยังคงเห็น
 ปรากฏอยู่ในปัจจุบันนี้ พระยาพิพิธภักดีได้รับราชการตราครุฑมาถึง
 พ. ศ. ๒๔๖๓ ก็ล้มป่วยลงด้วยโรคอัมพาต แต่ได้รับการรักษาจน
 มีกำลังยังคงรับราชการสนองพระเดชพระคุณอยู่ได้จนถึง พ. ศ. ๒๔๖๖
 เห็นว่าเป็นผู้มีโรคภัยเบียดเบียนจะรับราชการต่อไปก็จะทำให้ราชการ
 เจริญขึ้นอีกไม่ได้ จึงกราบถวายบังคมลาออกจากตำแหน่งผู้ว่าราชการ
 จังหวัดยะลา แล้วกลับเข้ามาอยู่ยังบ้านเดิม ได้ทรงพระกรุณาโปรด
 เกดฯ พระราชทานเบี้ยบำนาญเพียงชีพต่อมา ถึงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน
 พ. ศ. ๒๔๖๗ โรคเดิมกำเริบจนถึงอนิจกรรมในขณะนั้น อายุ ๕๘ ปี
 รับราชการมา ๔๓ ปี ได้รับพระราชทานบำนาญและหีบทองทับเป็น
 เกียรติยศ

บัญญัติชาตก บัญชีมภาค

๕ วรรณุชชาตก

หลวงชำระเจดีย์รัฐ (เทศ วิริยรัต) เปรียญ ๔ ประโยคแปล

กุโศ อากจณดี ภาทเทติ อิทํ สัตถา เขตวเน อนาถบิณฑิก-
กตัสารามะ วิหรนุโค อตฺตโน กตณฺญุคํ อารพฺภ กเถดี

สัตถา สมนเด็จพระบรมศาสดา เมื่อเสด็จประทับอยู่ณพระเชตะวัน
อันเป็นอารามของอนาถบิณฑิกคฤหบดีสร้างถวาย ทรงพระปรารภความ
ที่พระองค์ทรงกตัญญูเป็นมุตเหตุ ตรัสพระธรรมเทศนานี้ มีคำเริ่มว่า
กุโศ อากจณดี ภาทเท คิงนเป็นต้น อนุสนธิในเรื่องนี้มีความดังกล่าว
ต่อไปนี้ว่า

วันหนึ่ง พระภิกษุทั้งหลายประชุมสนทนากัน พรรณนาถึง
ความกตัญญูของพระผู้มีพระภาคอยู่ ณโรงธรรมสภามณฑลว่า ดู
ก่อนอาวุโสทั้งหลาย พระตถาคตเจ้าทรงตั้งอยู่ในกตัญญูภาพจริง ๆ
ทรงพระอุตสาหะเสด็จไปยังดาวดึงส์พิภพ แแต่คงพระอภิธรรมสิ้นไคร
มาดี เพื่อปัจจุการแก่สมเด็จพะพุทธมารดา ทรงประธานโศกุตตร
สมบัติโดยพระกตเวทิตา ยิ่งความอุตสาหะให้เกิดขึ้น ด้วยพระกตัญญู
ภาพ พระคุณขอนยากทมฺหฺนจะทำได้ นำเตอมไดยิ่งนักหนา

สมเด็จพะบรมศาสดาทรงสดับด้วยทิพยโสตแล้ว จึงเสด็จยัง

โรงธรรมสภาประทับณธรรมาสน์แล้ว ครั้นถึงถึงดัดดาปกถากับ
ภิกษุสงฆ์ ครั้นพระองค์ทรงทราบแล้วจึงดำรัสว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย
เราผู้ตถาคตจะได้ตั้งอยู่ในกตัญญูภาพในชาตินี้ก็หาไม่ ถึงกาลปางก่อน
เมื่อตถาคตยังเป็นโพธิสัตว์อยู่นั้น ตถาคตก็ได้ทำปัจจุการต่อพระ
มารดาด้วยความเป็นผู้กตัญญูมาแล้วเหมือนกัน ครั้นภิกษุทั้งหลายทูล
วิงวอนขอให้ตรัสเทศนา พระองค์จึงนำอดีตนิทานมาอ้างดังนี้ว่า

อดีตกาลเกิดอุปพพเต อุปตมahanครุ อุตุมพรา นาม กิณนรราชา
ราชย์ กาเรตี ในอดีตสมัยเป็นไปดวงแก้วนานมา มีกิณนรราชาพระนาม
ว่าอุตุมพร ผ่านสัมปัตตณอุปตมahanครุโกตัญญาเขาไกรลาศ พระมเหสี
ของพระอุตุมพราชนั้นพระนามว่าสุนทรีย์ เป็นใหญ่ยิ่งกว่านาฏกนิหรี
นับตั้งแต่นั้น

นางกิณนรีผู้ภคินีของพระอุตุมพราชาหนึ่งนามว่าสุภักททา แต่
นางนั้นยังหาไม่ภักดาไม่ นางกระตั้นกตักกตุ้มไปด้วยกามรดี วันหนึ่งจึง
ทูลตาพระเชษฐาขออนุญาตไปเที่ยวป่าหิมพานต์ ครั้นพระอุตุมพรา
อนุญาตแล้ว ได้ประดับกายาสวมปีกหางแล้วบินขึ้นบนอากาศ ร่อนไป
ตามลำดับบรรดถึงสระบัวใหญ่แห่งหนึ่ง เห็นต้นไม้ริมรอบขอบสระ
ร่มรื่นด้วยร่มไม้ดอกออกผล นางก็ร่อนลงเปิดองเครื่องสรรพาวรณ์วาง
ไว้ที่ขอบสระนั้น แล้วลงไปเก็บหานาบุบผามาประดับกายา พื่อนรำ
ขับร้องตามทำนองของกนิหรีที่ร้องไว้ที่สระปทุมนั้น

คราวนั้น มีพรานป่าผู้หนึ่งเที่ยวยิงเนื้อตามมหาวัน ได้มาถึงสระ
 ค้ำบดนั้น นางกนิษฐ์เห็นพรานป่าแต่ไกลตัวตัวนั้น เห็นเข้าซ่อนอยู่ในพุ่ม
 ไม้ไม่ให้พรานเห็น พรานป่าเดินตรวจตราไปรอบสระแล้ว เห็นเครื่อง
 ออตั้งการของนางกนิษฐ์ที่วางไว้นึกในใจว่า ออตั้งการมีบกหางเป็นอาทนะ
 นางกนิษฐ์คงมาวางไว้ แล้วก็หยิบเอาไปเสีย เทยวค้นหาเจ้าของไม่เห็น
 แล้ว จึงลงอาบน้ำชำระกายขึ้นมาพาเอาออตั้งการของนางกนิษฐ์นั้นไป
 เสียด้วย

เมื่อพรานป่าไปแล้ว นางสุภักทากนิษฐ์ชนจากสระแล้วบินขึ้นไป
 นิ่งอยู่บนคบไม้ ร้องให้คร่ำครวญว่าเราจักไปที่ไหน ใครเล่าเขาจักไป
 ทูลพระราชเชษฐาให้ทรงทราบ ใครเล่าเขาจักกรุณาช่วยส่งเคราะห์เรา
 เราจักตกอยู่ในสำนักของใคร นางนึ่งร้องให้ยู่ตั้งแต่ปฐมยามจนถึง
 เวตอรุณขึ้นมาใหม่

ในขณะนั้น พฤกษ์เทวดาองค์หนึ่งนกร้าฟังว่า นางสุภักทาเทวี
 ผู้รูปร่างสวยงามดีแต่มีบุญหนักศักดิ์ใหญ่ ส้มควรจะได้เป็นมเหสี
 ของกษัตริย์ผู้มีบุญ เพราะฉะนั้น จำอาตมาจะช่วยส่งเคราะห์ให้ส้มแก่
 ฐานันดรของนางณบัดนี้

ก็แต่คราวนั้น ที่เมืองวิเทหแคว้นเจตราชู มีพระราชามี
 บุญใหญ่องค์หนึ่งพระนามว่าเจตราชู ครองราชสมบัติได้เป็นใหญ่ยิ่ง
 กว่ากษัตริย์ร้อยเอ็ด พระมเหสีของพระราชเจตราชูนั้น พระนามว่า
 เขมาเทวี ได้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าสนมনারีหมื่นหกพัน และเป็นทีโปรดปราน

ปัญญาศาสตร์

ของพระเจ้าเจตราชฯ ทรงทศพิชราชธรรม และธมาทานเบญจศีลดำรง
อยู่ในสุจริตธรรม ทรงพระเมตตาตามหาชนทุกถ้วนหน้า

เพราะเหตุดังนี้ พฤกษเทวดาจึงดำริว่า นางสุภัทธาเทวน
คู่ควรแก่พระเจ้าเจตราชแท้ พฤกษเทวดาจึงไปเฝ้าพระเจ้าเจตราช
กระซิบทูลที่พระกรรณว่า ข้าแต่พระมหाराช เสิญคืนจากนิทราแต่ตั้ง
ออกไปสู่ป่าจักไตนารวตน์ บรมกษัตริย์ผนวตน์แล้วโดยนเทวดาบอก
ความดังนี้ จึงด่วนเสด็จออกยังโรงวินิจฉัยศาลา รับสั่งหาตัว
เสนาบดีเข้ามาแล้วตรัสว่า ดูก่อนภณาย วันพรุ่งนี้เข้าเราจักไปเที่ยวป่า
ท่านจงให้จตุรงค์เสนามากอยพร้อมกันณหน้าพระदान เสนาบดรับ
ราชบรรหารแล้ว จึงรับสั่งให้จตุรงค์เสนามาประชุมพร้อมกันตาม
กระแสรับสั่ง

ครั้นรุ่งชนเวดาเช้า พระเจ้าเจตราชพร้อมด้วยพวกจตุรงค์เสนา
เสด็จแต่พระนครไปสู่ป่ามหาวน ให้หยุดกองพลประทับแรมอยู่ณรั่ม
ประเทศตำบลหนึ่ง ฝ่ายพฤกษเทวดาองค์นั้น ได้แปลงกายเป็นเนื้อทอง
จึงสระบัตหยดย่องผ่านพระพักตรพระเจ้าเจตราชมา พระราชาทอดพระ
เนตรแล้วก็ปลื้มพระหฤทัย จึงทรงม้าพระที่นั่งได้ตามสู่สุวรรณมฤคไป
ถึงสระบัวใหญ่ มีไคเห็นควเนื้อเห็นแต่รอยเท้า ทรงดำเนิรทอดพระเนตร
ค้นไปจนถึงต้นไม้ใหญ่ต้นนั้น เสด็จไปพบพระเนตรแต่ไปพบนางรัตนาวรี
อยู่ที่คบไม้ ทรงตพระทัยยังนกหนาคังดำริว่า เมื่อกนนเทวดาบอกกระเรา
ไว้คำใด คำนั้นก็สมจริงเที่ยงแท้ทีเดียว แล้วพระองค์ก็เสด็จเข้าไปใกล้

เมื่อจะถามให้ได้ความแจ่มชัด จึงตรัสพระคาถาดังนี้ว่า

กุโธ อากัจฉตี ภาทเท กตุมา เอภิกกา ตัญญุจตี

กุโธ ชาตินครี ทว กตุส จิตาธ รุกขตุมินติ

ดูก่อนแม่เจริญ แม่มาแต่ไหนเหตุไรจึงมาอยู่ที่ตนไม้นี้แต่คนเดียว
เดี๋ยวเด้า บ้านเกิดเมืองนอนของหัดอนอยู่ที่ไหน และเป็นบุตรของผู้ใด
นางสุภททาภินนรี ได้สดับราชวาทที่ถามดังนั้น เมื่อนางจะพูด
ความให้แจ่ม จึงแสดงวจนะประพันธ์คาถาดังนี้ว่า

อุทุมพรณโฆหณฺจ กนิฏฺฐา อธิ อากตา

จนรูกฺขปพฺพตฺนที โยโตกิตฺตุ อิจฺฉามินฺติ

หม่อมฉันเป็นกนิษฐาของพระเจ้าอุทุมพรราช ประราธนาจะใคร่
ชมบำไม้และบรรพตและนที จึงได้มาอยู่ที่ตนไม้นี้ นางสุภททา
ภินนรีจึงเล่าความแต่ต้นเหตุถวายให้ทรงทราบทุกประการ

จอมมหิบาลเจตราชตรัสประภาษว่า ดูก่อนแม่เจริญ แม่อย่า
ไต่กเค้รำเดี่ยวใจไปเลย เราจะรับเจ้าเข้าไปในนครจะตั้งไว้ให้เป็นอัคร
มเหสี จะทำให้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าสนมনারีหมื่นหกพัน ดำรัสดังนั้นแล้ว
จึงให้นางภินนรีลงจากต้นไม้ ทรงประคองให้ชนหัดงอาชาไนย เล็ดจพา
ไปถึงที่พกกองพตโยธา แล้วให้เค็ดอนจตุรงคเส่นากดับคินเข้าพระราช
สถาน ทรงทำอภิสิทธิ์ญาณการพิธีอภิเชกนางสุภททาเทวีเป็นอัครมเหสี
พระนางสุภททาภินนรีนั้น ก็ได้เป็นที่โปรดปรานยิ่งของพระเจ้าเจตราชฯ
ก็มีไต่เห็ดยวแต่อาดัยแต่สนมনারีเห็ดอื่นเลย

ต้นมนารเหต้อันมีนางเซมาเทวีเป็นต้นปลูกชากันว่า นางสุภัททา
 เทวี^{๕๒๕} มาแย่งพระราชสามีของเรา เขาทำพระราชสามีให้อยู่ใน
 อำนาจของเขาได้ ในหนอพระราชามายินดีรักใคร่นางสุภัททาเป็นนัก
 หนา นำส่งด้วยนัก นางสุภัททาหาดีรับมิได้ ทั้งเป็นคนผู้เดียวเที่ยวกลาง
 บ่าอนาถาหาไม่มีญาติไม่ ทำไมพระราชารักใคร่มากมาย พวกเราทั้งหลาย
 ช่วยคิดอุบายทำลายให้แตกร้างกันเสียให้ได้

พระนางเซมาเทวีจึงหาพราหมณ์โหราจารย์มาแล้วประทานทรัพย์
 ให้พบนั่ง จึงบอกว่า ข้าแต่ท่านลุง ถ้าหากว่าท่านอาจยังความ
 ปราบปรามของฉันทให้สำเร็จได้ไซ้ร้ ฉันทจักบูชาท่านให้ยิ่งกว่านี้อีก ๆ
 ข้าแต่พระแม่เจ้า จะให้ข้าพระบาททำอย่างไรหรือ ๆ ข้าแต่ท่านลุง
 ท่านไม่เห็นดอกหรือเด้า พระภักศดาเจ้าของฉันทท่านหลงแต่ให้นางสุภัททา
 เสียแล้ว ท่านหลงรักนางสุภัททาแต่ผู้เดียว ฉันทจะทำอย่างไรจักให้
 พระราชารักฉันทได้บ้าง ถ้าว่าท่านทำพระราชารักฉันทได้ จนพระราช
 ะทิ้งนางสุภัททาเสียได้ไซ้ร้ ฉันทจักบูชาท่านให้ยิ่งกว่าทรัพย์ที่ให้ท่าน
 อีกหลายเท่า

ท่านพราหมณ์โหราทูลว่า ข้าพระบาทจักคิดอุบายถวาย ทูล
 แดงกรบเอาทรัพย์ต้นบนนั้นตาไป ครั้นไปถึงบ้านเรือนของตน จึงแจ้ง
 ยุบตเรื่องนั้นแก่นางพราหมณ์ผู้ภรรยา ๆ จึงบอกว่า ฉันทคิดเห็นอุบาย
 อย่างหนึ่งมีอยู่ คือว่าเมื่อนางสุภัททาเทวีมีครรภ์จนมาแล้ว เราแกะไม้
 ให้เป็นรูปทารกซ่อนไว้ข้างหลัง นางสุภัททาประสูติออกมาแล้ว เราให้

จับกุมารนั้นไปทิ้งณมหาวัน แล้วเอาโลหิตทารูปทารกซึ่งทำด้วยไม้
นำไปถวายให้พระราชาทอดพระเนตร พระราชาก็จักพิโรธรับสั่งให้
ขับไล่นางสุภัทธาไป

ท่านพราหมณ์โหราได้ฟังกรรยาบอกอุบายนั้นแล้ว จึงไปทูลแต่
พระนางเซมาเทวี ๆ ตีพระทัยยังหนักหนา จึงรับสั่งให้หาทาสีเข้ามา
ประทานทรัพย์สินบนให้แล้วดำรัสว่า แน่ะแม่สาวไซ้ เจ้ารู้ว่านางสุภัทธา
เทวมีครรภ์แล้ว จงมาบอกแก่เราให้รู้ด้วย นางทาสีรับเส้าว่าสาวไซ้
แล้วก็คอยตรวจตราหาโอกาสอยู่ทุกวัน

ครั้นอยู่ต่อมาหาประมาณได้สิบสองปี นางสุภัทธาเทวก็มี
พระครรภ์ พวกทาสีทั้งหลายนั้นรู้ว่านางสุภัทธาเทวมีครรภ์แล้ว จึง
นำความไปทูลแต่พระนางเซมาเทวี ๆ มีเส้าว่าให้คนสนิทแกะรูปทารก
ด้วยไม้ซ่อนไว้แล้วรับสั่งว่า แน่ะสาวไซ้ เจ้าเห็นนางสุภัทธาเทวมีดม
กรรมชวาทพิศณบ้วนบั้นแล้ว จงรีบมาบอกเราให้จงได้ ครั้นเมื่อ
นางสุภัทธาเทวมีครรภ์ได้สิบเดือนแล้ว ตมกรรมชวาทก็บ้วนบั้นจะ
ประสูติกุมาร พวกทาสีจึงนำอาการไปทูลแต่พระนางเซมาเทวี คราว
นั้น พอดีพระเจ้าเจตราชเสด็จไปประพาศสวน ยังหาหนทางที่จะเสด็จ
กลับพระราชวังไม่

พระนางเซมาเทวีได้โอกาสอันดีแล้ว จึงเสด็จไปยังตำหนักนาง
สุภัทธาเทวี เต้าโตมทำมิให้กินแห้งแคงใจ นางสุภัทธาเทวได้ช่วย
มหันตเวทนา ประสูติพระโอรสมาคู่หนึ่ง นางก็ถึงวิสัยบุญญาภิเษกในขณะนั้น

พระนางเซมาเทวีจึงเอาโอรสองค์หนึ่งได้ลงในหีบแล้ว ไซ้ให้ทำตุ้มหนึ่ง
นำเอาไปทิ้งเฉียนป่ามหาวัน แล้วเอาโอรสองค์หนึ่งได้ลงในหม้อใบ
หนึ่งแล้ว บังคับให้ทำตุ้มหนึ่งนำเอาไปลอยน้ำเฉียนที่มหานที ฝ่ายทำตุ้ม
ทั้งสองรับแล้ววณีย์แล้ว ก็พากันแยกไปจัดการตามเด้าวณีย์พระนาง
เซมาเทวี

นางเซมาเทวีจึงให้เอาโลหิตทารูปท่อนไม้ตั้งไว้ณสุวรรณภษณะ
แล้วรับสั่งว่า นางสุภัททาเทวีคัดอดตุกเป็นท่อนไม้ เมื่อนางสุภัททาได้
ตัดพจนชนมา นางเซมาเทวีจึงบอกว่า แน่ะแม่สุภัททาท่านจงดูตุกของ
ท่าน นางสุภัททาเห็นตุกเป็นท่อนไม้ก็ตกใจถามว่านี่เป็นอย่างไร แล้ว
ทรงกรรแสงให้พธางทางก็ตรัสว่า พ่อตุกรักของมารดา เมื่อพ่ออยู่
ในครรภ์ก็ยิ่งใหญ่กายได้ นี่ทำไมจึงมากตายเป็นรูปไม้ไปได้ ช่างเป็น
เวรกรรมของเราจริงหนอ

ครั้นเวลาดำยณหส์มัย พระเจ้าเจตราชพร้อมด้วยราชบริวาร
เสด็จกลับแต่ราชอุทยานแล้ว เสด็จขึ้นยังปราสาทประทับณราช
บัลลังก์ ครั้นนั้นฝ่ายนางเซมาเทวี จึงเอารูปท่อนไม้ได้สุวรรณภษณะ นำ
ไปถวายให้พระเจ้าเจตราชทอดพระเนตรแล้วทูลว่า พระมหाराช นี่
โอรสของพระองค์ข้างส่วยงามนักหนา พระราชาตรัสถามว่า นี่อะไร ๆ
พระมหाराช นางสุภัททาเทวีคัดอดตุกเป็นท่อนไม้กระนั้น ๆ ไฉนหญิง
มนุษย์จะคัดอดบุตรเป็นท่อนไม้ไปได้ ๆ พระมหाराช พระองค์จึง
ถามโหราจารย์ดู

พระราชารับสั่งหาตัวโหราจารย์มาแล้วครัดถามว่า หญิงมนุษย์
 คดอดบุตรเป็นท่อนไม้ อันตรายถึงไรจักมีหรือไม่ ฯ ข้าแต่พระมหา
 ราช หญิงมนุษย์คนใดคดอดบุตรเป็นท่อนไม้ก็ดี เป็นสัตว์เดี้ยวรัจฉาน
 ก็ดี หญิงมนุษย์คนนั้นเป็นกาดกณณันท์แท้ หญิงมนุษย์คดอดบุตรเป็น
 สุกกรหรือเป็นช่างเป็นสุนัขณบ้านใด อยู่ททวะจักมีในบ้านนั้น ฯ
 ครู่ก่อนอาจารย์ เรื่องนางสุภัททา คดอดลูกมาเป็นท่อนไม้ เราจะคิดอ่าน
 ทำอย่างไรดี ฯ ข้าแต่พระมหाराช ควรพระองค์พึงได้นางสุภัททา
 ดอยแพไปเสีย ฯ พระราชาทรงเชื่อคำโหราจารย์ รับสั่งให้อำมาตย์ต่อ
 แพและให้เอาขานนึ่งโภชนียาหารได้แพแล้ว ให้เอานางสุภัททาได้แพ
 ดอยไปตามคำโหราจารย์ นางสุภัททาเทวีขอทูลเดาจะขอเฝ้าพระราชา
 ก่อน พวกอำมาตย์ก็มีโอกาสเฝ้า พากันยกนางสุภัททาขึ้นสู่แพแล้ว
 ก็เลือกได้ให้แพนั้นดอยไปในนที

นางสุภัททาเทวีปริเทวนาดอยไปตามกระแสน้ำณมหาสมุทร บรรลุ
 ถึงเกาะกตางมหาสมุทรแห่งหนึ่ง นางจึงขึ้นอาศัยอยู่บนเกาะนั้น
 เทพยดาผู้รักษาเกาะเห็นนางสุภัททาแล้ว มีความกรุณาจึงนฤมิต
 อาศรมและนานาผลตามตให้นางอาศัยบริโภคนเป็นมาตุก นางสุภัททาก็รู้
 ชัดว่าดังสมบัติทั้งปวงนเทพยดาทำให้เรา นางก็บรรพชาเป็นดาบดี
 ที่อาศรมณเกาะนั้นต่อไป

เบื้องว่าโอรสทั้งสองของนางสุภัททาเทวีนั้น คือโอรสผู้พี่ชื่อ
 ทาตได้ไว้ในหีบ ทาตนั้นนำเอาไปฝังไว้ในโคนไม้ใหญ่ที่บ้ามหาวันแล้ว

ก็กลับไป เทพบุตรผู้สิงอยู่บนไม้ไผ่ได้เห็นแล้วจึงดำริว่า ทาสีหน้าเอา
 หีบใส่อะไรมาฝังไว้ คิดแล้วลงจากวิมานคู้ยดินซึ่งกดบไว้เปิดหีบดู
 เห็นครุณทากรกนงามเหมือนทองคำ จึงพิจารณาด้วยทิพจักษุ
 ทราบชัดว่า ครุณทากรกนเป็นโอรสแห่งนางสุภัททา นางเขมาวิษยา
 ทำรูปท่อนไม้ให้เป็นโอรสของนางสุภัททา เปดียนเอาครุณทากรกนใส่
 หีบให้ทาสีนำมาฝังไว้ แล้วเทพบุตรจึงอุ้มทากรกนขึ้นไวบนวิมานของตน
 ได้บำรุงเลี้ยงไว้ด้วยความเมตตา ให้ดมขรรค์ธาราอันไหลออกแต่
 อกคุดของเทพบุตร ครนกัดพานมาครุณทากรกนนั้นด้วยอันเจริญชน
 แล้ว ย่อมเป็นที่รักใคร่อาบใจของเทพบุตรดุจดวงเนตร ด้วยเหตุนี้
 เทพบุตรจึงขนานนามครุณกุมารนั้นให้ชื่อว่าวรเนตร

ฝ่ายว่าโอรสองค์หนึ่งของนางสุภัททา อันนางเขมาใส่ไว้ในหีบ
 ให้ทาสีนำไปดอยน้ำเสียนั้น ครนดอยไปตามกระแสน้ำ ๆ พัดไปถึงท่าหน้า
 ตรงอาศรมพระอักษิเนตดาบต์ ๆ กลับแต่ป่าดงอาบนาททานาเห็น หม้อ
 นันดอยวนอยู่ จึงจับเอาหม้อนั้นเปิดดูเห็นครุณทากรกนแล้ว ก็อุ้ม
 เอาไปเลี้ยงไว้เหมือนลูกของตน และให้ครุณทากรกนดมขรรค์ธารา
 อันไหลมาแต่อกคุด พระฤษีจึงพิจารณาตูกู้ความแต่ต้นมาทุกประการ
 โอรสองค์จึงขนานนามอนุชานให้ชื่อว่าวรนุชกระนแด

พร คราวนั้นมกด์สปดาบต์องค์หนึ่ง สร้างอาศรมอยู่ที่ขอบสระแห่ง
 หนึ่งณหิมวันตประเทศ มีเทวธิดาองค์หนึ่งจุติแต่ดาวดึงส์พิภพแล้ว
 ปฏิสนธิในท้องปทุมดอกหนึ่งณสระโบกขรณนั้น วันหนึ่งจึงก่สปดาบต์

นั้น ลงอาบนำที่สระเห็นดอกปทุมดอกใหญ่หนักในใจว่า ดอกปทุมนี้
 ใหญ่กว่าทุกดอก เหตุอะไรจะมีแน่ จึงลงไปเด็ดดอกปทุมนั้นขึ้นมา
 อาศรม เห็นนางกุมารมีในดอกปทุมนั้น ก็มีความยินดีจึงแต่งกุมารี
 นั้นไว้ ให้ดื่มขี้รดชำระโดยใต้อองคู่มือให้เข้ายังปากนางกุมารี ขี้รด
 ก็เกิดมขน นางกุมารนั้นครั้นเจริญวัยอายุได้ ๑๖ พรรษา มีรูปร่าง
 งามโสภาดุจดังนางเทพอัปสร พระดาบส์จึงขนานนามกรแก่นาง
 กุมารีกาหนชชื่อว่าบุษบา

ครั้นกาลนานมา มีแม่มาอดัดดรดรตัวหนึ่งกำลังตั้งท้องมาแต่

วุดาหกตระกูล บรรลุถึงอาศรมก็ดัดปดาบส์ตลอดทุกทั้งไว้ แล้วก็
 กัดบไปยังที่อยู่ของตน พระกัณฑ์ปดาบส์จึงแต่งอดัดไปดกนั้นไว้ ให้
 เดินอยู่กับนางบุษบาเทวี ๆ ขนหลังพาเข้าไปเที่ยวเก็บน่านาบุบผาและน่านา
 ผลาผลในป่า แล้วก็กลับมากอาบนำและตักน้ำอาบนำใช้ถวายพระ
 ดาบส์มุนี

ฝ่ายเทพบุตรผู้แต่งวรรณชชาดกนั้นได้ จนกุมารเติบโตใหญ่อายุได้
 ๑๖ พรรษา วรรณชชาดกจึงถามเทพบุตรนั้นว่า ข้าแต่บิดา มารดาของ
 ฉันทอยู่ที่ไหน ฉันทไม่รู้ไม่เห็นมารดาเลย อนึ่งบิดาเป็นเทพบุตร ตัวฉันท
 เป็นมนุษย์ เหตุไรจึงมาเป็นบุตรของบิดาเล่า เทพบุตรบอกความจริง
 ว่า พระเจ้ากรุงเจตราชเป็นพระราชบิดาของพ่อ พระราชมารดาของ
 พ่อพระนามว่าสุภัททาเทวี ผ่านราชสมบัติอยู่ณวิเทหบุรี คราวเมื่อพ่อ
 ประสูติฉันท พระนางเขมามเหษีของพระราชา เอาพ่อไต่ลงในหีบแต่เอา

รูปท่อนไม้เปลี่ยนไว้แต่คงให้ปรากฏ แล้วทูลพระราชว่ารูปท่อนไม้
เป็นโอรสของนางสุภัทธาเทวี นางทาด้นำพ่อมาฝังไว้ที่รุกขวิมานนี้
พระราชบิดาของพ่อทรงพระพิโรธ เอาพระมารดาของพ่อได้แพดอยน้ำ
เสีย พระมารดาของพ่อถูกระแสน้ำพัดไปติดอยู่ที่เกาะกลางมหาสมุทร
นางบรรพชาเป็นดาบสน้อยอยู่ที่เกาะนั้น

พระวรเนตรกุมารทราบความดังนั้นแล้วก็สดุดพระทัย ใครจะไป
พบพระมารดาจึงถามเทพบุตรว่า ข้าแต่เทวราช ทำใฉนข้าพเจ้าจักได้
ไปพบพระมารดา ฯ ดูก่อนพ่อ ถ้าพ่อจะใคร่พบพระมารดาไซ้ พ่อ
จงถือเอาอาวุธศรณไปทางอุตตรทิศ จะได้พบกัสดปดาบสที่ป่าหิมพานต์
พระกัสดปดาบสท่านทราบเรื่องแล้ว ท่านจะให้ธิดาของท่านแก่พ่อ
พ่อจงขอเรียนคิดปอยู่ณสำนักท่านกัสดปมุนี พ่อเรียนรอบรู้คิดป
แล้วจงค้อยไปยังสำนักพระมารดาต่อภายหลัง

เทพบุตรนั้นดังดังนั้นแล้ว จึงให้อดังการและทิพสุดของตนแก่
พระวรเนตรกุมารแล้ว จึงเรียกพระยาหงส์ผู้สหายของตนตัวหนึ่งซึ่ง
อยู่ใกล้พิภพวิมานนั้นมาสั่งว่า ดูก่อนหงส์ราชผู้สหาย ท่านจงกรุณา
แก่บุตรของเราผู้นี้ ช่วยให้บุตรนั้นชนชหลังท่าน ๆ จงช่วยพาไปส่งให้
ถึงสำนักท่านกัสดปดาบส ดังดังนั้นแล้วกัสดปมุนีของตน แล้ว
จตุไปเกิดในดาวดึงส์พิภพ

ฝ่ายพระยาหงส์รับคำเทพบุตรแล้ว เชิญพระวรเนตรกุมารให้ประ-
ทับณหลังของตนแล้ว ยินไปโดยอากาศนับได้สามวันจึงถึงอาศรมพระ

กัณฑ์ปดาบต์ พระยาหงส์จึงลงหยุดอยู่ที่ใกล้ ๆ พาพระวรเนตรเข้าไป
หาพระกัณฑ์ปดาบต์ แลดูแจ้งความให้ฟังตั้งแต่ต้นมา หังส์ราชจึง
นมัสการดาพระกัณฑ์ปดาบต์กลับไปอยู่ที่ของคนเคยอยู่ ด้วยประ-
การณ^๕

คราวเมื่อหังส์ราชาพาพระวรเนตรไปถึงสำนักกัณฑ์ปดาบต์นั้น นาง
บุษบาแตะน้ำนั้นไปป่าหิมพานต์ยังหาหนกกลับมาถึงไม่ ท่านกัณฑ์ปมุ^๕
ก็ตั้งใจจึงปราศรัยว่า ดูก่อนพ่อ เราจักยกกฐิตาของเราให้แก่พ่อ พ่อจงพา
เอาไปยังทางมนุษย์ตามชอบใจ

ครั้นเวลาด้ายันหัดมัย นางบุษบาเทวีเก็บนานานาผลตามผลได้
แล้ว นางชนหลังพาชกกลับมาถึงอาศรมบท ได้เห็นพระวรเนตรกุมารก็
ให้รักใคร่ นางได้นำนานานาผลตามผลตงจากหลังมา แตะหัวหม้อ
น้ำตงไปอาบหน้ากับมาอดัดสร^๕ แตะกชนมาอภิภาทน์พระดาบต์ถวาย
นานาผลตามผล ทำวคตปฏิบัติทั้งปวงเสร็จแล้ว แตะดูพระวรเนตรด้วย
ความระอาาย พระวรเนตรทำเมินเลี่ยมมิได้แต่ดูนางบุษบาด้วยคารวต่อ
พระฤษี นางบุษบาเทวีทำวคตปฏิบัติพระมุ^๕นั้นแต่กลับไปยังอาศรมที่อยู่
ของคน

ในคืนวันนั้น พระกัณฑ์ปดาบต์ตั้งตั้งจาธิษฐานว่า ด้รวพเทพยดา
มีท้าวลักกเทวราชเป็นต้น ขอเชิญมาประชุมกันณทณ ด้วยเดชแห่ง
อธิษฐานของพระกัณฑ์ปฤษี ท้าวมหาราชทั้งด้และท้าวโกสัย ก็ได้มา
ประชุมกันณอาศรมบท พระกัณฑ์ปดาบต์ถวายพระพรว่า เทวราช
บดินอาตมาจักทำววาหมงคลแก่พระเนตรและนางบุษบา ขอพระองค์จง

ช่วยอุปถัมภ์แก่อาตมาด้วย

มหาราชทรงตั้งมหาเวศกเทวราชเป็นต้น รับถ้อยคำพระฤษีว่า
 ธานี ดั่งนี้ แล้วลุกออกไปนอกอาศรม นฤมิตรโรงพิธมังกดเขว
 พวงดอกไม้ต่าง ๆ แล้วบุปผานานาปัจจุบัน และทำรัตนชาติตาม
 ประทับแก้วประทับตาม ตกแต่งนานาประการไว้พร้อมเสร็จทุก
 ดั่งสรรพ

ลำดับนั้น สรรพเทวธิดามีนางสุชาดาเป็นประมุขมาสู่อาศรม
 กัสสปฤษี ช่วยประดับนางบุษบาเทวีด้วยสรรพาวังการ ทำให้ด้วย
 งามดุจเทพอัปสร แล้วจงกรมนางบุษบามาสู่โรงมังกดพิธี เชิญให้นาง
 ชนงเห็นรัตนชาติ ฝ่ายท้าวสุชัยมบดีทรงประดับวรเนตรกุมารด้วย
 สรรพาวังการ ทำให้สวยงามดังครุฑเทพบุตร แล้วพามายังโรง
 มังกดพิธี เชิญให้นิรันตนาการเห็นรัตนชาติ

ครั้นได้ฤกษ์งามยามดีแล้ว พระวรเนตรกุมารจึงเกี่ยวหัตถ์นาง
 บุษบาหย่อนลงในภาคน้ำมังกด เทพยดาทั้งหลาย เมื่อจะอวยพรแก่สอง
 กุมารกุมารจึงพร้อมกันกล่าววว่า ดูก่อนพ่อและแม่ทั้งสอง ขอให้ท่าน
 ทั้งสองอยู่เย็นเป็นสุขปราศจากโรค และขออย่าถึงชราพยาธิเดยดง
 แล้วก็พากันกลับไปยังที่ตนเคยอยู่

ฝ่ายว่าพระวรเนตรกุมาร ได้ยู่สมัครตั้งवादกับนางบุษบา ด้วย
 มหันตสุขณบรรณศาตา ได้ศึกษาศิลปณด้านักกัสสปดาบส ถึงกำ
 หนดเจ็ดปีดวงแล้วก็ให้ระดิกถึงพระมารดา แล้วทรงได้ภวกรรแดง

ให้ นางบุษบาเทวีจึงถามพระล้ามีว่า ราชบุตร เหตุไรท่านจึงเศร้าโศก
 ร้องไห้ พระวรเนตรจึงแจ้งเหตุที่ระลึกถึงมารดาแล้วพูดว่า แม่แม่
 เจริญใจ พระระลึกถึงพระมารดา บัดนี้พระมารดาจะเสด็จทุกขเวทนา
 อยู่ที่ไหนไม่รู้เลย เหตุนี้พี่จะถาหนีองยาไปตามหาพระมารดา ฯ พระ
 ราชบุตร หม่อมฉันจักขอไปตัวกับพระภักดา

ครั้นรุ่งเช้า พระวรเนตรกับนางบุษบา พากันไปทำวัตรปฏิบัติพระ
 ดาบสแล้วจึงพูดว่า ข้าแต่พระผู้เป็นพระเจ้าเจริญ ข้าพเจ้าทั้งสองจะขอ
 ดาไปตามหาพระมารดา ขอพระผู้เป็นเจ้าช่วยบอกทิศที่พระมารดาอยู่แก่
 ข้าพเจ้าด้วย พระภักดสฺปดาบสเรียกอัสสตรมาตั้งว่า พ่ออัสสตร พ่อ
 จงช่วยพาของกุมารกุมารีนไป จงไปในอุตรทิศและอย่าพากันประ
 มาทนะ พ่อจงไปเป็นธุระดำารายญเกิด

พระวรเนตรกับนางบุษบา อภิวาหน์พระดาบสทำปทักษิณแล้ว
 ทรงศรทิพยและพระแสงดาบ ๕ ขนประทับหลังอัสสตรพร้อมด้วยชายา
 ๒ อัสสตรกับายหน้าค่ออุตรทิศ พาเหาะขึ้นอากาศ ไปถึงหิมวันตบรร
 พตจึงลงหยุดพักอยู่ที่ยอดภูเขานั้น พระวรเนตรกับนางบุษบาเทวี ลง
 จากหลังพาชแล้วปล่อยพาชไป อาสาในยจึงทูลพระราชาบุตรและชายา
 ว่า ข้าแต่แม่และพ่อ ถ้าหากอันตรายมีมาไซ้ร ขอให้ระลึกถึงหม่อม
 ฉัน แล้วทูลดาไปยังที่มีหญ้าและน้ำ พระวรเนตรราชบุตรกับนาง
 บุษบา เทียวเดินออกเก็บหานานาบุบผาบนยอดเขา เหามาประดับรกาย
 ชมชื่นตามลบายหญัทย

บัญญัติชาติก

แท้จริง หิมวันตบรรพตนั้น กว้างขวางสูงเหตอเกิน ปรระดับ
 ด้วยยอดนับได้แปดหมื่นสี่พัน วิจิตรด้วยบัญญัติมหานทีมีกระแสน้ำไหล
 รอบ ปรระดับด้วยสระใหญ่เจ็ดมีสระอโนดาตเป็นต้น แต่สระอโนดาต
 นั้น มีบัญญัติบรรพตล้อมรอบ คือสุทัตถ์สนกฏ ๓ จิตตกฏ ๓ กาสกฏ ๓
 คันธมาทนกฏ ๓ เกตาสกฏ ๓

สุทัตถ์สนบรรพตนั้นล้วนแล้วด้วยทองคำ ยอดภูเขาหน้าในคดค้อม
 ดันฐานตั้งปากกา ปกคลุมสระอโนดาตนั้นตั้งอยู่ จิตตกฏบรรพต
 ปรระดับด้วยสัตว์ครุฑ มีต้นฐานเหมือนสุทัตถ์สนบรรพตนั้น กาสกฏ
 บรรพตล้วนแล้วด้วยแก้วอินทนิล และแก้วดีดอกอัญชัน คันธมาทนกฏ
 บรรพตล้วนแล้วด้วยแก้วตาย หน้าภูเขาข้างในเป็นป่า หอมพุ่งด้วย
 กัดิน ๓๐ อย่าง คือกัดินรากไม้มีกระดำภักเป็นต้น ๑ กัดินแก่นไม้มีแก่น
 จันทน์เป็นต้น ๑ กัดินกะพไม้มีต้นหรือมะดังเป็นต้น ๑ กัดินเปลือกไม้มี
 ดมุดแวงเป็นต้น ๑ กัดินยางไม้ (หรือปุ่มไม้) มีมะขวิดเป็นต้น ๑ กัดิน
 รัดมีกายานเป็นต้น ๑ กัดินใบไม้มีหมาก (หรือคุณ) เป็นต้น ๑ กัดิน
 ดอกไม้มีดอกบุนนาคเป็นต้น ๑ กัดินผลไม้มีตุ๊กจันทน์เป็นต้น ๑ กัดิน
 ต้นไม้หอมทวทงต้น ๑ อนึ่งบ้านนั้นตาชด้นไปด้วยต้นยาต่าง ๆ ถึงเวตา
 ราตรที่บ้านนั้นดุกเป็นแสงเรือง ๆ เหมือนแสงอาทิตย์และแสงไฟถ่าน
 ฉะนั้น ภูเขาคันธมาทนนนั้น มีถ้ำอยู่ ๓ ถ้ำ คือถ้ำทอง ๑ ถ้ำเงิน ๑
 ถ้ำแก้วมณี ๑ ภูเขาคันธมาทนน เป็นที่อยู่ของหมู่พระปัจเจกพุทธเจ้า
 ทงหลาย เขาไกรลาศย่อมตาระคาชไปด้วยเงิน บรรพตทง ๗ มี

ดุษัฏฐณะเป็นอาทิ แวดวงสระอโนดาตนั้นไว้ ย่อมรุ่งเรืองไปด้วยเทวานุภาพและนาคานุภาพทั้งหลาย ด้วยประการฉะนี้แล

อนึ่ง มหานทีมีกระแสน้ำไหลเข้ามาถึงสระอโนดาต มีท่าอวดน้ำร้อนรมย์ มีบันไดแก้วอยู่ ๒ แห่ง ดุจบุทกตมาแล้งรังทำไว้ ทำหนึ่งเป็นท่าอาบของพระปัจเจกพุทธเจ้าและสาวกชื่อนาดัพผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย ทำหนึ่งเป็นท่าอาบเด่นของผู้มีฤทธิ์ทั้งหลาย มีเทวดาและยักษ์กนิหรีเป็นอาทิ

ฝ่ายพระอรรคมารกับนางบุษบาเทวี เทยวเดือกเก็บน่านาบุบผามาประดับกายา แลวปรารถนาจะไปยังบรรพตอื่นอีก จึงนึกถึงอัสสัฏฐนั้น ๆ ก็มาเชิญให้พระราชบุตรกับนางบุษบาชนบทตั้งแล้ว นำไปตั้งถึงภูเขอื่น ๆ ต่อไป พระราชบุตรกับนางบุษบาเทยวสมน่านาบรรพตจนบรรดุดุระฉัททันต์

แท้จริง สระฉัททันต์นั้น มีป่า ๓๐ ป่ามีบรรพต ๗ แวดวงโดยรอบ จุลกาลบรรพตเป็นที่ ๑ มหากาลบรรพตเป็นที่ ๒ อุทกบรรพตเป็นที่ ๓ จันทบัลลังบรรพตเป็นที่ ๔ สุริยบัลลังบรรพตเป็นที่ ๕ มณีบัลลังบรรพตเป็นที่ ๖ สุวรรณบัลลังบรรพตเป็นที่ ๗ จุลกาลบรรพตนั้น ตั้งอยู่นอกห่างภูเขาทังปวง สูง ๕ โยชน์ กว้าง ๑๕ โยชน์

ป่าทั้งหลาย ๓๐ ป่านั้น คือป่าถั้วราชมาตเด็ก ๆ ๑ ป่าเถาแดง กวา ๑ ป่าเถาน้ำเต้าและผักแพง ๑ ป่าอ้อยดำเท่าคันทันหมาก ๑ ป่ากัถวยผลเท่าางช้าง ๑ ป่าขุ่นผลเท่าคุ่ม ๑ ป่ามะม่วง ๑ ป่ามะขาม

ผักเท้ากงเกวียน ๑ ป้ามะขวิดผลเท่าหม้อ ๑ มีสัตว์กวัน ๑ ป้า ๑๐
 อย่างหนึ่งอยู่เป็นชั้น ๆ ห่างกันโยชน์หนึ่ง ๆ

ยังป้าไม้ที่เกิดในน้ำมี ๑๐ อย่าง คือป้าบัวเขียว ๑ ป้าบัวขาว ๑
 อุดแดง ๑ อุดขาว ๑ ปทุมแดง ๑ ปทุมขาว ๑ กมุกแดง ๑
 กมุกขาว ๑ ป้าผักบุงรวม ๑ มีสัตว์กวัน ๑ ป้าทั้ง ๑๐ นั้นตั้งอยู่โดยรอบ
 เป็นชั้น ๆ กัน

พระวรเนตรกับนางบุษบาเทวี เทยวชนที่แฉะระดังเพ็ดดเพ็ดนไป
 เดยตมหนักถึงพระมารดาเดียดัน ได้เทยวอยู่ณป่าหิมพานต์นานถึง ๗
 วัน ครั้นถึงเวดาดบค้ำกปากนเข้าสู่ถ้ำสุวรรณคูหา นิทราอยู่ณ
 สุวรรณบัตดงก

ก็ในราตรีวันนั้น พระมารดาของพระโพธิสัตว์ นิทราหลับนิท
 นิมิตรฝันเห็นว่า มีกาดยักษิณคนหนึ่ง มาผ่าอุระควักเอาได้แล้วก็ไป
 เดียนาน ครั้นแล้วนางยักษิณนั้น กลับมาเอาได้ยัดได้ในอุระอีกแล้วก็ไป
 อุทรของพระมารดาโพธิสัตว์นั้น ก็หายแฉะดังนิทคิดเป็นปกติดีเหมือน
 เก่า นางสุภัททาดาบสินธุ์ตั้งขึ้นจากนิทรา ใคร่ครวญแล้วนึกสงสัยว่า
 จะมีเหตุอะไรหนอ ก็ไม่อาจจะถามใครได้

ในคืนเดียวกันนั้น พระวรเนตรกับชายนิทราหลับอยู่ใน
 สุวรรณคูหา คราวนั้น ไพรพฤกษเทวบุตรองค์หนึ่ง จึงตั้งดูด้วยทิพย
 จักษุแล้วดำริว่า พระวรเนตรนั้นเดิมที่มาหมายจะแสวงหาพระมารดา
 กลับมาหลงเด่นเพ็ดนไป เดยไม่ระลึกถึงพระมารดา ที่ไหนจะได้ประดังพ

พบกับมารดาเด้า จำเราจะอนุเคราะห์พระวรรณทร ให้ไปประสพพบพระ
 มารดาจนได้ ดำริแล้วจึงโอบอุ้มพระวรรณทรกับนางบุษบาพาเหาะ
 ไปทางอากาศถึงอาศรมมารดาพระมหาสัตว์ แล้ววางพระราชโอรส
 กับชายาไว้ ณ โคนต้นไม้ต้นหนึ่งแล้วจึงกลับไป

ฝ่ายนางสุภัทธาตาดบดินนี้ ตงแต่คนชนเมื่อเวดาดั้นแล้วนั้น นาง
 หนึ่งนึกถึงความฝัน ให้อดอนคนพระทัยไม่รู้เหอกความว่าจะเป็นอย่างไร
 ให้เป็นทุกข์เป็นร้อนรำคาญใจยิ่งนัก พอเวดารุ่งสว่างสว่างขึ้นมา นาง
 ก็ดำเนิรออกจากอาศรมบท ได้เห็นสองบีโอรสกำลังนิทราอยู่ จึงค่อย
 ย่องเข้าไปใกล้ได้เห็นศรและดาพวางไว้ นางก็หยิบเอาไปซ่อนเตียนพุ่ม
 ไม้ แล้วก็กลับไปยังอาศรม นิ่งแต่ดูกิริยาอาการสองกุมารกุมารีอยู่

ครนอรุณแสงแจ้งแล้ว พระวรรณทรกุมารปพุชฌณาการชนแต่ดู
 ด้รพทิศทั้งปวงเห็นแปลกไป นึกสงสัยว่าอะไร ไฉนจึงได้มาอยู่ที่นี่
 จึงปลุกนางบุษบาเทวให้ตื่นชนแล้วดำริว่า ดูก่อนน้องผู้เจริญ เขิญดู
 ชนเกิด เดิมเราอนอยู่ในสุวรรณคูหาไฉนจึงมาอยู่ที่นี่เด้า (แปลกใจนัก)
 สองพระกุมารกุมารีด้วมกอดกันแล้ว โส้ก็รำให้ว่าเราจักไปทางไหนดี
 ซ้ำมิได้เห็นพระแสงศรและดาพหายไป ก็ยังปริเทวนารำให้มีประการ
 ต่าง ๆ

นางสุภัทธาที่ด้สนากิริยาอาการแห่งสองกุมารกุมารี มีความ
 ด้งเวชแล้วเข้าไปใกล้ ๆ ถามว่า ท่านทั้งสองมาแต่ไหนและจักไปไหน
 ค่อยไป ข้าแต่แม่ ข้าพเจ้าทั้งสองมาแต่อาศรมกัด้สปดาบด้และจะไป

ตามหาพระมารดา ฯ มารดาของท่านอยู่ที่ไหน ฯ ข้าพเจ้าทั้งต้องน
 ยังไม่รู้จักที่อยู่ของพระมารดาเลย ฯ มารดาของท่านชื่อไร ฯ พระ
 มารดาของข้าพเจ้านามว่าสุภัทธา ฯ บิดาของท่านชื่อไรเล่า ฯ บิดา
 ของข้าพเจ้าพระนามว่าเจตราช ฯ ก็เหตุผลเป็นอย่างไร ท่านจึงพลัด
 พรากจากมารดาบิดา จึงให้เราฟังบ้าง ฯ พระวรรณนครกุมาร จึงเล่า
 ความตามลำดับแต่ต้นจนจบถ้วน โดยนัยที่เทพยดาบอกไว้ ให้นาง
 สุภัทธาดาบสนีทราบทุกประการ

นางสุภัทธาดาบสนี ได้สดับวาทีแล้วก็ตกตลิ่ง ตรงเข้ากอดและ
 จุมพิตรพระวรรณนครแล้วบอกว่า ดูก่อนพ่อ ฉันเองเที่ยวละเป็นมารดา
 ของพ่อ แล้วปริเทวนารำไห้ได้กล่าวคาถานี้ว่า

หา หา บิยปุตุตุตม	เกน กมฺเมน วิโยคา
มยฺหิ คพฺโภ จตฺยติ	วิชาชเณ สุตฺวา สทฺทํ
กถิ กฏฺจํ รูปชาติ	สํสยชาติหํ เหนว
อณฺณํ ปุจฺฉิตฺตุํ สกฺโกมิ	เอกิกาทึปิ โรทามิ
อกุสฺสํ ชีณํ ภวิสฺส	มยฺหิ ปุณฺณมฺหิ สมฺปตฺตํ
อณฺณมณฺณํ ปสฺสสิสฺสาม	มาตา ปุตฺตํ โอรสํ ปสฺสสิ
สจฺจํ มยฺหิ สฺบิณํ ว	ปุตฺตทสฺสํ ตภิสฺสํ
โสถํ เม วิคจฺฉติชฺช	น ตวตฺถิกํ ชีวิตํ
มโตติ มณฺณามิ นฺน	ตว ปิตา จ โธหาย
กฏฺจปุตฺโตติ วาโท จ	อฺตมฺปนฺเน วาหยติ

มยหิ ปุณฺณณนิช ปตฺโต เทเวน สงฺคโห โหมิ
 อภพฺพาหิ อิช ชาตียิ เหว ปุตฺตํ ปาเตยฺยามิ
 อิตฺโต ปฏฺฐจาย ควณฺจาบี อชฺรามโร อพฺยาธิโก
 ที่มายุโก มา วิคฺโตติ

อ้อ อ้อ ดูก่อนบิษบุตรสุดที่รักของมารดา กรรมตั้งโตมาทำให้
 พัดตพรากจากกัน เมื่อพ่ออยู่ในครรภ์มารดาก็ยังไหวงายได้ ขณะเมื่อ
 คดอดก็ไต่ยั้นเลี้ยงพ่อร้องไห้ โฉนจึงกลายเป็นรูปท่อนไม้ไป มารดา
 พังตั้งตั้งนึกหนา แต่ไม่กล้าจะถามผู้อื่นเขาได้ มารดาก็ร้องไห้อยู่คนเดียว
 (ไม่รู้ว่าจะเหตียวพียงใคร) คราวนั้นนอกกุศตกรรมแล้ว บุญของมารดา
 มาถึง จึงได้ประสพพบโอรสร่วมหทัย

มารดาได้ประสพพบโอรส ก็ปรากฏสมจริงดังมารดาฝัน วันนั้น
 มารดาก็คลายหายความโศกศัลย์ หนึ่งเด้า มารดาคำคัญว่าถูกเจ้า
 วอดวายตายแล้วแน่นอน ก็ล้มเต็จพระบิดรของพ่อท่านทรงพิโรธ
 กล่าวโทษว่ามารดาออกลูกเป็นท่อนไม้ ได้เอามารดาใส่แพลอยเลี้ยงใน
 นที บุญของมารดาด้วยเทวดาส่งเคราะห์ให้มาถึงที่ตรงนั้น มารดา
 นี้อาภัพพัดตมาอยู่เดี่ยวทน มิได้เคยงพระเจ้ถูกเคยตั้งแต่วันพ่อเกิดมา
 ต่อแต่วันนั้นไป พ่อจึงอย่ารู้แก่ชราพยาธิมรณะ จึงมีอายุยืนยงยาวนาน
 แดะอย่ารู้พัดตพรากจากกันเลย

ฝ่ายพระราชบุตรวรรณุชชาตริ จึงเล่าความหลังให้พระมารดาฟังว่า
 ข้าแต่พระแม่เจ้า เมื่อหม่อมฉันเจริญวัยใหญ่กล้า เทวดาบอกวา

ควมหม่อมฉันอันทานำมาฝังไว้ที่โคนไม้ เทวดาได้ देखงไว้เป็นบุตร ส่วน
พระมารดาพระราชบิดาตอยแพเดียนนที่ ได้บวชเป็นดาบสินีอาศัยอยู่ที่
เกาะกลางมหาสมุทร เมื่อหม่อมฉันทราบความใคร่จะตามหาพระ
มารดา เทวดานั่นท่านจึงบอกให้หม่อมฉันไปเรียนคิดปในสำนักท่าน
กัถ์ปลฤษ์ก่อน แล้วจึงค่อยจรไปตามหาพระมารดา ท่านเมตตาให้ทิพ
พาดังการและทิพพาอุชแก่หม่อมฉัน และท่านนั้นได้วานพระยาตุวรณ
หงส์ ให้หม่อมฉันชี้หน้หงสาไปส่งกระทงถึงธาครมกัถ์ปลฤษ์ ๆ ท่านมี
ความเมตตา ทำจิวิหมงคดยกนางบุษบาธิตาของท่าน ให้เป็นภรรยา
ของหม่อมฉัน ๆ อยู่เรียนคิดปได้ชำนาญดีแล้ว ระดักถึงพระมารดาจะ
ใคร่ตามหา

ครนหม่อมฉันแจ้งความแก่พระฤษ์ ๆ ท่านให้ฮัถ์ครควหนึ่งเป็น
พาหนะแล้วบอกทางทิศให้ หม่อมฉันกับภรรยาชนหงส์มา ๆ ก็พาหะ
ไปถึงหิมวันตบรรพต พากันหยุดพักเที่ยวชมภูเขาและเนาไพร เพ็ด
เพ็ดนไปถึง ๗ วัน ก็วันวานนี้ได้ไปเที่ยวดูสัตว์ระณที่หน้ต ดงอาบนำ
กตบชนมานอนหลับอยู่ทนน บदनหม่อมฉันคนชนมาปรากฏอยู่ทนน
หม่อมฉันมิได้รู้ดีกตัวเลย ข้าแต่พระแม่เจ้า ทิพยครก็หายไป ม้า
ฮัถ์ครก็มีได้รู้ว่าจะมาตามหาหม่อมฉันที่ไหน ฮัถ์ครก็จะร้องให้หน้าจะ
มีหัวใจแตกทำตายเป็นเพียงแท้ ข้าแต่พระแม่เจ้า ทำอย่างไรหม่อมฉัน
จักได้ทิพยครเด้า นางสุภัททาดาบสินีตอบว่า ครของพ่อยังอยู่ มารดา
เก็บซ่อนไว้ที่พุ่มไม้ นางจึงถูกไปหีบครนั้นส่งให้พระวรเนตรกุมาร ๆ

ทรงดอดครแล้วอริษฐานว่า ขอให้พระนครใหญ่เหมือนดาวดึงส์พิภพ
จงปรากฏมีชนที่ปาน ทรงอริษฐานแล้วก็แสดงศรไป

ด้วยกำลังอริษฐานของพระวรรณทร มหานครเรศรักปรากฏมีชน
ภายในพระนครมีปราสาทเป็น ๓ องค์ สำหรับประทับของพระมารดา
องค์ ๑ สำหรับเป็นที่อยู่ของนางบุษบาเทวีองค์ ๑ สำหรับเป็นที่ประทับ
ของพระวรรณทรองค์ ๑ นางสุภัททามารตาก็ลาเด็กจากเพศดาบสินี
ประทับอยู่ณปราสาทซึ่งราชโอรสมอบให้

ก็กาลคราวนั้น มหาชนเที่ยวมาแต่จตุรทิศ ได้เห็นพระนครนั้น
งามไพจิตรนารีนรมย์ จึงพากันบรรยายของตนและชักชวนมิตรและ
วงศ์ญาติ มาอาศัยอยู่ณพระนครนั้น ด้วยเหตุดังนั้น พระกัณทรจนา
จารย์จึงประพันธ์คาถาไว้ มีนัยดังต่อไปนี้ว่า

คัมภีร์ ปณ สาคถ์ นาม นคร
อุยยานนทีปพุตโสภิต์
จตุรวิถิเคหส์ดาหิ รหมณนิย
ตพากอารามวนส์มปนน
วิวิธอุจฺจนตโกฏฺฐุจก
ปริกฺขิตฺตปการ ไตรณณจ
อนฺเตปฺรํ สุวิภตฺตโสภิต์
วิถิรจฺจนตฺกตฺถิงฆาฏก
อนฺตราปณฺตฺวิภตฺตํ นิमितฺตํ

สหสฺสวิภาวนิเวสนํ
 ปวณารินรนาวิหิ สณฺณนํ
 วิวิชฺฐริยสฺสททสฺสจฺจุจํ
 วิจิตรวณฺณปกฺขิกณฺหาหิ ยุตฺตํ
 นีหตภยฺยปทวณฺตรายณฺจ
 คชสฺส รถยานสฺสมากุตฺ
 อภिरูปนรนาวิคณฺเหหิ
 ธมฺมิกํ สมนฺเหหิ อนุสฺสริตํ
 นานากุตเวสฺสสฺสทาทิเสวิตํ
 โกเสยฺยกาสิโกทุมฺพรณาทนํ
 วิวิชวณฺณกมฺพตาทิสมนฺนํ
 นานาภณฺทโกสโกฏฐาकारาหิ
 อากาเรเคหสฺสาดาทิ ปุริตํ
 มชฺฐสฺสนนฺปาน โภชนาหิ
 นานามุตตตปฺปฎาหาเวหิ
 ปหุตาตีตปฺปเตหิ จ สณฺณนํ
 รชฏสฺสวณฺณรตนฺปวิปฺปวํ
 ปหุตวตฺถเสนาสฺสเนหิ อฏฺฐจฺจนํ
 ปฺปฎรฺกฺขตตฺถรฺกฺเขหิ จุภยํ
 สิงคารวานิชคณฺนาอนุจริตํ

กหาปณรชฏสูวณณกั
 สุปตฺตปรุ ปรุชตนิเกต
 ชนชณณมจณมัสพหุตร
 ปรุปฺณณโกสโกฏฐาการณจ
 ปหุตอนนปานชชชโกชน
 ปยส่านิย ปยปานิย จ
 อุตฺตรกรุสฺสทิส รมมณิย
 สสฺสมุตตตปฺปมตฺตมปฺปน
 อาตกมณฺธา วิย เทวปรุ
 พหุชนมนุสฺสเสวิต
 อทฺธิ มหทฺชน มหาโกค
 สพฺพการณปโกคปรุปฺณณ

พระนครนั้นนามว่าสาคระ โสภณไปด้วยสวนอุทยานและนที
 ชารทั้งบรรพต มีถนนดีแจ่งและเคหสถานศาลาน้ำร้อนรมย์ อุดมด้วย
 สวรรค์มีอยู่ในสวน ย่อมชวนใจให้ยินดี อนึ่ง ภายในบุรีมีกำแพงล้อม
 และค่ายคูประตูหอรบหลายหลาย สูงตระหง่านสว่างงามแลดูน่าตา และ
 มีร้านตลาดงามโสภะ วิจิตรด้วยวิถีดีแจ่งประจงจัดประจำตรอกทุก
 ถิ่นที่ สวนผู้คมีทวพยนบตงพนอยู่เองแน่น สว่างพร้อมด้วยแผ่นดินดาว
 บวรhari บรรดางดริยคนตรีดำเนินเงื่อนน่าจับใจ ภายในราชฐาน
 ตระการด้วยคชสารม้ารถและยานพาหนะ มีรั้วมีกัสมณะย่อมตั้งญจรไป

มาเนื่อง ๆ เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาของหมู่เวรดีชาติและสัตว์ชนต่าง ๆ เป็น
 อาที และมีโกฏฐาการอันเต็มไปด้วยสรรพนาทานาภันท์ คือคดงผ้า
 โกล่ยพัสดุ กาลีกพัสดุ อุทุมพรพัสดุ และผ้ากัมพอดดีต่าง ๆ เป็น
 ต้น และอุทุมด้วยคดงเงินคดงทองคดงแก้ว ทั้งธัญญะมีจณมังดอันนะ
 ชัชชปาณาหาร ก็บริบูรณ์พูนเพิ่มทุกสิ่งสรรพ เป็นที่รื่นรมย์แด่นัดนุก
 ดบาย คด้ายอุตตรกุรุทวิปและเทพบุรีช้อว่าอาดกมณทานาณะนั้น

พระวรเนตรกุมารพระองค์ทรงทำปราบดาภิเศกแล้ว พระนาม
 ปราบกฏว่าวรเนตรราชา ทรงตั้งนางบุษบาเทวีให้เป็นอัครมเหสี ทรง
 ตั้งพระชนนีไว้ในที่เบญจเทพดา ทรงทำสักการบูชาเป็นนิจทุกวัน อนึ่ง
 ทรงตั้งมหาชนอันมาแต่จาศุทธิศ ไฉนที่ฐานันดรตำแหน่งอำมาตย์และ
 พราหมณปุโรหิต เพราะความที่มหาชนจรมมาแต่สักกตทศเป็นมุตเหตุ
 พระวรเนตรราชาจึงเปิดยหนามเมืองเดี่ยใหม่ ให้ชื่อว่าสักกตนครตั้ง

พระวรเนตรบรมกษัตริย์ ครองราชสมบัติในสักกตนคร ตั้ง—
 เคราะห์ราชฏรด้วยตั้งคหวัดฤดี ดำรงอยู่ในทศพิชราชธรรม มีอเนก
 นารีเป็นบริวารเสด็จอยู่ณกนกปราสาท เปรียบดังท้าวสักกเทวราชใน
 เวชยันตวิมานก็ปานกัน ฝ่ายนางบุษบาเทวีนั้นได้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าหญิง
 แปรหมันล้นพน มีดีดจาวัดคเป็นอนดี ทำอุปัฏฐากพระราชสามีแล้ว
 ไปทำอุปัฏฐากพระราชมารดาพระมหาสัตว์เจ้าทุก ๆ วัน ต้องกษัตริย์
 ได้เสวยมหันตสุขโดยนัยณะ

ที่นั้น พระวรเนตรราชานักถึงอดสัตว์ขึ้นมา รับผิดชอบให้สร้างโรงม้า

ชั้นหนึ่งโรง ทำงดงามเหมือนเทววิมาน ทำเพดานเหมือนจันทมณฑล
อันวิจิตรด้วยดวงดาวต่าง ๆ แดงกนั่ม่านล้วนลายอันสะอาด แดงบุปผาด
บรรจุงูรณ์ณพนปฐพี แดงจัดตั้งทมหาดยนะไว้ณภายใต้เศวตฉัตร
สำหรับอัสตตรอยู่

ก็คราวนั้น ฝ่ายว่าอัสตตรจรงจากโคจรสถานเข้าไปถึงสระนันทน์
มิได้เห็นพระวรเนตรกับนางบุษบาที่เดียวใจ เทยวदनันคันทันหาไปทั่วทุก
สถาน ตะโกนทูลเรียกสักเท่าไรก็มิได้แว้ว แดงปริเวทนาได้ก็ถ้าวพระ
คาถาเหตานั้นว่า

เห ปุตุตป อยยปุตต	กุหิ วสถ อิทานิ
กั โทเด่น โทมนสุสา	มัม ปตาคา นิตยัสสุ
กถิ มมัม วิมิงสุนา	มา มัม อกุกา อากตา
กถิ ตุมหฏจันนิ ชาเนมุ	ชีวนตา อุกาทุ มตา
ยตุถ ปุพเพ วิจรัสสุ	เต กุมารา น ทิสสุเว
โกนุโต เทวสุมาโย จ	มมณฺจ อนุกมฺปล
ยตุถ กุมารา คจฺจนฺติ	ตเมว มัม อัจจิกฺขตาติ

อ้อ พระอัยยบุตรและนางบุษบา บัดนี้ไปอยู่ณที่ไหน ทรงโถมันต์
ขัดเคืองด้วยโทษที่นั่นสิ่งไร จึงละทิ้งหม่อมฉันไปช่อนเดีย หรือ
สัพยอกหลอกเด่นเป็นไฉน อย่าทรงโกรธาเชิญมาหาหม่อมฉันเกิด ทำ
ไฉนจึงจะรู้จักที่อยู่ของพระลูกเจ้าเล่า พระลูกเจ้ายิ่งดำรงชีพอยู่หรือ
สิ้นชีพตักษัยแล้วประการใด แต่ก่อนร่อนไรพระกุมารเที่ยวไปที่ใด

เมื่อตามไปก็ได้พบทุกครั้ง มาครั้งหนึ่งได้เห็นพระกุมารเดย ฝูงเทพยดาเจ้า
 เขย เห็นด้วยขอช่วยกรุณาบอกให้ข้าพบพระกุมารด้วยเถิด พระเจ้าข้า
 อัสสครปริเทวนาด้วยประการฉะนี้แล้ว จึงคิดว่า เราจักต้องกลับไป
 ไปถามพระกัณฐกดาบสดู แล้วเหาะไปจนถึงอาศรมพระกัณฐกฤษี ๆ เห็น
 พาศักดิ์มาจึงถามว่า เหตุไรพ่ออัสสครทั้งเจ้านายของตัวมาเสียเล่า ฯ
 ข้าแต่พระเจ้าตา ข้าพาสองกุมารกุมารไปถึงสระฉันทนตแล้วก็เที่ยวไป
 ด้องกุมารกุมารเที่ยวเพ็ดตเพ็ดนอยู่ณสุวรรณคูหา ครั้นข้าไปหาหญ้า
 กินถึง ๗ วัน แล้วกลับมาหาเห็นพระกุมารกุมารไม่ เที่ยวค้นหาตามป่า
 และภูเขาเนาไพรอยู่ถึง ๗ วัน ครั้นมิได้เห็นจึงกลับมาหาพระเจ้าตา

พระกัณฐกดาบสฟังความอัสสครบอกแล้ว เดี๋ยวเดียวด้วยทิพจักษุ
 เห็นด้องกุมารกุมาร ได้ประสพพบพระชนนีอยู่ที่นครใหญ่ จึงบอก
 อัสสครว่า พ่ออัสสคร ไพรพฤกษเทพยดา อุมด้องกุมารกุมารไปตั้งไว้
 ยังอาศรมพระมารดา ๆ ได้พบกับด้องกุมารกุมาร ๆ ได้สร้างพระนคร
 อยู่ณปราสาท ถ้าวาพ่ออัสสครจักตามไปไซ้ จงหยุดอยู่ภายนอกนคร
 ก่อน มนุษย์ราษฎรได้เห็นพ่ออัสสครแล้ว เขาก็จักไปทูลแก่พระกุมาร
 กุมาร ๆ ก็จักออกไปหาถึงสำนักพ่ออัสสคร

อัสสครสดับความแล้วดาพระดาบส เหาะไปตามทิศซึ่งดาบสบอก
 ให้ ไปถึงพระนครนั้น จึงตงจากอากาศหยุดอยู่ภายนอกนคร มนุษย
 นิกรทั้งหลายเห็นแล้วก็คิดใจปรึกษากันว่า เดียวจันหาพาหนะของเจ้า
 นายเรายังห้ามไม่ พวกเราช่วยกันจับอัสสครนไปถวายเจ้านายของเรา

เกิด ปรีกษากันแต่วกปากันได้คือนจับอัสต์ตร ๆ นันดูร้ายกาจประหาร
 และกัดพวกมนุษย์ทจับด้วยเท้าและปาก พวกมนุษย์ได้ความลำบากไม่
 อาจจับได้ จึงพากันไปกราบทูลพระวรรณนครราชาให้ทรงทราบ

พระวรรณนครราชาทรงพระโสมนัส เสด็จออกไปพร้อมด้วยมหา
 ชนจนถึงสำนักอัสต์ตร ๆ เห็นพระวรรณนครราชาแล้วก็ดีใจ แล่นโหดเข้าไป
 โกծฟุบหมอบตงแทบบาทมุตพระราช มหาชนเห็นตงนนักปากันหัดก
 ไป พระวรรณนครราชรับตั้งกะอัสต์ตรว่า พี่พาสี น้องนนักถึงพี่แต่ร้อง
 ให้ทุกวัน บุญของน้องนนักหนา น้องโตมาพบกับพี่ มาพาสีจึงทูล
 บรรยายถึงเหตุที่ตนเที่ยวหา และเหตุที่ปริเทวนาร่ำไร และเหตุที่ตน
 กัดไปถามพระกัตต์ปลตาบด ให้พระวรรณนครทรงทราบถึถวัน

พระวรรณนครจึงชวนอัสต์ตรเข้าไปในบุรี ให้พาสีอยู่ณอัสต์มงคด
 ตถาน เสด็จไปแจ้งอาการนั้นแก่นางบุษบาเทวี ๆ เสด็จจรดไปยังสำนัก
 อัสต์ตรทรงปราศรัยไต่ถามตามสมควรแล้วก็กลับไป พระวรรณนครราชา
 ทรงอภิเชกมานั้น ให้เป็นพระยาอัสต์ตร และประทานมนุษย์นิกรให้เป็น
 ด้วยหญ้าสั่งมาให้บริโภคทุกวัน อัสต์ตรราชนั้น ครันถึงเวดาราตรีเหาะ
 ขึ้นไปยังอากาศ เทยวประกาศข่าวร้องท่วไปในบ้านและนิคมราชธานีว่า
 ดูก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย ถ้าหากว่าพวกท่าน อยู่ทนไม่มีความสบาย
 ไชริ เราจะทำบอกให้ทิพนครหนึ่งมีอยู่ที่คั้น ๆ มีพระราชพระนามว่า
 วรรณนครองค์หนึ่งผ่านราชสมบัติโดยยุคดิธรรม ท่านทั้งหลายจงพากัน
 ไปอาศัยอยู่ททิพนครนั้นเกิด ก็จักเกิดความสุขสำราญ มนุษย์ทั้งหลาย

ไต่ฟังอุโฆสนาการแล้ว พากันนึกว่าคนหนุ่มเทพยดามาป่าวร้องพวกเรา
แล้วชวนกันยกครอบครัวไปตั้งภูมิดำเนาอยู่ที่ด้ากตนคร ๆ นั้น จึงบริ-
บูรณ์ด้วยอันนปานมากมุด ทงหมู่มนุษย์กมั่งคั่งด้วยทรัพย์สัตว์มบัติ
มากมาย ชรรมีกัสมณะทงหลายทราบความแล้ว ก็ถอบริกขารของ
ตนไปอาศัยอยู่ที่ด้ากตธานี

พระวรเนตตราชิบคิราช ทรงตั้งเคราะห์มหาชนด้วยสังคหวัดกุดดี
ประทานโอวาทานุสาถันแก่พวกมนุษย์ว่า ท่านผู้เจริญทงหลาย ท่านทง
หลายจงเป็นผู้ไม่ประมาท จงให้ท่านแก่สมณพราหมณาจารย์ แตะจง
ดมาทานซึ่งคิดเป็นต้น เพราะเหตุนี้ ด้ากตนครจึงเป็นทนารนรมย์ ทง
อุดมดินด้วยมหาชนและสัตว์พฤกษการ เปียบปานดังเทพยนครดถาน
กต่างด้วยเรื่องพระวรเนตตราชา ก็ยุคคิตแต่เพียงนี้ บดินจะกต่าง
ถึงพระอนุชานามว่าวรนุชค่อไป ใจความว่า พระวรนุชราชกนิฐู พระ
อักษิเนตตาดบดเดี่ยวไว้ไต่หนึ่งปี มียกชราชานามว่าอักษิธิชะ ผู้เป็นดหาย
ของอักษิเนตตาดบดนั้น มเหษีของยกชราชาเป็นธิดาของท้าวอสูร นามว่า
ราชบุตร

วันหนึ่ง อักษิธิชยกชราชานักถึงอักษิเนตตาดบดขึ้นมา จึงพา
มเหษีไปหาพระดาบด พากันอภิวัตแล้วเห็นพระวรนุชกุมารเข้า จึง
ถามพระดาบดว่า ท่านได้ตรุณกุมารมาแต่ไหน ๆ ถวายพระพร เทจราช
ตรุณกุมารนเขาได้หม้อดอยน้ำ มาปะอยู่ที่ท้านาตรงหน้าอาศรม อาตมา
เห็นเขาจึงรบเอามาเดี่ยวไว้ ราชบุตรมเหษีจึงวอนขอพระกุมารกะดาบด

ว่า ดินนี้ไม่มีบุตรและธิดาเลย ดินนี้ชอกกุมารหนีไปเดียงไวต่างบุตร อคคิ
เนตดาบดก็ยอมอนุญาตให้ ราชบุตรมีเหยื่กรับเอาไปเดียงไวขึ้นบุตร
บุญธรรม

พระวรรณุชกุมารเมื่อมีพรชายูกาตได้ดิบหกมี มีดีระอินทรีย์
ด่วยงามเปรียบปานอรุณเทวบุตร เพราะอาศัยได้พรสัตว์พพาหารและเป็น
ดั่ง
ทอมอาบใจของพระมารดาบิดาเดียง ฝ่ายทำออคคิตั้งยักชราชปรระทาน
ดนมหารีมากกว่าพันให้พทกษรรักษา และปรระทานอดังการมากมายเดียง
ไว้โดยชอบธรรม พระวรรณุชกุมารนั้น เมื่ออยู่ในยักชนคร จะไตรูจก
ว่าเป็นเมืองยักชกหาไม เพราะเหตุว่ายักชราชปรระกาศห้ามพวกยักช
ไม่ให้แแต่ดงรูปยักชให้พระกุมารเห็น เพราะฉะนั้น พระวรรณุชจึงดำคัญ
ว่าเทวนคร หารูจกว่าเป็นเมืองยักชไม

อยู่มาวันหนึ่ง พระวรรณุชกุมารเข้าไปหามารดาเดียงแล้วถามว่า
ข้าแต่พระมารดา พระมารดาเป็นเทพธิดา พระบิดาก็เป็น ทวบุตร
เหตุไรตัวลูกจึงเป็นมนุษย์เด่า ๆ ลูกก่อนพ่อ ตัวพ่อเป็นลูกท่านอคคิเนต
ฤษี แม่นขอท่านมาเดียงไว้ เพราะฉะนั้น ตัวพ่อจึงเป็นเพศมนุษย์ พระ
วรรณุชได้ดัดบดงหนักเฉยเป็นกตางอยู่ วันหนึ่ง จึงพระวรรณุชทูลพระ
มารดาเดียงว่า หม่อมฉันอยากจะไปพบพระดาบดสักครั้ง ๆ ลูกก่อน
พ่อ เวदानพ่ออย่าเพ่อไปเลย คอถึงวันฤกษ์ดีมารดาจะพาพ่อไปพร้อม
กับบิดา

พระวรรณุชกุมารครึ่กตรองค่อไปว่า ใครหนอเป็นมารดาบิดาของ

เราแน่ ด้วยอำนาจภาพกตัญญูของพระวรรณชุกุมาร พิกพท้าวหม่อมวาน
ก็แต่คงอาการร้อนขนมา ท้าวอินทราพิจารณาดูก็รู้ชัดว่า พระวรรณช
คงอยู่ในกตัญญู อยากจะใคร่รู้จักมารดาบิดาของคน ให้นักฉงน
สงสัย บัดนี้ใครจะให้เราไปบอกให้ ท้าวสหัสนัยน์ทราบเดี๋ยวก็ไปยัง
มนุษย์โลก แปลงกายเป็นนกส่าติกาแล้ว ไปจับอยู่ณดึ่งหับญชรปรา
สาทพระวรรณชุกุมาร ตั้งภาษาว่า ดูก่อนพ่อวรรณช ข้าจะบอกมารดาบิดา
ให้แจ่มแจ้ง พ่อต้องการจะรู้หรือไม่ พระวรรณชก็ตั้งใจตอบนกส่าติกาว่า
ข้าต้องการอยากรู้หน้าหน้า เชิญนกส่าติกาจงบอกณบัดนี้ ท้าวโกสีย์
ส่าติกาแปลง จึงแจ้งความตามลำดับมาแต่ต้นว่า นางสุภัททาเทวีเป็น
มารดาของท่าน พระเจ้ากรุงเจตราชเป็นบิดาของท่าน พระเจ้าเจตราชมี
มเหสีสององค์ คือนางเขมา ๑ นางสุภัททามารดาของท่าน ๑ เมื่อ
วันท่านประสูตินั้น พระราชบิดาเสด็จไปสวนอุทยาน พระมารดาประสูติ
เชษฐาก่อน นางเขมาให้ทาด์เอาพระเจ้าพี่ไปฝังในป่า ครั้นท่านประสูติ
มาที่หลัง นางเขมาเอาท่านใส่หม้อให้ทาด์ลอยน้ำเสีย ส่วนพระเชษฐา
เทวดาเลี้ยงไว้ให้นามว่าวรรณช ส่วนท่านพระฤษ์เลี้ยงไว้ ท้าวอศคิสิข
ยักชราชขอท่านมาเลี้ยงเป็นลูกบุญธรรม

อนึ่ง พระเจตราชเจ้าผู้บิดากลับแต่อุทยานแล้ว นางเขมาเอารูป
ท่อนไม้ทำโถหิตเกลี้ยงทูลได้ความว่า นางสุภัททาออกถูกมาเป็นท่อน
ไม้ พระราชบิดากริ้วใหญ่ให้เอามารดาท่านใส่แพลอยน้ำเสีย บัดนี้
พระมารดาของท่านประสูติเป็นดาบสนี้ อยู่ที่เกาะกลางมหาสมุทร อนาคต

นำเวทนายผู้เดียว ถ้าท่านเที่ยวไปหาพบมารดาแล้วจงแจ้งไว้ ท่าน
จักได้บุญานิสงค์มากมาย ท้าวอินทราดำดิกาแปลง บอกจะแจ้งตั้ง
นั้นแล้วก็หายไป

ต่อแต่นั้นมา พระวรรณชกุมารให้คิดร้อนใจว่า ทำใฉนเราจักรู้
จักที่อยู่ของมารดาเจ้า ให้ทูลนทุรายไม่เป็นอันเด่นว่าเรียงตั้งแต่ก่อน
ฝ่ายนารพเพียงทงหลาย เห็นพระวรรณชกุมารมีอาการเป็นทุกข์ จึงนำ
อาการนกราบทูลพระยาอัคริษยภักษ์ ๗ ราชบัลลังคบัไว้ว่า ท่านทง
หลายจงรักษาตุกเราไว้ให้ดี ถ้าตุกของเราหนีไปไต่แล้วไซริ่ ชีวิต
ของพวกท่านก็จะมีไต่มีค่อไป

ด้วยอานุภาพความกตัญญูของพระวรรณชกุมาร พิภพท้าวมีชวาน
ก็แจ้งดงอาการร้อนชนมมา ท้าวอินทราใคร่ครวญตุกรูชตุว่า พระวรรณช
โอรสภักษ์ทรยนิ ระตุกถึงพระชนนียงนักร เราควรจักอนุเคราะห์เชยให้
ไปพบพระมารดา จึงตำรัสไซให้วิตุสตุกรรมเทพบุตรแปลงกายเป็น
นกยุงใหญ่ ให้พาพระวรรณชไปส่งถึงที่อยู่พระอัคริษเนตรภักษ์

ครันถึงเวดาราตรี วิตุสตุกรรมเทพบุตรแปลงกายเป็นตุสุวรรณโมร
สตุคุณ แล้วไปตุสตุสำนักพระวรรณช นัตุหมายจะให้พระกุมารชนหนึ่งบน
หลัง แตะจะนำไปส่งกระทงถึงอาคารมพระภักษ์ พระวรรณชกยนิตุ เมื่อ
ยกชนารพเพียงหตุบตุนิท จึงชนตุตตุหตุสตุสุวรรณโมรราชแล้วประ
กาคตุสตุว่า พิเพียงทงหลาย ท่านจงอยู่เป็นตุสตุสตุบายตุด้วยกัน ตุวเราขอ
ตุไปหาพระมารดา พบแล้วจะกตุบมาทนุตุอีก ครันแล้วตุสุวรรณโมร

ราช จึงพาพระวรมุขเหาะไปทางอากาศ ขึ้นเวดาราตรีหนึ่งถึงอาศรม
อัคคิเนตดาบส์ พระวรมุขราชโอรสลงจากหลังพระยานกยูง แล้วเข้าไป
ไปอภิวัตพระฤษี

พระอัคคิเนตมุนีเห็นแล้วก็จำไม่ได้จึงไต่ถาม ครั้นทราบความ
ตามพระกุมารบอกจึงนึกได้แล้วไต่ถามว่า คุณก่อนพ่อ บิดาของพ่อเขา
โกรธขับไล่เสียหรือ ๆ ว่าพ่อระดึกถึงเรา พระดุกเจ้าจึงกดับมาหา
พระวรมุขกุมารจึงบอกความตามจริง ว่าข้าพเจ้านึกกริ่งใจไป ว่าใคร
เป็นมารดาบิดาเดิมแน่ตั้งนี้ มีนกส์าดิกาทัวหนึ่งมาบอกว่า พระเจ้า
เจตราชเป็นบิดาเดิม นางดุกัททาเทวีเป็นชนนีเดิม แล้วพระกุมารก็ได้
ความตามเหตุซึ่งนกส์าดิกาทูก่อนนี้ ให้พระอัคคิเนตดาบส์ฟังถ้วนถึ
แล้วพูดกะพระฤษีว่า ข้าพเจ้าใคร่จะไปเห็นพระมารดา จึงได้กดับ
มาหา ขอพระเจ้าตาช่วยบอกทิศทางที่อยู่ของมารดาด้วยเถิด พระเจ้าข้า
พระอัคคิเนตดาบส์ดดับความนั้นแล้วพูดว่า ราชบุตร พ่อยัง
ไม่รอบรู้ศีลปศาศศร จงอยู่เรียนคิดปดีย์ทนก่อน เมื่อเรียนได้ชำนาญ
แล้วจึงไปค่อกายหลัง พระวรมุขได้ฟังแล้วเรียกโมรราชมาตั้งว่า
โมรราช ท่านจงกดับไปบอกข่าวแก่พระราชบุตรว่า ข้าขอตาไปเดาะ
หาพระมารดา พบแล้วจักกดับมาอีกตั้งนี้ แล้วกดับโมรราชให้กดับไป
ก็เมื่อราตรีคืนที่ดุงวรมณโมรราชพาพระวรมุขกุมารไปนั้น ฝ่ายพ
ดียงและดางไซทั้งหลาย ดินชนมิได้เห็นพระราชกุมารก็ตกใจ ปดุก
เพื่อนให้ตูกชนถามกันว่า พระราชกุมารหายไปไหน พวกนี้เที่ยวค้นหา

ทั่วไปในปราสาท ครั้นไม่เห็นแล้วไปทูลแก่พระราชบุตรี่ ๆ มีเหตุย
ราวกระจะแตกตาย ปรีเทวนาแล้วกต่างคาถานว่า

หา วรรณุช กุมาร	กถิ มม โอิหายิตวา
กถิ มิ อนาถิ กตวา	เอกโก ตวั กหิ คจฺฉิ
อโห เม พตฺตริ กมฺม	มยา กตฺ ปุราณิ ว
อุทาหุ ตว มรณิ	อุทาหุ เกน นีโต ตวั
กตฺต ชีตริ ปิยาย	กถิ มม อนาจิกฺขิ
กุหิ คโตสิ วรรณุช	ตว สฺนตฺติ อากตาดฺมิ

ดูก่อนวรรณุชผู้ยอดรักของมารดา ในนพ้อมาละทั้งแม่ไว้ให้นาถา
เล่า เจ้าผู้เดียวจะเที่ยวไปที่ไหนได้ โอ้อวกรรมมากแท้ แม่ได้ทำไว้
เก่าก่อน หรือพ้อม้วยมรณแล้วอย่างไร หรือใครมาชวนชักลวงพ้อ
นำพ้อไป หรือพ้อไปรักลูกสาวของผู้ใด ทำไมไม่บอกกับแม่บ้าง
พ้อวรรณุช เจ้าจะเซซังไปทางไหน แม่ได้มาหาพ้อก็ไม่เห็น จะตาย
หรือเป็นไมรุท พระราชบุตรี่โสภิตนาง ก็ไปทูลพระยายักษ์ ๆ
ก็เค้รำเสี่ยพระหฤทัย พวกนั้นปรีเทวนาว่าให้ทั่วไปทั้งพารา จนตราบเท่า
อรุณชนมา

อัคริยกขราชาจิงไค้สวณลอบถามพิเด็จพระทั้งปวงว่า วรรณุชบุตร
ของเราหายไควดาไรรู้ง้างหรือไม่ และไค้ยินล้าเนียงเป็นนิมิตตบ้าง
หรือไฉน กรวพตางทางก็ปริภาษา คราวนั้น ตรุณิตถิคนหนึ่งทูลว่า
พระเทวราช เมื่อเที่ยงคินหม่อมฉนไค้ยินล้าเนียงแ้ว ๆ ว่า ช้าบาท

ขออภิวัตตาพระมารดาบิดา ไปไม่นานนักแล้วจกกลับมา ขอให้พระ
มารดาบิดาจงอยู่เป็นญาติก ปราศจากโรคพยาธิ ข้าบาทไปพบมารดา
แล้วจกกลับมาอีก ดงน

อัคคิยักราชค้อยคตายความโศกเศร้าคิดว่า ตุ๊กของเราจักไป
หาพระอัคคิเนตร เหตุนี้เราจักตามไปยังอาศรมฤๅษี เมื่อราชบุตรและ
ยักชนารั้วไรอยู่ ดูวรรณโมรราชบินมาเข้าท้าวยักชราชทูตว่า พระ
เทวราช พระองค์อย่าทรงเศร้าโศกไปเลย ราชกุมารนั้นอยู่ที่สำนัก
อัคคิเนตรฤๅษี ขอเรียนคิดไปได้แล้วไปตามพบพระมารดาแล้วจกกลับมา

อัคคิยักราชาทราบประจักษ์แจ้งแล้ว ก็คตายหายโศกเศร้าจึง
ชวนราชบุตรไปยังสำนักดาบด ประณตนมัสการแล้ว เห็นพระวรรณุช
ก็ตรงเข้าสวมกอดจุมพิตแล้วตรัสว่า เหตุไรพ่อซึ่งไม่บอกแต่ดำดา
หน้มารดาบิดามาเสียได้ ทรงกรรแสงให้แล้วตรัสว่า นี้หากดูวรรณ
โมรราชไปบอกออกความ มารดาบิดาจึงตามมาหา พระวรรณุชกุมาร
ทูตว่า ถ้าข้าบาททูตตากลัวว่าจะถูกห้ามปราม ขอพระองค์จงกรุณา
ประทานโทษที่ไม่ได้ทูตดา แต่ข้าบาทเกิดพระเจ้าข้า บदनข้าบาทขอ
อนุญาตอยู่ศึกษาคิดปณด้นักพระเจ้าตาต่อไป อัคคิยักราชาทรง
ได้มนต์อนุญาตแล้ว จึงประทานม้ามโนมยัตถ์ ๓ พระแสงขรรค์ ๓
พระแสงศร ๓ แก่พระวรรณุชแล้วตรัสว่า ถ้าพ่อใครจะไปหาพระมารดา
จงเอาม้ามโนมยัตถ์ไปเป็นเพื่อน แล้วคถึงเกล้าจุมพิตพระตุ๊กเจ้า แล้ว
ก็ตาพระดาบดกลับไปยังที่อยู่ของพระยายักษ

ฝ่ายพระวรรณุชกุมาร อยู่ณสำนักพระอัครคเณตฤๅษๅโตๅบหนึ่ง เรๅย
 ด้รวพศๅตๅปได้ๅขๅนาญๅแล้ว จึงกราบๅตาพระๅตาๅบๅด้ว่า ขๅแต่พระๅเจ้าๅตา
 ขๅจะๅขอๅตาไปๅตามๅหาพระๅมารๅดา พระๅเจ้าๅตาๅจๅงๅกรๅณาๅบอกๅที่อยู่ๅของ
 พระๅมารๅดา ให้ๅขๅทราๅบๅด้ๅวยๅเถๅิด พระๅอๅคๅคๅเๅนๅตๅบๅด้ๅงๅดๅด้ๅวยๅทๅพิๅจๅกๅษๅ
 ๅแล้วๅบอกๅว่า พ่อๅวรรณุๅช พ่อๅจๅงไปๅทางๅทิศๅบูรๅพาๅน พระๅวรๅเนๅตรๅเจ้าๅพิๅของ
 พ่อๅมีๅฤๅทๅชๅนาๅญาๅพๅมาก ๅด้ๅรๅงๅนๅครๅใหญ่ๅขๅนๅไวๅได้ๅครๅองๅราชๅด้ๅมๅบๅคๅด้ๅแล้ว
 ๅทๅรๅงๅตๅงๅพระๅมารๅดาๅไวๅในๅบุๅชๅนๅยๅถๅน ถ้าๅพ่อๅไปๅถึงๅด้ๅแล้วๅไซๅร์ จๅงๅปๅดๅอๅย
 ๅมๅโนๅมๅยๅให้ๅไปๅปๅราๅศๅรๅยๅกๅบๅพาๅชๅ้ๅของๅพระๅเจ้าๅพๅี ๅๆ กๅบๅพระๅชนๅนๅนี้ๅทๅรๅบๅด้ๅแล้ว กๅ
 ๅจๅกๅอๅอกๅไปๅด้ๅแล้วๅได้ๅพบๅกๅน ๅด้ๅงๅด้ๅงๅนๅนๅด้ๅแล้วๅกๅด้ๅงๅพระๅวรรณุๅชๅกๅบๅมๅโนๅมๅยๅไป

พระๅวรรณุๅชๅกุมๅารๅลๅอดๅพระๅชๅรๅรๅคๅศๅรๅด้ๅเรๅจ ๅด้ๅด้ๅจๅขๅนๅหๅดๅงๅมๅาๅมๅโนๅมๅย
 ๅเหๅาะๅดๅอๅยไปๅทางๅอๅกาๅศๅเวๅหา ไปๅด้ๅแต่ๅเวๅลาๅเช้าๅถึงๅเวๅลาๅเย็น เห็นๅด้ๅระๅใหญ่
 ๅแห่งๅหนึ่ง จึงๅตๅงๅหยุดๅพักๅอยู่ๅณๅด้ๅระๅนๅาๅนๅน ๅตๅงๅด้ๅรๅงๅด้ๅวๅยๅวๅรีๅถๅนๅภๅด้ๅมๅุด
 ๅด้ๅวๅยๅด้ๅาๅราๅญๅพระๅทๅย ๅฝ่ายๅมๅโนๅมๅยๅตาๅพระๅวรรณุๅชๅไปๅหาๅหน้าๅแๅะๅหญๅ้าๅบๅริๅภๅค
 ๅด้ๅแล้วๅด้ๅงๅว่า ถ้าๅอๅนๅตๅรๅยๅมๅขๅนๅไซๅร์ พระๅอๅงๅคๅจๅงๅระๅด้ๅกๅถึงๅหมๅอๅมๅฉๅนๅเกิด
 ๅพระๅวรรณุๅชๅด้ๅวๅยๅภๅด้ๅมๅุดๅแล้วๅกๅนๅิทๅราๅหๅดๅบๅไป

ๅครๅวๅคๅรๅงๅนๅน ๅทๅาๅวๅรๅณๅนๅาๅครๅราชๅครๅองๅด้ๅมๅบๅคๅอยู่ๅในๅนๅาคๅพิๅภๅพๅกๅบ
 ๅนางๅวิๅมๅตาๅเทๅวี่ ๅทๅาๅวๅรๅณๅนๅาๅครๅราชๅนๅนๅมีๅราชๅชๅิตๅอๅงๅคๅหนึ่ง นๅาๅมๅว่าๅด้ๅมๅุๅทๅทๅชา
 ๅรูๅปๅรๅงๅงๅมๅไๅดๅภๅชๅนๅษาๅได้ๅด้ๅบๅหๅกๅบ ๅมีๅด้ๅกๅษๅณะๅดๅงๅเทๅพๅอๅบๅด้ๅรๅด้ๅวๅรๅรๅค
 ๅทๅาๅวๅรๅณๅนๅาๅครๅราชๅนๅน ๅอๅอกๅจๅกๅนๅาคๅพิๅภๅพๅไปๅเทๅยๅวๅเดๅนๅนๅาๅทๅด้ๅระๅนๅน ๅครๅน

แล้วเดือกเก็บดอกไม้ใคร่จะเอาไปฝากราชธิดา เหลือบไปพบพระวรรณุช
 ก่าตั้งนิทราอยู่แล้วดำริว่า ตรุณกุมารผู้รูปร่างงามด้วยดี ผิวพรรณดั่ง
 ทองคำ งามเลิศล้ำน่ารักใคร่ ถ่มควรเป็นภัก์ดาธิดาของเราได้ เรา
 จักพาไปนาคพิภพ ทำอภิเษกกับธิดาของเรา ดำริแล้วก็อุ้มองค์พระ
 วรรณุชกับพระขรรค์ศรอาวุธ ไปวางไว้ณวิมานของตน แล้วแจ้งยุบต
 แก่นางวิมลาเทวีมเหษีว่า พี่ไปไหนมนุษย์โลก พบมาณพผู้หนึ่ง นอน
 หลับอยู่ที่ขอบสระน้ำ พี่ได้พามาหวังว่าจะอภิเษกกับธิดาของเรา พระ
 น้องเจ้าจะเห็นเป็นอย่างไร

นางวิมลาเทวีมเหษี ได้สดับคำราชธิดามันบอกดังนั้น เมื่อนางจะ
 ครหาภัก์ดา จึงกล่าวคาถานี้ว่า

เทว	ศัสต์	ชาติกุต	นาม	โคตตี	น	ชานาถ
อทุ	โร	วา	ทติ	ทุ	โต	วา
ปรี	ธา	ม	คร	หน	ติ	
			ตช	ชา	อม	หาก
						ภ

พระเทวราช พระองค์ยังไม่ทรงรู้จักชาติสกุลนามและโคตรของ
 มาณพนั้นว่าจะเป็นอย่างไร มาณพนั้นจะเป็นคนมีมั่งมีหรือยากจนชนิดใด
 ไฉนพระองค์ทรงนำมาณพนั้นมาได้ หน้อยบริษัททั้งหลายจะพากัน
 ตีเตียนได้ ความละเอียดก็จักมีแต่พระองค์และตัวหม่อมฉัน

ท้าววรรณุชราชนั้นจึงตอบมเหษีว่า ชรรตามนุษย์บุญน้อย
 รูปก็ไม่งามและไม่เกิดในมหาสกุล เพราะเหตุฉะนั้น เราจักปลุกมาณพ
 นั้นให้ตนชนได้ถามดู ปรีักษากันแล้วจึงปลุกพระวรรณุชให้ตนนิทรา

พระวรรณุชตนั้นขึ้นมาแต่ดูที่ค่านุทิศแล้วดำริว่า โอเรานี่หลงเดี่ยวแล้ว เดิม
 เรานอนอยู่คนเดียวที่พนมไพร ในนได้มาถึงที่นี้ เขาเรียกว่าเมือง
 อะไร คิดแล้วก็ถามนาคราชาว่า เทวราช เมืองนชื่อเมืองอะไร ๆ
 ดูก่อนพ่อกุมาร นี้เขาเรียกว่านาคพิภพ เราพาพ่อมาเอง พ่อชื่อไร ๆ
 เทวราช หม่อมฉันนามว่าวรรณุช เป็นบุตรท้าวอศคคีดีชราช พระมารดา
 นามว่าราชบุตริมเหษี ๆ เหตุไรพ่อนอนอยู่ในป่าคนเดียว พ่อจะเที่ยว
 ไปข้างไหนหรือ พระวรรณุชก็พูดความแต่ต้นจนปลตาย ถวายนาคราชากับ
 มเหษีให้ทราบทุกประการ นาคราชาและวิมลตาเทวี ทราบความถ้วนถึ
 แล้วให้ส่งสารนักหนา ประเทวนาร่ำไรแล้วปราศรัยว่า ดูก่อนพ่อ อย่า
 ทุกข์ร้อนโศกเศร้า เราจักยกธิดาของเราให้พ่อ แล้วดำรัสเรียก
 นางสมุททชาธิดามาแล้ว บอกความหนหลังให้ฟัง แล้วทำอภิเษกพระ
 วรรณุชกับนางสมุททชา ให้เป็นภักดีตาและชายากันแต่ระกัน

จำเดิมตั้งแต่นั้นมา พระวรรณุชกุมารเสวยทิพสมบัติอยู่ในนาค
 พภพ เสดยต้นันถึงพระมารดาและม้ามโนมัย ครั้นอยู่ไปได้สามเดือน
 แล้ว เที่ยงคืนวันหนึ่ง จึงหวนระลึกถึงพระมารดาชน ทรงประเทวนา
 พิลาพยกใหญ่ นาคมาณวิกาสมุททชา ตันขึ้นมาเห็นพระวรรณุชกรร
 แสงให้แล้วถามว่า พระตูกเจ้า เหตุไรทรงกรรแสงให้ หรือใครเขา
 กล่าวใส่โทษพระองค์ หรือทรงโทมนัสขัดเคืองหม่อมฉัน ด้วย
 โทษที่ณท์ความผิดสิ่งใด พระวรรณุชกุมารก็นิ่งเดี่ยว หาแจ้งความแก่

นางสมุททชาไม่ นางสมุททชาเทวีกก็เฝ้าพิโรธามอยู่เนื่อง ๆ พระวรรณช
 กุมารขัดไม่ได้ จึงบอกความตามจริงว่า ดูก่อนนางน้องผู้เจริญใจ พื
 ระตักถึงพระมารดาจึงร้องไห้ ๆ พระมารดาของภักศาอยู่ที่ไหน พระ
 นามชื่อใด พระวรรณชกุมารเล่าความหลังให้ชญาฟังว่า พระมารดาของ
 พี่นามว่าสุภททา เป็นอัครมเหสีพระเจ้าเจตราช เมื่อพระมารดาคดอดพี่
 นางเซมาเทววิรัชยาเอาพี่ได้หม้อให้ทำดีดอยน้ำไป เอรูปท่อนไม้เปดียน
 ได้โคดให้ว่ามารดาออกถูกเป็นท่อมไม้ พระราชบิดาเห็นว่าเป็นกาด
 กรรณึ จับเอามารดาของพี่ดอยน้ำเดี่ย ส่วนตัวพอกคคเเนตฤษ์ท่านเดียง
 ไว้ ภายหลังออกคคยภชราชขอพี่ไปเป็นลูกบุญธรรม ข้อความเหต่านพรู
 จากนกล่าติกาบอกให้ พี่มิได้รู้ความมารดาชีวิตหรือตายแล้วประการใด
 นกล่าติกาบอกว่ มารดาข้งอยู่บวชเป็นดาบดินนี้ อยู่ที่เกาะกตางสมุทร
 พี่หนีพระมารดาบิดาเดียงไปถามพระดาบส์อคคเเนต ท่านแจ้งเหตุให้พี่
 ไปทางปุริมทิศ พี่ดาพระดาบส์มากับมโนมัย ถึงสระใหญ่กลางป่า
 หยุดพักนอนอยู่ผู้เดียว ม่านนกกเทยวไปหาน้ำและหญ้ากิน พระราชบิดา
 ของน้องนพาพี่มาในนาคพิภพ เมื่อพระวรรณชปรารภถึงม้า ก็ร้องไห้
 อึกพักใหญ่

นางสมุททชาฟังภักศาเล่าดังนั้น ก็สดครันทคใจแล้วพูดว่า ข้าแต่
 พระตุกเจ้า ถ้าภักศาจักไปตามหาพระมารดาไซริ้ หม่อนฉนจักขอ
 ตามไปกับพระองค์ด้วย พระวรรณชกุมารก็ตรัสห้ามมิให้นางสมุททชา
 ไป นางสมุททชานำความไปทูลแก่พระราชมารดาบิดาว่า พระภักศา

โก ม คเหตฺวา อรณฺณํ โโก ทิสฺส ทถฺเสตฺติ มม

มโนมยวินา หุตฺวาหํ กถํ จรามิ พุทฺธาเวเนติ

ชีวิตของเราจักวินาศขาดสูญไป เพราะเหตุคือมาพดัดกันกับ
มโนมัย จะเที่ยวไปในป่าอย่างไรได้ ใครเล่าเขาจะพาเราไปป่า และช
ทิศทางให้แก่เราไป เราปราศจากมโนมัยแล้ว ไฉนจะไปในมหาวัน
ได้ พระวรรณชุกุมารกรรแดงให้ดำเนิรไปในป่า ถึงเวดาราตรีกก็ได้ยาดัน
อยู่ณรุกขมุตแห่งหนึ่ง

คราวครั้งนั้น นางสมุททชาเทวตชนชนมิตไ้เห็นด้ามี่ นางเห็น
ประตูปะเปิดไว้ จึงตามรอยไปถึงปฐพีก็มีไ้เห็นด้ามี่ ไ้ตามตามพวก
ทาดักก็ไ้ไ้ความ เทียบค้นหาทัวไปไ้เห็นแล้ว จึงไปทูลท้าววรุณ
นาคราชา ๆ กับนางวิมลดาเทวีและนางสมุททชา ปรีเทวนการติดตามไป
ในนาทิส่า ก็มีไ้พบพระวรรณชุกุมาร ๆ ดำเนิรไปป่า ไ้ความ
ลำบากมากจึงระตักถึงม้ามโนมัย ๆ ก็ทุนทุร้าย นึกว่าอันตรายจักมี
แก่พระราชกุมาร แผ่นทะยานเที่ยวตามหาจนทัวตักถหิมวันตก็มีไ้พบ
จึงตลบกลดไปยังสำนักท่านอัครคิเนตดาบส บอกเนื้อความพดางทางก็
ร้องให้อยู่ณสำนักดาบสนั้น

อยู่มาวันหนึ่ง จึงพระวรรณชุกุมารดำเนิรไปในมหาวัน ครั้นเวดา
เย็นเห็นนิโครชคนหนึ่ง จึงเข้าไปอาศัยด้วยนานาผลแด่นิทราอยู่ที่นั่น
คราวนั้น มีพฤษทเวดาด้องค้ปรีักษากันว่า ที่กาตคิริบรรพต พระยา
ยักษคนหนึ่งนามว่าสิงหคัณณะ ดูร้ายกาจนักข่มเหงเราและเหล่า

เทวดาอื่น พวกเราได้รับความลำบากมากนัก ก็พระราชกุมารองคมนตรี
 บุญญาภาพิทธิใหญ่ สามารถจะให้เข้หน้าพระยายักษ์นั้นได้ พวกเรา
 ช่วยกันอุ้มเอาพระราชกุมารนี้ ไปวางไว้ในปราสาทแห่งนางสุวรรณ
 คันธาธิดาพระยายักษ์นั้น ครั้นพระราชกุมารตื่นขึ้นแล้ว ก็จะทำดื่มน้ำ
 ดั่งวาดกับนางสุวรรณคันธา พระยายักษ์ผู้บิดาทราบเรื่องแล้วจักโกรธ
 ใหญ่ จักได้ทำยุทธนาการกับพระราชกุมาร ๆ จักผลาญชีพพระยายักษ์
 ให้ม้วยมรณด้วยทิพศรอาวุธ ปรีกษากันแล้วจึงช่วยกันอุ้มองค์พระ
 วรรณกับพระแสงศร ไปวางไว้ณสิริษณะในปราสาทแห่งนางสุวรรณ
 คันธา แล้วพากันกลับไปยังที่อยู่ของตน

คราวครั้นนางสุวรรณคันธาตื่นขึ้นพดิกกายาเสียดดีพระ
 วรรณกุมาร อุฐาการชนแต่ดูตามทาดี้ว่า นี้ใครสามารถอาจมานอน
 ร่วมเราได้ เหล่าทาดี้ก็ตกใจตรุกันเข้าไปภายในห้อง เห็นพระวรรณ
 นิทรายุดงนั้นจึงพูดกันว่า นี้เห็นจะเป็นเทวดา หรือนาคกุมภณทัม
 มหิทธิฤทธิ มาร่วมรักกับราชธิดา นางสุวรรณคันธาจึงใช้ทาดี้
 ปลุกให้ตื่นขึ้นแล้วไต่ถามว่า ตูก่อนเทวดา ท่านมาแต่ไหน พระวรรณ
 เหลียวซ้ายแลขวา เห็นปราสาทรุ่งเรืองงามอร่ามนี้กว่า นี้หาใช่
 รุกขมุดไม้แฉะหาใช่หาคิวมานไม้ เหตุไรเราจึงมาถึงนี้ นางสุวรรณ
 คันธาเทวจึงถามอีกว่า ท่านมาแต่ไหน ท่านคือใครเป็นเทวดาหรือ
 อินทรานาคครุฑ หรือผู้มฤทธิอื่น ๆ ๆ ข้าพเจ้าเป็นมนุษย์ หลง
 ทางมานอนอยู่ณไต้ต้นไม้ เหตุไฉนข้าพเจ้าได้มานอนอยู่ที่นี่ ๆ

ก็เหตุไร ท่านจึงได้หลงทางมา ฯ ข้าพเจ้าเดิรมาเที่ยวหาพระมารดา ฯ
 ก็มารดาของท่าน มีอยู่ในปราสาทนั้นหรือ ฯ ความจริงข้าพเจ้าไม่ได้
 มาทันใดเอง เดิมข้าพเจ้านอนอยู่ณโคนต้นไม้ในป่า หลับไปไม่รู้ว่
 เหตุไรได้มาถึงทณ นางสุวรรณคันธาจึงดำริว่า บุรุษผู้นมบุญมาก
 เทวดาหากเดียงไว้ ได้นำมาไว้ในทณจะให้เป็นสามีเรา คิดแล้วจึงบอก
 ให้ทาดทิ้งหยาหยดไปเสียจากทณ

ครั้นแล้วนางจึงพิโรธถามพระวรรณชว่า พระตุกเจ้า ใครในเมือง
 นเป็นญาติดาโตหิตของท่านมีอยู่หรือ ท่านจึงมาเมืองนี้ ฯ ญาติมิตร
 ของฉันแต่สักคนหนึ่ง ซึ่งจะได้มีทเมืองนหาไม่ อนึ่งนครนมีนามชื่อ
 ไรเล่า ฯ นครนมีนามว่าดีหุกฏนคร ฯ พระราชาครองราชสมบัติใน
 นครน ทรงพระนามว่ากระไร ฯ พระราชาทรงพระนามว่าดีหุกฏัน-
 ตยกษ ฯ ก็ตัวของเธอมีชื่อไร ฯ ฉันชื่อสุวรรณคันธา ฯ ฉัน
 หลงมาถึงทณ เธอจงปรารถนาโทษให้ฉันด้วยเถิด

นางสุวรรณคันธาดำริไปอีกว่า จำเราจักตองใจตุอีกแล้วพูดว่า
 ใครเล่าเขาจะเป็นภรรยาของท่าน ท่านรู้จักหรือไม่ ฯ ฉันหลงมา หา
 รู้ว่าใครจะเป็นภรรยาไม่ ฯ ถ้ากระนั้น ท่านจงไปเสียจากทณ ถ้าว่า
 พระราชบิดาและกนิฐฐภาคิกระของเราท่านมาพบเข้า ชีวิตของพระตุ
 เจ้าจะไม่ม่ ฯ ตุก่อนภคินี จงปรารถนาฉันด้วย ช่วยบอกหนทางที่จะไป
 ต่อไปข้างหน้า ฯ ก็ท่านมาทางใด ท่านจงไปตามทางนั้น ฯ

พระวรรณชกุมาร เมื่อจะตองใจนางสุวรรณคันธาบ้าง จึงพูดว่า

ถ้ากระนั้นฉันจะขอตาไปก่อน ทรงทำอาการดุจดุ๊กจนจรไป นาง
 ดูวรรณคันธาเห็นอาการพระกุมารจะไป มีเหตุขยประหนึ่งจะแตกตาย
 จึงปราศรัยตอบว่า แน่ะพระตุ๊กเจ้า ชรรมตาพระราชาก็ตืดถกถก
 ตมณะกตึดตริกตึด รับร้อนเดิรเร็วก็ทางามไม้อึ่ง ผู้ชายใจต้วนเร็ว
 ก็ไม่งามเหมือนกัน เพราะฉะนั้น อาการที่จะก่อเกิดมงคต ย่อมไม่มี
 แก่ผู้ม้กายใจรวดเร็ว พระวรรณชหยุดนั่งน้อยหนึ่ง จึงตันทนา
 ปราศรัยเลยได้ตัมครตั้งวาลกับนางดูวรรณคันธา

จาเดิมแต่พระวรรณชกุมารมาอยู่ด้วยนางดูวรรณคันธา ยักข
 ทาดีได้นำภัตตอาหารและคันธมาตา มาถวายเพิ่มขนอกต้วนหนึ่ง และหา
 บอกแพรงพรายแก่ใครไม่ ต้วนนางดูวรรณคันธาก็หาชนเฝ้าพระราช
 บิดาไม่ ถึงกึ่งเดือนต้วนไป พระวรรณชกุมารก็เพดิตเพดิตไปด้วยทิพ
 โภชน์และทิพสยนะและทิพวาระ เคยตัมนี้กถึงอนาคตภัย ได้ตัมคร
 ตั้งวาลอยู่ในปราสาทกับนางดูวรรณคันธาตั้งกึ่งเดือนต้วนไป

ท้าวตึงหุกุฏันตยักษราชา ไม่เห็นชิตามาเฝ้าถึงกึ่งเดือนแล้ว จึง
 ถามพวททาดีทั้งหลายว่า ชิตาของเราเขาหายไปไหน จะมีโรคาพยาธิ
 เป็นอย่างไรหรือ ทาดีทั้งหลายทำประหนึ่งว่ามีไตรู้ พากันนั่งอยู่หาทุด
 ว่ากระไรไม่ ครันถึงเวตาพตบคำ มหิตัดกณณยักษผู้เป็นกนิฐูแห่งนาง
 ดูวรรณคันธา เขาเฝ้าท้าวตึงหุกุฏันตยักษผู้บิดา ๆ จึงตรัสถามว่า
 เชฏฐูกินี่พิถาวของเจ้า เขาเจ็บไซ้ไปหรือจึงไม่มาหาบิดา ๆ ข้าแต่
 เทวดา หม่อมฉันมิไตรู้ ๆ ถ้ากระนั้น เจ้าจงไปดูให้รู้แน่ ยักชกุมาร

อภิวาทนแล้วไปยังปราสาททางสุวรรณคันธา รับผิดชอบเรียกทาสีให้เปิด
ทวารให้ พวกยักษ์ทาสีกระซิบพูดกันว่าพระกนิษฐาเดด็จมา ทาสีคนหนึ่ง
จึงรีบเข้าไปทูลแก่นางสุวรรณคันธาว่า พระกนิษฐาของพระองค์มา
แล้ว พระวรรณชกุมารได้ฟังดังนั้น ถวยพระชรรคที่พหุดบอยู่ข้าง ๆ หนึ่ง
ยักษ์กุมารมาถึงนั่งบนถันนอาดัน จึงหาเห็นพระวรรณชไม ได้เห็นเชษฐ
ภคินีมีอินทรีย์เคঁราหมองไม่ส่องได้ จึงไต่ถามว่า พระเจ้าพี้มีโรคอย่าง
ใดหรือ ฯ ดูก่อนพ่อกนิษฐา โรคตมปอดคีรัษะเกิดแก่พี้ ฯ พระราช
บิดาปรารภถึง จึงรับผิดชอบให้หนองมาเยือนดู หนองรู้แล้วจะไปทูลพระ
ราชบิดาให้ท้าวเชอทราบ ยักษ์กุมารลงจากปราสาท ไปทูลอาการโรค
ของนางสุวรรณคันธา ให้พระราชบิดาทราบทุกประการ

คราวนั้น พวกยักษ์ทาสีได้ปรึกษากันว่า ถ้าหากพวกเราบิดบังอำ
พรางไว้ไซ้ พระราชาทรงทราบความที่คิดตั้งवादกับกุมารนั้นแล้ว จัก
ทำอะไรแก่กุมารเข้า ชีวิตพวกเราจะไม่มิต่อไป เพราะฉะนั้นไซ้
พวกเราควรจะทูลพระราชาให้ทราบเสียดีกว่า ปรึกษาเห็นพร้อมกัน
แล้ว จึงพากันไปทูลพระยายักษ์ว่า พระเทวราช มีมนุษย์มาณพผู้หนึ่ง
เจริญรุ่ง มีมิตติมทานุภาพยิ่งใหญ่ ได้มาอยู่ในปราสาทพระราชบิดา
ของพระองค์ ฯ มาณพมนุษย์เป็นบุตรของใคร นามกรชื่อไร มัน
มาแต่ไหน ฯ พระเทวราช ข้าพระบาทหาได้รู้จักภูมิประเทศ และ
สกุลวงศ์มารดาบิดาของมนุษย์นั้นไม่ แต่มนุษย์นั้นไซ้ร้่านามว่าวรรณช
ดังนั้น พระเจ้าข้า

ยักษ์ราชาโกธราใหญ่ อุปไมยตั้งนคราชมผู้มีมาตทชนดทางฉะนน
 แล้วดำริว่า มนุษย์หนุ่มน้อยนี้มีฤทธิ์มากไซ้ ในนมาคนดียวเด้า คิด
 แล้วรับสั่งให้หาควมहितกรรณมาถามว่า เจ้ามहितกรรณ เจ้าไปถึง
 ปราสาทเชษฐภคินีแล้ว ได้เห็นอะไรแปลก ๆ บ้าง ฯ พระเทวราช
 ข้าพระบาทมิได้เห็น ยักษ์ราชาจึงบอกความตามทักขทาด์ทูตนั้น แก่
 มहितกรรณให้รู้แจ้งแล้วจึงดำรัสว่า ดูก่อนเจ้ามहितกรรณ เจ้าจง
 เขากตองนไปเป้าควันยา ในกาลเมื่อมนุษย์นทราหลับอยู่ให้สลบไป
 แล้วจงเอาไปใส่กรงเหล็กขังไว้ให้ดี มहितกรรณรับราชาณตเด้า ก
 ไปจัดการเสร็จตามยักษ์ราชาดั่ง แล้วกลับมาทูลยักษ์ราชาว่า พระ
 เทวราช โจรนั้นข้าพระบาทจับขังไว้ในกรงเหล็กแล้ว พระเจ้าข้า

ยักษ์ราชาดับเด้ามีความโลมณัดจึงดำรัสว่า วันรุ่งพรุ่งนี้เข้าเรา
 จักไปดูให้รู้ว่าจะพึงทำแก่มนุษย์นั้น ดำรัสแล้วก็ทรงเฉยอยู่ ฝ่ายยักษ์
 กุมารจึงจับหัวหน้าทาด์ ที่พิทักษ์ปราสาทนางสุวรรณคันธาผูกมัดจำขัง
 ไว้ในที่แห่งหนึ่ง พระวรรณุชกุมารเมาคควันยาหารูดีกพระองค์ไม่ ขณะนั้น
 ไพโรพฤกษ์เทวดาดีองค์เด้าเด้าดูกรูชคิดว่าพระวรรณุชถูกยักษ์จับมัดขังไว้
 จึงได้ปรึกษาหารู้กันว่า ควรพวกเราจะช่วยอุปถัมภ์พระวรรณุชกุมาร
 ปรึกษาแล้วพากันไปสู่สำนักพระวรรณุช เมื่อยักษ์ผูกษาพากันหลับสนิท
 อยู่ เทวดาดีองค์ช่วยกันยกพระวรรณุชกุมารทงกรงเหล็ก เทวดาองค์
 หนึ่งหยิบพระขรรค์แฉะพระแสงค์ไป เทวดาองค์หนึ่งจึงอุ้มนาง

สุวรรณคันชากับทั้งบิดตงก็ นำไปวางไว้ใกล้อาศรมพระอัครคิเนตดาบด
แล้วก็พากันกลับไป

ครนรุ่งขึ้นเวตาเช้า พระดาบดลุกออกไปนอกอาศรมบพ เห็นกรง
เหล็กหนนตั้งอยู่แล้วนึกว่าทำอะไร เดี๋ยวเข้าไปใกล้ได้เห็นพระวรนุชกุมารกับ
ทั้งชายา จึงปลุกจะให้พระวรนุชตื่น พระวรนุชเมาค้วนยามากก็หาตื่นไม่
หลับไปสิ้นวันยังค้างใจคนชน แล้วเหตยวชายแดนขวานกกว่านอย่างไรหนอ
แล้วปลุกให้นางสุวรรณคันชาคืนชน นางสุวรรณคันชาดูที่คานุกิต
แล้วร้องเดียงตงว่า ไฉนเล่าเราจึงพากันมาอยู่ที่นี่ พระฤษจึงมาเบ็ด
ประตุกรงให้ พระราชกุมารกับชายา เห็นพระเจ้าดาบดแล้วกราบไหว้ พระ
ดาบดไต่ถามว่า เหตุไรท่านทั้งสองรามมาถึงวิปการณะนี้ พระราชกุมาร
กับชายาบอกว่ ไม่รู้เลย แล้วเล่าความแต่ต้นจนไปถึงปราสาทของ
นางสุวรรณคันชา ให้พระเจ้าดาบดฟังถ้วนถึ

เทพยดาต้องคเหต่านนั้น จึงพากันมาบอกพระดาบดว่า ข้าแต่
ดาบดผู้เจริญ ยักขราชาบิดาของนางสุวรรณคันชา รูเรื่องว่าพระวรนุช
เป็นภักดาของนางสุวรรณคันชาก็โกรชใหญ่ ให้เป้าควนยาทิพยต้อง
พระวรนุช ๆ เมฆหลับไป และให้จับขงไว้ในกรงเหล็กรุงเช้าจะฆ่าเดี่ย
เพราะฉะนั้น พวกข้าพเจ้าช่วยกันพาพระราชกุมารกับชายามาไว้ใกล้
อาศรมพระผู้เป็นเจ้าของ บัดนี้แล้ว ในยักขนครกเอ็กเกริกเป็นโกดาหต ยักข
ราชาให้จับพวกยักขทำดพเดียง มัดแขวนไม้ดหลังไว้และจกให้ฆ่าเดี่ย
ตงน แล้วเทวดาก็กพากันหายไป

คราวครวญน หกขบริษททงหลายทรภษาเรื่อนจำ ไม่เห็นพระราช
 กุมารกับกรงชงก็หายไป ตกใจปลุกเพื่อนกันชนต่างถามกันว่า กุมาร
 หายไปไหน แล้วพากันเที่ยวแสวงหาทั่วไปในสรรพทิศ จนทราบเท่า
 อรุณชนมากก็หาไม่เห็น จึงพากันไปทุดแก่มหิตกรรณยักษ ๗ ก็ตกใจ
 ไปเที่ยวค้นยังปราสาททางสุวรรณคันธาก็ไม่พบ จึงกลับมาทุดความนั้น
 แก่พระยายกษผู้บิดาว่า พระมหाराช กุมารกับนางเทวีหนีไปได้แล้ว
 ยักชราชาโกรธใหญ่ตั้งให้จับยกษผู้รภษาฆ่าเดี่ย แล้วบังคับยกษเดื่อนาว่า
 พวกเจ้าจงพากันไปค้นหาในทิศานุกิศ ถ้าพบแล้วกลับมาบอกเรา เสด้า
 ยักชเดื่อนาพากันตามไป จนถึงอาศรมบทพระอศคิเนตรฤษี พบพระราช
 กุมารกับชายาอยู่ทนน แล้วชวนกันมาทุดแก่ยักชราชา

พระยายกษกัโกรธใหญ่ประกาศตั้งว่า พวกเจ้าทั้งหลายจงนฤมิต
 ภายเดคัระให้ต่างกัน ธิบไปจับผูกพันมันฆ่าเดี่ยให้ได้ เราจะติดตาม
 ไปเบองหลัง ครนียกชเดื่อนาแปดงกายาดอดดวมนานาดัรารุชเดี่ย มา
 ถวายบังคมพระยายกษอยู่พร้อมกัน พระยายกษนั้นตรวจพดยักชเดื่อนา
 เดี่ยก็ให้ยกออกไป เดี่ยยักชโยชานันด้นันหวนไหว อุปไมยดั่งเดี่ยง
 ดมยुकันทวาด ยักชเดื่อนามาตยักยกกองที่พลวงหน้าไป จนถึงที่โกด
 อาศรมพระฤษี ร้องประกาศทวาดดวยเดี่ยงอนดั่งว่า พวกเราชัวยกัน
 จับเจ้าวรรณุชกุมารประหารตายแล้วจึงจักกลับมา

เดี่ยงพวกกองที่พยักชเดื่อนานัน ดั่งสนันดถึงอาศรมพระดาบด
 พระวรรณุชราชโอรสได้ดัดบเดี่ยงบดั่งกะนางสุวรรณคันธาว่า ยักชโยช

ยกมามากหลาย เราจักคิดอ่านทำอย่างไรดี นางสุวรรณคันธาเทวีทูลว่า
 ข้าแต่เทวดา พระองค์ทรงเห็นอย่างไร จงทำตามอัชฌาศัยของพระ
 องค์เถิด พระวรนุชจึงอนุตรถึงอัสสัฏฐมโนมัย บัดเดียวใจมโนมัยก็มา
 ถึงเห็นแล้วก็ดีใจได้ถามว่า ข้าแต่เทวดา พระองค์ได้ด็จไปไหนมา
 กระหม่อมเที่ยวตามหาทั่วไปก็ไม่พบ พระวรนุชกุมารแจ้งว่า วันที่เรา
 นิทราอยู่ขอบสระน้ำ นาคราชาพาเราไปนาคบาดาล ประทานดูก่ดาวของ
 ท่านให้เรา บัดนี้เราหนีแต่นาคพิภพมา เทวดาอุ้มเราทิ้งหลับไปวางไว้ใน
 ปราสาทแห่งนางสุวรรณคันธาผู้นี้ เดียวหยกขราชาผู้บิดาโกรธใหญ่ ให้
 จับเรากำตั้งหลับขงเรือนจำทำด้วยเหล็ก (กรงเหล็ก) ไว้แน่นหนา
 เทวดากรุณาช่วยยกกรงเหล็กกับตัวเราเอามาวางไว้ในสำนักพระดาบส
 ผู้ไวยกา ยกขราชาตามเรามาพร้อมด้วยยกขเด่นามากมาย เราจึงเรียก
 ให้พ่ออัสสัฏฐมาหาดังนี้

พาสได้ฟังดังนั้นทูลว่า พระองค์อย่าทรงวิตกขุ่นน้อยเลย กระ-
 หม่อมฉันจักรบเอง ทูตแล้วก็เชิญพระวรนุชให้ชนหลังของตนพาเหาะ
 ขนบนเวหา ตรวจดูยกขเด่นาเห็นมามากมายแล้วทูลว่า ข้าแต่เทวดา
 ยกขบวิษัฒมามากเหลืออดนี้ เราจะหลบให้พ้นไปทีไหนดี พระวรนุชกุมาร
 ทรงแกว่งพระขรรค์อธิษฐานว่า ถ้าเราจักถึงชัยชนะไซ้ ขอให้มี
 ภูเขายักษ์เกิดขึ้นณบัดนี้ ขณะนั้นบรรพตถูกหนึ่งสูงล้ำมโหชน ก็ปรากฏ
 ขึ้นตรงขวางอยู่เบื้องพักตรา ม้ามโนมัยก็ตั้งหยุดย่นบนยอดคฤหา พระ
 ราชกุมารเจ้าก็ลงจากหลังมโนมัย และได้ทรงแกว่งพระขรรค์อธิษฐาน

ไปอีกว่า ขอให้กำแพงทิพย์ใหญ่ จึงเกิดล้อมรอบบรรพตไว้ให้แน่น
หนา ทิพปากการสูงตระหง่านถึงยอดบรรพต ก็เกิดปรากฏขึ้นทันที

ยักษ์เสนาโยธาทั้งหลาย พากันหนีมิตกายเป็นมนุษย์ศีรษะนั้น
ต่าง ๆ กัน คือศีรษะเป็นข้างม้าบ้าง เป็นศีรษะเลื้อยและแหว่งข้าง
เป็นศีรษะตุ๊กตาและหัวควายบ้าง มีถืออาวุธศร โคมรอก้อนหิน และธนู
เหล็กค้อนเหล็ก มาทางอากาศพุ่งซัดศัตรูราหูไปเบื้องหน้า นานาอาวุธ
ยุทธภัณฑ์เหล่านั้น ไปกระทบถูกกำแพงทิพย์แล้วก็ตกลง ไม่อาจจะ
ล่วงเลยพ้นกำแพงทิพย์ไปได้ พวกยักษ์บริษัทไม่อาจทำอันตรายแก่
พระราชากุมารได้ และไม่สามารรถจะขึ้นป้ายขึ้นถึงยอดบรรพต

ฝ่ายยักษ์ราชานฤมิตกายได้คำพยุคนิ่ง จึงหนีมิตศีรษะดิบเคี้ยว
หน้าดิบหน้าพาหายุดิบ ขึ้นบนคอกนาพาคริหิตถักรกุนานาอาวุธมีดาพ
หอกธนูเป็นต้น คำร้องประกาศตั้งกองทัพว่า ผู้เจ้าจงช่วยจับ
เผ่าอก และตัดมือเท้าเจ้าวรรณุชชว่างมหาสมุทรเสียจงได้ ยักษ์ราชา
กุก้องร้องมาจากอากาศ ดูเจ็ยงอดสนิทนับได้แสน เห็นพวกยักษ์
เสนาไม่กล้าเข้าใกล้ นึกแค้นใจจึงบันดาลให้เกิดลมและฝน ดูยั้ง
ยอดบรรพตให้ทำลายลงไป ลมและฝนก็ระดมประดังพัดถอนกอไม้ไพร
ชฎมาทวทั้งสี่ทิศ พระวรรณุชชยกทัพศรและพระขรรค์แผดง้านทานไว้
หอบลมฝนไปทิ้งเสียนอกจักรวาล

พระยายักษ์ยังเดือดตานใจ จึงหนีมิตมหาเมฆให้ตั้งขนทำให้มืด
มัวทวทิศ และหนีมิตฝนเป็นก้อนหินสีดำฝนถ่านไฟและเทาริ่ง หนีมิต

เป็นนาคบ้างเป็นครุฑบ้าง ยักย้ายเป็นหลายท่าหลายทางนำดยดลยของ
 พระวรรณชุกุมารก็แผดงทิพศรัวร้อนรบรบค้ำทานไว้ได้ทุกอย่าง จนพระ
 ยายักษ์นั้นอ่อนใจลง พระวรรณชุกุมารทรงเลี้ยงศรัวแผดงไปว่า ศรัว
 จงไปผ่าอกพระยายักษ์ให้ม้วยมรณีกาตบดิน ทิพศรัวก็ร้อนร่าไปบน
 อากาศ ร้องประกาศก้องแควตรงรีเข้าประหารอูระพระยายักษ์ ๆ ชัก
 ศรัวออกไม่ หนักดับเข้าไปในนครนอนเหนือบัลลังก์ถึงซึ่งมรณาดัญ
 ยักขบวิษททั้งหลายนั้น บางพวกหนีไปยังหิมพานต์ บางพวกก็ทยาน
 เหาะชนยอดภูเขา บางเหล่าก็หนีไปซ่อนอยู่ตามไพรวันและชอกบรพต
 บางพวกก็หนีเข้าซ่อนอยู่ในห้องของตน ๆ ในกาลเมื่อยักขราชำต้นชีวา
 แล้ว พระชรรค์ศรัวก็กลับยังสำนักพระวรรณชุกุมาร ๆ เผ่นชนหัดงม้า
 ไปยังอาศรมพระฤษี แจงความที่มีชยให้นางสุวรรณคันธาเทวีทราบ
 ทุกประการ

มหิศกรรณียักชุกุมาร เห็นพระบิดาปราชัยน้อยใจนักหนา จึงไป
 หานางเกดมาดีผู้ราชมารดาทูลว่า พระแม่เจ้า ผู้นางสุวรรณคันธาเทวี
 มีฤทธาศักดาเดชมากนัก บังอาจฆ่าพระยายักษ์ผู้บิดาของข้าบาทได้
 ดูกแค้นใจนักจักขอทำยุทธกับนางสุวรรณคันธา นางเกดมาดีห้าม
 มหิศกรรณียักชุกุมารไว้ว่า ดูก่อนพ่อ พ่ออย่าโทโสโกรธาไปเลย จงปลดงศรัวพระ
 บิดาของพ่อให้เสร็จไป พ่อจงเกณฑ์ยักขเสนาให้ช่วยกันทำจิตตกรรมเกิด

มหิศกรรณียักชุกุมารรับว่าสาธุแล้ว จึงเกณฑ์ยักขเสนาให้ทำ
 นานาดีกกรรมและจิตตกรรมแล้ว ไม่อาจจะยกอสุภพระยายักษ์นั้นขึ้นได้

ยักขเดณาและหมู่ญาติทั้งหลาย มาช่วยกันยกอสุภกษัตริย์ขึ้นไม่ไหว นาง
 เกตมาตัมเหษีจึงรีบไปเชิญอสุภว่า พระเทวราชเชิญพระองค์เสด็จขึ้น
 จิตตกรรมเกิด พระเจ้าข้า อสุภพระยายักษ์ก็หาล่องเทือนไม่ไหวไม่ นาง
 เกตมาตัมเหษีมีเดาวันยสังมหัสถกรรมว่า พ่อจึงรีบไปเชิญนางสุวรรณ
 คันทาให้มาช่วยยกอสุภพระราชบิดา มหัสถกรรมก็ไปเชิญนางสุวรรณ
 คันทาทอวี ตามเดาวันยพระมารดาตั้ง

นางสุวรรณคันทาทอวีจึงทูลพระวรรณว่า ข้าแต่เทวดา พระราช
 บิดาของหม่อมฉันสิ้นชีวาด้วย พระราชมารดาธิบดีให้หาหม่อมฉันไป
 เผ่า พระตุกเจ้าจกเสด็จไปด้วยหม่อมฉันหรือไม่ พระวรรณกุมารตรัสว่า
 พังไปด้วย แต่ระวังถึงม้ามโนมัย ๆ ก็เผ่นมาหาพระวรรณกุมาร ๆ
 แจ้งอาการแก่มโนมัยแล้ว ทรงพระแสงขรรค์ศร ประทับหลังอัสสตร
 กับนางสุวรรณคันทา เหาะไปทางอากาศถึงยักขนคร แล้วลงจากหลัง
 อัสสตรเสด็จขึ้นยังปราสาทพระราชมารดา ๆ ออกมาต้อนรับ เห็นธิดา
 ของเธอแล้วตรงกอดรัดประคองนาง นางสุวรรณคันทากอดบาทาพระราช
 มารดาไต่การ่าให้ พระวรรณกุมารอภิวาทแล้วประทับอยู่ หมู่ยักข
 เดณาและมหัสถกรรมก็เห็นแล้ว ก็ตกใจกลัวพากันอภิวาทพระราช
 กุมารและนางสุวรรณคันทา

นางเกตมาตัมเหษีจึงทูลแก่นางสุวรรณคันทาทอวีว่า แม่จงเข้าไปยกศพ
 พระบิดา นางสุวรรณคันทาทอวีก็ไปถวายอภิวาทบาทยุดพระราชบิดา
 ขอขมาโทษแล้วจึงยกพระศพราชบิดา ๆ ก็หาเคลื่อนหวั่นไม่ พระ

วรรณชุกุมารจึงเข้าไปถวายอภิวัตพระศัพว่า พระบิดาได้ผูกเวรในข้าพระองค์ไว้ โทษผิดนั้นยังมีอยู่ ขอพระองค์จงอดโทษนั้นแก่ข้าพระองค์เถิด ชมาศพแต่วกัยกพระศัพนั้นได้ในโกศได้ แล้วให้เคลื่อนโกศไปตั้งไว้ณจิตตกรรม พวกยกษัตมาต์โมต์รมือกรมเหษ้เป็นอาทิ ก็บิตไต์มนต์เสยชมพระวรรณชว่า มีมहितิตต์มควรจระครองราชต์มบัตเมืองนไต์ จึงพร้อมกันประชุมเพดิงณจิตตกรรม

เมื่อเล็ร์จการณาปนกิจแล้ว นางเกต์มาต์มเหษ้เรียกยกษเต่นามาปริกษาว่า เราจักยกราชต์มบัตให้ผู้ใดปกครองต่อไป ในที่ประชุมยกษเต่นาทุลว่า ราชต์มบัตนเป็นของพระแม่เจ้า ๆ เห็นผู้ใดต์มควรแก่ราชต์มบัตแล้ว จงประทานให้แก่ผู้นั้นไต์ไม่ขัดขวาง นางเกต์มาต์มเล็รวนัยว่า พระวรรณชุกุมารภักดาของนางลู่วรรณคันธา เขามายกอดุภันจิตตกรรมไต์ เราจักให้ราชต์มบัตแก่พระวรรณช พวกท่านจะเห็นเป็นอย่างไร ยกษเต่นาแตะยกษญาติทั้งหลาย พร้อมใจกันทุกคนรับรองว่าชอบว่าควรแล้ว

นางเกต์มาต์มเหษ้จึงให้ทำโรงมงคตพิธิ และให้ประดับด้วยนานาตั้งการ ให้บุดาตอาต์นระกันมานางามไฟจิตร ดิตเพดานดาวด้อมเดือนงามพราวแพรว และให้ชนแก้วแตะเงินทองมากองไว้ ครนรุ่งชวันใหม่ หมู่เทพยดาแตะยกษกพากันมานั่งณอาต์นระอันต์มควร ล่วงราชมารดาพาดองกษตรีย์มาให้ลิตเห็นอรตนราลี้ ทำมุกธาภิเชกพิธิอวยพรชัย มอบราชต์มบัตให้ลิตองกษตรีย์เล็ร์จ ตั้งแต่นั้นมา พระราช

กุมารจึงมีพระนามว่าวรรณชราชา นางสุวรรณคันธาเทวีก็ได้ดำรงอยู่ใน
 ทอกรรมเหี้ยมเป็นใหญ่ยิ่งกว่านารีหมื่นหกพัน พระวรรณชราชานนครอง
 ราชสมบัติด้วยทิพยสุขกับราชเทวีอันงามมีแล้ว เสด็จขึ้นนั่งถึงพระราชม
 ารดาไป

ฝ่ายม้าโมมัยเห็นพระวรรณชราชานัน หดงใจลอยอยู่กับสุวรรณ
 คันธา วันหนึ่งจึงทูลเตือนพระวรรณชราชาว่า ข้าแต่เทวดา พระองค์ทรง
 เสด็จทิพยสุขเพติดเพติดไป ช่างไม่ระลึกถึงพระมารดาบ้างเลย พระวรรณ
 ราชาได้ฟังคำมาทูลตงนั้นแล้วดำริว่า ม้าพาข้าพุดนจริงที่เดียว เราควร
 จะไปหาพระมารดา ดำริแล้วจึงทูลและแจ้งเหตุที่จะไปแก่นางเกษมาดี
 ราชมารดาและนางสุวรรณคันธาเทวี ๆ มีเหตุตงหนึ่งจะทำตายไป จึง
 วจงอนห้ามไว้จะมีให้เสด็จไป พระวรรณชราชาทูลนางเกษมาดีว่า ข้าแต่
 มารดา หม่อมฉันเห็นพระยาอัครคิลชยกับและราชบุตรผู้บิดามารดาเพียง
 มา หวังว่าจักไปให้พบพระมารดาผู้บังเกิดเกล้า เพราะฉะนั้น หม่อม
 ฉันจักทูลตมพระมารดา และขอฝากนางสุวรรณคันธาไว้จะไปกับม้า ได้
 พบพระมารดาแล้วจะกกลับมาคอภายหลัง นางสุวรรณคันธาได้ฟังแล้ว
 ทูลขอตมไปด้วย พระวรรณชราชาห้ามว่าอย่าไปเลย ทางไปใหม่หาวัน
 ด้ลำบากมากด้วยภยอันตราย เมื่อใดไปพบพระมารดาแล้ว เมื่อนั้น
 ฝึกกลับมารบ้องไปเฝ้าพระมารดา

พระวรรณชราชาปดอบนางสุวรรณคันธาบังคมพระมารดาแล้ว พระ
 กรกุมพระชรรค์ศรไปสู่ด่านก้อลด์ครแล้วตรัสว่า แน่ะพี่มา ข้าจักไป

เสาะหาพระมารดา ยังมาให้กำหนดทิศทางแล้ว รับผิดชอบยกยักขเสนา
 ว่า ท่านทั้งหลายจงอย่าประมาณ จงช่วยกันพิทักษ์รักษาพระราชมารดา
 แดะมหิสังกรรณกับนางสุวรรณคันธาเทวีของเราไว้ให้ดี รับผิดชอบ
 เสรีจกเสด็จชนหลงมา มักพาเหาะชนอากาศภิมุขหมายต่อทิศบูรพา
 ถึงเวตาลัยก่ดงหยุดประทับแรมที่รุกขมุต ครนรุ่งชนวันใหม่ จึงทรง
 ม้าเสด็จต่อ ๆ ไปนับได้ ๗ ทิวาราตรี ฝ่าลมแคะแคะฝน ช้ามพื้น
 นานาวันและบรรพตนานานที่ จนกระทั่งถึงนครธานีของพระราชมารดา
 จึงกำหนดจิตคคคควานเป็นเมืองของมารดาแน่ละ

พระวรุณราชาสันตนาปราศรัยกับม้าว่า เมืองหงดงามดี มีมหา
 นทีล้อมอยู่ช่นนอก ช่นในระยับไปด้วยรัตนปราสาท มีสวนสระและ
 ถนนวน บริบูรณ์ด้วยไม้ผลและไม้ดอก ออกดาศดินระตะอุดม ดูก็น่า
 ส้มคำพระเจ้าตาตาดบอกรไว้ว่า พระเชษฐาสร้างนครใหญ่ไว้ให้เป็นที่
 อยู่ของพระชนนี นี้จักเป็นนครของพระมารดาเราแน่ละ เราจักลงหยุด
 อยู่ภายนอกนคร คอยรอกถามมหาชนเขาตูก่อน แล้วให้อัสสรลงจาก
 อากาศแล้วประทับอยู่ที่ศาลาหลังหนึ่ง ณภายนอกพระนคร

มหาชนตั้งญจรไปนั่งพูดกันเด่นที่ศาลา พระวรุณราชาตรัสถาม
 มหาชนว่า นครนเขาเรียกว่าเมืองอะไร ๆ ตูก่อนพ่อ นครนเป็นนครใหม่
 พระวรุณเนตรนรินทร์สร้างถวายพระราชมารดา มีนามว่าตาดถนคร ๆ ก็
 พระราชมารดานั้นพระนามว่าอะไร ๆ พระราชมารดาพระนามว่าสุภัททา
 เทวี ๆ นางสุภัททาเทวีนั้น เดิมท่านอยู่ที่ไหน และได้มาอยู่ที่เมืองนี้แต่

ครึ่งไร ๆ มหาชนก็เด้าความดำดบแต่ต้นมาว่า นางสุภัททาเทวีเป็นราช
 บุตรีกนิหรี ได้เป็นมเหสีท้าวเจตราช ประสูติโอรสคราวเดียวกัน ๒ องค์
 มเหสีองค์ก่อนแกดั่งได้โทษ ให้เอารูปก่อนไม่เปลี่ยนแปลงไว้ แล้วเอา
 โอรสได้หีบฝังเดี่ยวองค์ ๑ เอาโอรสได้หม้อให้ตอยน้ำเดี่ยวองค์ ๑ โอรส
 องค์ที่ถูกฝังเทวดาเดียงไว้ ให้ชื่อนานนามว่าวเรนทร ส่วนนางสุภัททาเทวี
 ต้องหาว่าเป็นกาดกรรณิ ถูกพระราชให้ไล่แพตอยน้ำเดี่ยว เทวดาเก็บ
 เอามาไว้ให้อยู่ที่เกาะกวางสมุทร พระราชบุตรวเรนทรครั้นเจริญวัย
 ได้ตามมาพบพระราชมารดาถึงที่นี้ จึงสร้างนครขึ้นไว้ถวายพระราช
 มารดา พระกุมารผู้เชษฐาจึงมีนามปรากฏว่าวเรนทรราชา

พระวรรณุชราชาด้บความแฉ้วตรัสว่า โอรสที่ถูกไล่หม้อตอย
 นานน คือตัวเราเอง ทำไฉนเด้าเราจักได้พบพระมารดา ๆ ข้าแต่เทวดา
 ถ้าพระองค์ใคร่จะพบพระมารดาไซ้ร้ จงไปหาอำมาตย์เด้าให้เขาฟังเถิด
 พระเจ้าข้า พระวรรณุชราชาได้ประทับแรมอยู่ที่ศาลานนราตรีหนึ่ง ครั้น
 รุ่งชนอกวันหนึ่ง ม้ามโนมัยก็เที่ยวไปในทิศต่าง ๆ มหาชนเห็นมโนมัย
 ช่วยกันได้ตามจับ ก็ห้ามใครด้ามารถจับมโนมัยนั้นได้ไม่ มหาชนก็รีบ
 ไปทูลแก่พระวรรณุชราชาว่า ข้าแต่เทวดา ม้าตัวหนึ่งเที่ยวอยู่นอกเมือง
 ชนหลายคนไม่อาจจับได้ พระวรรณุชราชาด้บสั่งว่า ถ้ากระนั้น ให้นาย
 อัดด้าจารย์ปลดอยอัดด้าครของเราไปฟังดู มหาชนรับราชดำรัสเด้าไปสู่
 โรงม้า บอกเนอความนั้นแก่นายอัดด้าจารย์ ๆ บอกเนอความนั้นแก่อัดด้าคร
 ม้าอัดด้าครนั้นออกไปนอกเมืองพบม้ามโนมัยเด้าถามว่า ข้าแต่พี่

พื้มาแต่ไเหน ๗ ฉันั้นมาแต่เมืองยักษ ๗ พื้มากับใคร มาด้วยกิจธุระสิ่งไร ๗
 ฉันั้นมากับเจ้านายของฉันั้น ๗ ฉันั้นพลัดมารดา มาเที่ยวตามหาพระมารดา ๗
 ก็เจ้านายของพื้หนนามชื่อไร ๗ ชื่อวรรณชุกุมาร ๗ พระมารดาของวรรณช
 กุมารนั้นพระนามชื่อไร ๗ พระนามว่าสุภัททาเทวี ๗ เหตุไร พระวรรณชุกับ
 พระมารดาจึงพลัดกันเด้า ม้ามโนมัยได้เด้าความแต่ต้นจนปลตายให้ม้าม
 อัสสัครฟังถ้วนถึ

อัสสัครพาชัตอบว่า ถักระนั้น เจ้านายของท่านคงจักเป็นโอรสเจ้า
 นายของข้าพเจ้า เดียวนท่านอยู่ที่ไเหนเด้า ๗ อยู่ณศาตาไเหน ๗ ถั
 กระนั้นท่านจงไปบอกเจ้านายของท่าน แม้ข้าพเจ้าก็จักไปบอกเจ้านาย
 ของข้าพเจ้า พุดกันเด้าจึงกดับเข้าไปยังนคร ตรงไปสู้โรงม้าบอกแก่
 อำมาตย์ผู้เดียงม้าวว่า ข้าแต่อำมาตย์ผู้เจริญ ท่านจงไปยังราชสำนัก
 กราบทูลพระราชาว่า เดียวนมมีราชบุตรนามว่าวรรณชุกุมาร เด้าดีจมา
 ไก่ดเที่ยวค้นหาพระมารดา นามพระมารดานั้น คด้ายกับนามพระราช
 มารดาของพระราชาของเรา เหตุที่พลัดพรากจากกันนั้น ก็คด้ายกับ
 วิโยคของเจ้านายของเรา พุดตงนเด้าจึงสั่งให้อำมาตย์นั้นไป

อัมัจจปาดนั้นเข้าไปเฝ้าพระราชา กราบทูลให้ทรงทราบตามคำ
 อั้นม้ามอัสสัครนั้นบอกเด้า พระวรรณเนตรราชาด้าว่าดีถามว่า ราชบุตรอยู่ที่
 ไเหน รับเด้าดีจไปยังสำนักอัสสัครด้าว่าดีถามม้าวว่า แน่พะพิพาชั เดียวน
 ราชบุตรเด้าดีจมาอยู่ที่ไเหน ๗ ข้าแต่เทวดา พระวรรณชุกุมารราชกนิษฐา
 ประทับอยู่ณศาตาแห่งหนึ่ง เพื่อกอยหาพระองค์กับพระราชมารดา ๗

ถ้ากระนั้น พี่ชายจึงพาเราไปเดี๋ยวนี้ รับผิดชอบไว้ให้ระดับอัศจรรย์
เดี๋ยวจ้ เด็ดใจประทบยังหงม้อ้นหม้ออำมาตย์แวกด้อม ออกนอกพระ
นครถึงศาลานั่นแล้ว เด็ดใจลงจากหงม้อปราวรภจะเข้าไปในศาลา

พระวรรณชกุมารทอดพระเนตรพระเชษฐาแล้วดำริว่า ผู้ที่ขึ้นมา
จักเป็นพระภาคิกราชของเราแน่ แล้วอุยฐฐาการเด็ดใจไปหมอบลงแทบ
บาทมุดพระวรเนตรราชา ๆ ให้พระดีเนหาในราชกนิษฐาเกิดขึ้นแล้วตรัส
ถามว่า แน่หรือราชบุตร เธอชื่อไร ๆ ข้าแต่เทวดา หม่อมฉันนามว่า
วรรณชกุมาร ๆ พระมารดาของเธอพระนามชื่อไร ๆ พระนามสุภักททา
พระเจ้าข้า ๆ พระภาคิกราชของเธอชื่อไร ๆ พระนามว่าวรรณช เทวดา
เพียงไว้ ๆ ก็เธอใครเพียงเล่า พระวรรณชกุมารจึงทูลความแต่ต้นมาแล้ว
กรรแสงให้ พระวรรณชราชาทราบว่าเป็นราชกนิษฐาแล้ว ทรงเข้า
สำรวจมกอดทรงกรรแสงมีประการต่าง ๆ แล้วพาราชกนิษฐาไปยัง
ปราสาทราชมารดา ทูลเหตุการณทั้งปวงให้ทรงทราบทุกประการ

พระนางสุภักททाराชมารดา ทอดพระเนตรวรรณชกุมารแล้วมัน
พระทัยว่า พระกุมารทั้งสององค์มีรูปทรงดีณฐานก็ปานกัน เป็นโอรส
ของเราแน่ที่เดี๋ยวจ้ แล้วสำรวจมกอดสองราชโอรสกำสรดปรืเทอหน้าว่า เรา
เที่ยวแต่เป็นกาดกรรณนี้ แต่มีโอรสเทวดาเพียงไว้ ได้มาพบเห็นกัน
ณบัดนี้ พระวรรณชราชาทางแฉดงศรทิพยไปแล้วอชชฐานว่า ขอทิพย
วิมานองค์หนึ่งจงเกิดขึ้น ทิพยวิมานองค์ซึ่งเป็นที่รนมยก็เกิดขึ้น พระ
วรรณชราชาประทานทิพยวิมานนั้นแก่พระวรรณช และอภิเษกพระวรรณช

ในตำแหน่งอุปราชา

ครั้นกาลนานมา พระวรรณชุกุมารนั้นดำริว่า เราจากนางส้มททชา
 เทวีมานานนัก จักไปพานางส้มททชานี้ให้มาปรนนิบัติพระราชมารดา
 ก่อน ครั้นแล้วจะไปรับนางส้มสุวรรณคันชามาภายหลัง ครั้นรุ่งขึ้นอีกวัน
 หนึ่ง จึงพระวรรณชุกุมารได้ไปเฝ้าพระราชมารดาทูลว่า ข้าแต่พระมารดา
 หม่อมฉันได้นารีไว้ ๒ นาง นางหนึ่งชื่อส้มททชา เป็นราชธิดาพระยานาค
 อยู่ณภาคพิภพ หม่อมฉันเห็นเขามา อีกนางหนึ่งชื่อส้มสุวรรณคันชา
 เป็นราชธิดาพระยายักษ์ หม่อมฉันฝากพระยายักษ์ไว้ บัดนี้หม่อมฉัน
 จักขอตาไปรับนางส้มททชาให้มาปรนนิบัติพระมารดา ครั้นพระราช
 มารดาและพระภาคิกราชอนุญาตแล้ว ทรงศรัทธาได้ตั้งไปยังโรงม้า
 มิได้เห็นมโนมัย แท้จริง มโนมัยนั้นเร้าร้อนด้วยวาระ ออกจากโรง
 ไปยังหิมวันตประเทศ เทียวอยู่กับหมู่สัตว์สัตว์ด้วยกัน พระวรรณชุกุมาร
 นั้นทรงโทมนัสดำริว่า เราผู้เดียวจะไปอย่างไรได้

คราวครังนั้น มีเศวตหัตถ์ดวงหนึ่ง ออกจากตระกูลอุโบสถเที่ยว
 มาตามลำดับ ได้มาอาศัยอยู่นอกพระนคร เมื่อพระวรรณชุกุมาร
 ทรงดำเนินออกจากนครครังนั้น เศวตกฤษณชรเห็นแล้วก็คิดใจ ครองเข้าไป
 โกลดแล้วถามว่า ข้าแต่เทวดา พระราชกุมารจะเสด็จไปไหน ๆ ดูก่อน
 พิภพชร เราจักไปยังภาคพิภพ ๆ ถ้ากระนั้น เชิญชนประทับหลังข้าพระ
 องค์ ๆ จักพาพระองค์ไป พระยาคชสารนั้นอมหลังตั้งให้พระราชกุมาร
 ทรงประทับแล้ว จึงแหวกแผ่นดินไปครันหนึ่ง ก็บรรดถึงภาคพิภพ ยืน

อยู่ณนาคอุทยานแล้วทูลว่า ทนเป็นนาคพิภพ เชิญพระองค์เสด็จลง
จากหลังข้าพระองค์เถิด ฯ ดูก่อนกฤษณ ชำไม่ทำนจึงกล่าวทนนเป็นนาค
พิภพเถา อนันที่จริงนาคพิภพไกลเหลือเกิน ฯ ข้าพระองค์จรูจากทางตรง ฯ
ทรงทอดพระเนตรไป ได้เห็นทพยวิมานแล้วก็จำได้ ทรงเชื่อแล้วเสด็จ
ลงจากหลังคชสารตรัสว่า พิกฤษณ ท่านจงอยู่ที่นาก่อน แล้วก็ตาม
ไปยังนาควิมาน

นางนาคมาณวิกาเห็นพระวรรณุชเสด็จมากพักนิตใจ บอกแก่กันว่า
พระตูกเจ้าเสด็จมาแล้วดังน ดังนางก็ไปทูลแก่นางส้มททชา นางนางก็
รีบไปทูลพระยานคราช นางส้มททชาเทวดพระทัยมาอภิวาทนแล้ว พา
พระวรรณุชไปยังสำนักราชมารดาบิดาของนาง พระวรรณุชกุมารอภิวาทน
ราชมารดาบิดานางส้มททชาแล้วประทับอยู่ ทำวรวุณนาคราชประภาษ
ถามว่า พ่อไปพบพระมารดาแล้วหรือ ฯ พระเจ้าข้า พบพระมารดาแล้ว ฯ
พระมารดาของพ่ออยู่ที่ไหน ฯ พระวรรณุชกุมารจึงทูลความตามลำดับว่า
ข้าพระองค์ออกจากนาคพิภพไปในป่ามหาวันได้ยาด้อยอยู่ณรุกขมุตแห่ง
หนึ่ง เทวดาพาข้าพระองค์ไปวางไว้ในปราสาทยักชชดา ครนคณชน
ตกใจจะหนีไป ยักชชดาจับข้าพระองค์ไว้เลยได้อยู่สมัครตั้งวาศกับข้า
พระองค์ ยักชชราชทราบความแล้ว จับข้าพระองค์กาดังหลังไปขัง
ไว้ในเรือนจำ เทวดาได้กรุณาพาข้าพระองค์กับทงเรือนจำ นำไปส่งไว้
ณสำนักพระเจ้าดาตาสต์ ฯ เห็นแล้วปลุกให้คณชน มีทนนานเท่าใด
ยักชชราชตามไปถึงทวยทชกับข้าพระองค์ ฯ ปลงพระชนม์พระยายักษ์

ด้วยทิพยศร ยักขราชเทวียกราชสมบัติให้แก่ข้าพระองค์ ๆ ครั้นระดึกถึง
พระมารดา จึงพร้อมด้วยพาสีเหาะไป ได้พบนครหนึ่งจึงหยุดอยู่นอก
นคร อัดัดตรงกับม้ามโนมัยพบกกันเข้า เขาเล่าเรื่องราวให้กันฟัง เหตุ
หนักทราบถึงพระภาคิกราช ๆ ได้เชิญข้าพระองค์ไปยังสำนักพระมารดา
พระภาคิกราชประทานตำแหน่งอุปราชาแก่ข้าพระองค์ ๆ ระดึกถึงนาง
สมุททชาจึงมาหา ด้วยประการฉะนี้

ท้าววรุณนาคราชจึงส่งพระวรุณฯ ไปยังสำนักนางสมุททชา ครั้นอยู่
มาได้หกเจ็ดวัน พระวรุณฯ นั้นระดึกถึงพระมารดา จึงทรงพระขรรค์
ศรแล้วพานางสมุททชาเข้าเฝ้าพระมารดาบิดา ทูลตาแล้วออกจากนาค
วิมานไปยังสำนักกฤษร พระวรุณฯ กับนางสมุททชาประทับหลังพระยา
กฤษร ๆ พาไปจนถึงนครของพระราชมารดา ให้พระยาศสดารไปอยู่ณ
โรงช้าง แล้วพานางสมุททชาเข้าไปเฝ้าพระราชมารดาและพระราชภาคิ
กราช พร้อมกันถวายอภิวาทเสร็จจึงเสด็จพานางสมุททชาไปทิพยวิมาน
ของพระองค์ ทรงเสวยกามสุขด้วยบริวารนาฏกิตถ์

ครั้นกาดนานมา พระยามโนมัยยกทัพมาแต่हिมนต์ประเทศ เข้า
ไปอยู่ในโรงม้า แท้จริง ม้าอัดัดครและกฤษรหัดถ์กับพาสีมโนมัย หา
ได้ผูกตามขังไว้ไม่ปล่อยไว้เป็นนิตย์ ลัดถ์ทั้งสามปรารถนาจะไปไหน
ก็ไปได้ตามความพอใจของตน

ฝ่ายว่าพระวรุณฯ อุปราชา ระดึกถึงนางสุวรรณคันหา ยักขราชธิดา
แล้วดำริว่า เราควรจะไปรับนางสุวรรณคันหาให้มาอยู่ที่นี้ จึงไปทูลตา

พระราชมารดาและพระเชษฐา แล้วทรงพระชวรงค์เสด็จไปยังสำนัก
มโนมัยตรัสว่า พี่มโนมัย เราจักไปเมืองนางสุวรรณคันธาเพื่อไปรับนาง
มา ให้มโนมัยกำหนดทิศทางที่จะไปแล้ว เสด็จขึ้นประทับหลังพาช่มุ่งต่อ
บุรุษยักษ์ เสด็จไปโดยอากาศ ครั้นถึงจึงลงจากหลังมา เข้าไปประทับอยู่
ณศาลานอกเมืองก่อน มโนมัยได้คิดว่า เราจักให้ยักษ์ทงปวงรู้เหตุที่เจ้า
นายของเราเสด็จมา จึงเปดงัดสำเนียงเสียงดงใหญ่กึกก้องไปทั่วลกถนนคร

นางสุวรรณคันธาราชเทวี ได้ยินเสียงพาช์ร้องก็ทราบชัดว่า

ภักดาของเรามาแล้ว เรียกทาสตั้งให้ช่วยกันประดับรัตนบัลลังก์ และ
ปักกวาดชำระสระพรพการงานไว้ให้เรียบร้อยดี พวกยักษ์ที่มาเฝ้าเห็นพระ
วรรณุชกุมารก็จำได้พากันไปเฝ้ากราบทูลพระยายักษ์ให้ทรงทราบ ยักษ์
ราชารับสั่งให้พวกยักษ์ไปทูลแก่ราชมารดาและราชมเหสี ฝ่ายนางเกษ
มาตรีราชมารดาได้รับสั่งให้พวกยักษ์จัดเตรียมยานพาหนะไว้ จะไปรับพระ
วรรณุช ครั้นพวกยักษ์จัดการเสร็จ พระนางเชอจึงให้หาตัวมเหสีกรรณ
ราชามาแล้วตรัสว่า พ่อมเหสีกรรณ พระวรรณุชพี่ชายของพ่อมาถึงแล้ว
เราจักพร้อมกันออกต้อนรับ แล้วพร้อมด้วยราชมเหสีและราชกนิษฐ
มีพวกทาสและทาสีแวดล้อม เสด็จไปนอกพระนครจนบรรดถึงศาลานน

พระวรรณุชกุมารทอดพระเนตรนางเกษมาตรีราชมารดา จึงเสด็จออก
จากศาลาถวายอภิवाทแล้ว เชิญเสด็จให้เข้าไปในศาลา นางสุวรรณ
คันธากับมเหสีกรรณถวายอภิवाทแล้วตามเข้าไปในศาลา นางเกษ
มาตรีราชมารดาตรัสถามพระวรรณุชว่า ตูก่อนพ่อ พ่อเที่ยวหาพระมารดา

ราชาฆ่าเสียให้ได้แล้วจกแล้วรัชชชสูขในเมืองนั้น พวกท่านจงประกาศ
 ให้ยกขเสนาว่าทวกันเราจกยกพดไปโดยเร็วพดณคํารบเจ็ดวัน ยกข
 เสนาทงหาดายนนรบว่าสาชตงน แล้วประกาศบําร้องยกขบริษัทให้
 ทราบตามพระยายกษบญชา ครนถึงวันคํารบเจ็ด ยกขบริษัทมา
 ประชุมพร้อมกัน กุกกุฏยกขราชาตรวจตรายกขเสนาแล้ว ตั้งให้ยก
 ด่งหน้าไปก่อน ยกขเสนาทงปวงให้ร้องก้องตั้นไป ครนถึงจิง
 ต่อมล้หกุฏนกรไวถึงเจ็ดช้น กุกกุฏยกขราชายกกกองพดยกขเสนามาถึง
 จิงตั้งสําดั้นเข้าไปให้นางเกสมาตียกขเทวีว่า คุณก่อนนางเกสมาตี ท่าน
 จะให้ราชส่มบัตหรือจะให้ยุทธสงครามกัน ตัวท่านเป็นหญิงหม้ายจง
 เป็นภรรยาของเรา จงให้ธิดาของท่านแก่ลูกชายของเรา ถ้าว่าท่านขัด
 ซินไม่ยอมไซร์ นครของท่านจะพินาศไปในกาตบดิน

นางเกสมาตียกขเทวีทราบสําดั้นแล้ว จิงรับตั้งให้ห้ามหิดกรรณ
 ราชบุตรและพระวรรณุชชามาตรมมาแล้วปรึกษากันว่า กุกกุฏยกขราชา
 ตั้งสําดั้นมาว่าอย่างนี้ เราจกคิดอ่านประการใดดี ราชกุมารเหตํานั้น
 ทูตนางเกสมาตีว่า พระมารดาอย่าปริวิตกไปเลย หม่อมฉันจักช่วย
 กันรบ แล้วตั้งสําดั้นตอบว่า คุณก่อนกุกกุฏยกขราชา เราจกรบกับท่านๆ
 อย่าได้ประมาทนอนใจเลย แล้วต้องราชกุมารกดับยังปราสาทของตน
 เห็นบยุทธาอูชแล้วเรียกยกขเสนามาตั้ง ให้เตรียมยกขพดนิกายให้
 พร้อมกัน ยกขบริษัทจกเตรียมยุทธาอูชแล้วมาประชุมพร้อมกันณหน้า
 พระถานหลวง

คราวนั้น มหิษฐ์กรรณราชเห็นบนานาอุชแต่้วตรวจตราพตนิกาย
 แแต่้ว เป็นนายกกองพตยกออกนอกนครทำเดียงมหาโกดาหต ฝ่าย
 พระวรรณุชอุปราชา ทรงพระชรรคทพิยแแต่้วพระแแต่้วศร์แแต่้วระดักถึงมา
 มโนมัย ๆ มาห้อมหลังให้พระวรรณุชทรงประทับแแต่้ว มโนมัยพาเหาะ
 ไปยังยอดบรรพต พระวรรณุชหยุดประทับนั้นแแต่้วทรงแแต่้วศร์ทพิยไป
 เดียงทพิศร์ดั่งดีทำนปานดั่งอสนีบาต ยักขปรับักษ์เฒ่าพตนิกายพากัน
 ตกใจ อาอุชถืออยู่กั้มือก็หลุดร่วงไปหมดทุกคน กุกกุกยักขราชา
 ก็คำรณูเรงให้พตยักษ์ระตมยุกษเข้าไป ยักขเฒ่าทั้งด้องฝ่ายต่างรบ
 พุงกันเป็นสำมารถ อิศวราชมโนมัยโคตขณยังอากาศ ตรงเข้าถีบตะ
 พรพตปรเฒ่าด้วยเท้าของอาตมา ปรับักษ์ยักขพตนิกายก็แตกกระ
 ฉายไป บางพวกก็ตาย บางพวกก็ลำบาก บางพวกก็หนีไปได้ กุกกุก-
 ยักขราชาเห็นพตนิกายพากันหนีไป ยิ่งโกรธาใหญ่แแต่้วอาอุชศร์ไป
 อาอุชศร์ก็ถีบกลตายเป็นฝนห่าใหญ่ตกลงมา พระวรรณุชอุปราชาแแต่้ว
 ศร์ให้เป็นกองตมใหญ่ หอบเอาบนานาอุชนั้นไปทิ้งเดียงในดัมุทร ยักข
 ราชาแแต่้วศร์ให้เป็นไฟพดุงออกจากปาก ไฟนั้นก็เป็นควันกตุ้มมืดไป
 ทั่วอากาศ พระวรรณุชราชกุมารจึงแแต่้วศร์ให้เป็นน้ำพดุงออกจากปาก
 นานหนักบนดาตตกลงมาท่วมป่า ไหลดหลังพงพดมาทั่วทิศ ปรับักษ์
 ยักขเฒ่าแแต่้วยักขราชาถูกกระแแต่้วน้ำพดพาตอยไป จนบรรถึงกุกกุก
 นครของตน ฝ่ายพระวรรณุชกับมหิษฐ์กรรณราชา ก็ให้เลิกพตโยชาก
 กดับเข้าสู่พระนครของพระองค์ ด้วยประการฉะนี้แแต่้ว

แท้จริง เมื่อพระวรรณุชราชาเสด็จไปยังยักขนคร เพื่อจะรับนาง
 สุวรรณคันธา คราวนั้น พระยาช่างเผือกเมื่ออยู่ในมณฑลคาคา รั้วอื่น
 ด้วยระคะเป็นกำลัง คันทันหนึ่งจึงออกจากโรงช่างเที่ยวไปในป่า ตาม
 หาฝูงช่างไปจนถึงแดนกาลิกราชรัฐ คราวนั้นคนเตยงช่างดูขันใน
 เวตาราตรีมิได้เห็นมณฑลหัตถ์ ตกใจเที่ยวค้นหาไปทั่วสักจนครกก็ไม่พบ
 ครนรุ่งเช้าจึงเขาเผือกกราบทูลพระวรรณุชราชาว่า ข้าแต่เทวดา พระยา
 มณฑลหัตถ์หายไปแล้ว ข้าพระองค์เที่ยวตามหาทั่วเมืองแล้วก็ไม่พบ
 พระเจ้าข้า พระวรรณุชราชาจึงรับสั่งว่า ท่านทั้งหลายจงพากันไปเที่ยว
 ตรวจค้นดูภายนอกเมือง พวกเผือกช่างก็พากันไปค้นหาทั่วแล้ว แม้แต่
 รอยเท้าก็หาพบไม่ จึงพากันกลับมากราบทูลพระวรรณุชราชา

ครั้นนั้น พระวรรณุชราชารับสั่งหาตัวอำมาตย์ผู้เตยงมาตรัสว่า
 ท่านจงให้ม้อัสตรูตัวเราจะให้ไปกับเรา อำมาตย์ผู้เตยงอัสตรนั้น
 รับว่าสาธุแล้ว บอกให้ม้อัสตรูแล้วนำไปถวายพระราชา ๆ เสด็จลงจาก
 ปราสาทชนประทับยังหัตถ์มา เสด็จไปถึงหิมวันตประเทศ ค้นหาทั่วไป
 ตามสัตตมหาสระและมหานที ก็ไม่พบมณฑลหัตถ์ จึงเสด็จกลับยังพระ
 นครของพระองค์

ฝ่ายว่าพระวรรณุชราชาและมหิสักรรณราชา ได้มีชัยชนะแก่ทุก
 กุญยกัชราชแล้ว ก็พากันเส่นากดบค้นเข้าภายในบุรี พวกยักษ์เส่นา
 ทงหลาย ก็พากันดื่มชยบานในภาคเมื่อเสร็จศึกสงครามนั้น ครนอยู่
 มาอีกเจ็ดวัน พระวรรณุชราชาจึงตรัสแก่นางสุวรรณคันธาว่า พระตักถึง

พระมารดานัก จักทูลตาพระราชมารดาของเธอไปหาพระมารดาของ
 พี่ เธอจักไปด้วยพี่หรือจักไม่ไป ข้าแต่เทวราช หม่อมฉันใคร่จะไป
 อภิวัตน์พระราชมารดาและพระเชษฐา ขอโดยเสด็จไปด้วย แล้วยา
 กันไปปราสาทพระราชมารดา อภิวัตน์แล้วพร้อมกันทูลตา พระราช
 มารดากัทรงอนุญาตมิได้ชดชวาง

พระวรรณุชกับนางสุวรรณคันษาทูลตาแล้ว มอบราชสมบัติแก่มหิต
 กรรณราชา พวกบริษัทแวดล้อมแล้วเสด็จแต่คนไปตามแนวไพร
 นับได้สามเดือนจึงถึงฝั่งสมุทร จึงให้พวกยักขบริษัทหยุดอยู่ก่อน
 ส่วนพระองค์ทรงมโนมัยกับนางสุวรรณคันษา เหาะไปถึงสาเกตนครแล้ว
 เสด็จขึ้นปราสาทของพระองค์ก่อน รับผิดชอบให้พนักงานจัดนาวาไปรับ
 พวกยักขบริษัทณฝั่งสมุทร พนักงานชาวนาหาว่าเข็ญเป็นยักขไม่ รับผิดชอบ
 มาถึงสาเกตนคร ให้พักอยู่ในหมู่บ้านนอกเมืองแห่งหนึ่ง เพราะเหตุนี้
 นาวิกบุรุษทั้งหลายจึงให้ช้อบ้านนั้นว่าสังคคาม (บ้านสังค)

ฝ่ายพระวรรณุชราชา พานางสุวรรณคันษาไปเฝ้าอภิวัตน์พระราช
 มารดา ๆ ทอดพระเนตรราชบุตรและสุนัขแล้วทรงโลมหนัก ประสาท
 พรให้ได้ทำนาหาปฏิสันธูรประทานอดังกตากรณแก่นางสุวรรณคันษา
 พระวรรณุชราชาจึงพานางสุวรรณคันษาไปเฝ้าพระวรรณุชราชา ให้ถวาย
 อภิวัตน์พระภาคิกราชและนางบุษยามเหสี พระวรรณุชราชาพร้อม
 ราชมารดา อภิเชกพระวรรณุชให้ดำรงในตำแหน่งอุปราชา

ครั้นอยู่มาวันหนึ่ง พระวรรณุชราชาทรงพระสุบินว่า มีมหากาฬ

บุรุษคนหนึ่งถือดาพคมกดา ครงมาพันพระบาทพระวรรณุชนั้นขาดแล้ว
 หนีไป พระองค์ทรงหาพระบาทหาพบไม่ เสด็จไปยังปัจฉิมทิศพบพระ
 ราชบิดา ๆ ประทานพระบาทของพระองค์แก่พระวรรณุชต่อคิดให้สนิทดี
 ดั่งเก่า ครนรุ่งขึ้นเช้า พระวรรณุชไปเฝ้าพระราชภาดาทูลพระสุบินนั้นให้
 ทรงทราบ พระวรรณุชทรงพิจารณาแล้วคิดว่า ดูก่อนพ่อ
 เถ้าของพ่อ คือคชสารที่หายไป แม่พ่อไปตามก็จักได้แน่นอน

พระวรรณุชอุปราชาทูลพระราชภาดาว่า หม่อมฉันจักทูลดาไป
 แลวงหากษัตรา ขอฝากส่งเทวี่ไว้ในสำนักของพระองค์ด้วย แล้ว
 จึงเสด็จไปเฝ้าพระราชมารดา ทูลเล่าสุบินถวายให้ทรงทราบแล้ว ถ้าม
 ถึงเหตุการณ์พระราชบิดาว่า ข้าแต่พระราชมารดา พระราชบิดาของ
 ข้าพระองค์ทรงบวรกายเป็นอย่างไร และทรงพระนามอย่างไร

พระนางสุภัทธาธมารดาตรัสว่า ดูก่อนพ่อ พระราชบิดาของ
 พ่อ มีพระบวรกายสมบูรณ์ด้วยลักษณะงามสง่าดังว่าทองคำ และทรง
 พระนามว่ากาลสิกระครองราชสมบัติณกาลสิกราชรัฐ ท้าวเธอมีพระมเหสี
 สององค์ มเหสีที่หนึ่งนามว่าเขมา มเหสีที่สองนามว่าสุภัทธา คือตัว
 มารดานี้ แล้วพระนางเธอเล่าความที่ต้องถูกดอยแพเป็นลำดับมาจนได้
 ประสพพบสองราชโอรส เหมือนเนื้อความที่กล่าวไว้ในเบื้องต้น
 แล้วคำไว้ห้ามว่า ดูก่อนพ่อ พ่อจะประโยชน์อะไรด้วยสัตว์เดียรัจฉาน
 เต่า ถ้าหากว่าพ่อไปถึงสำนักพระราชบิดาไซ้ นางเขมาเทวี่เขาจัก
 ปลดงชีพของพ่อเสีย ฉะนั้นพ่ออย่าไปเลย

เมื่อพระราชมารดาห้ามอยู่ พระวรรณชกถวายอภิวัตน์แล้วแต่ตั้ง
 ไปยังปราสาทสองมเหสีรับสั่งว่า เหน้ นางผู้เจริญ เธออย่าได้ประมาท
 จงหมั้นไปบำรุงพระมารดาและพระราชบิดาของเรา แล้วทรงพระแสง
 ศรและพระขรรค์ทพิษ์ เแต่ตั้งจากปราสาทให้อำมาตย์ผูกม้ามโนมัย
 เแต่ตั้ง จึงแต่ตั้งชนประทับหลังมารับสั่งว่า เราจักไปยังเมืองมนุษย์
 ทิศตะวันตก แล้วกำชับมโนมัยให้เหาะไปยังเวหา เทยวค้นหาพระยา
 ช้างเผือกตามพนมวันและบรรพต กำหนดถึงเจ็ดวันเจ็ดคืนก็ยังมีได้พบ
 เแต่ตั้งก็ เแต่ตั้งต่อไปตามลำดับ ๆ จนบรรดถึงเขตต์แดนกาฬิกราชรัฐ
 คราวครังนั้น มีนายเนล้าทพรานผู้หนึ่ง เทยวแล้ววงหาเนอ
 อยู่ในป่า เห็นพระยาช้างเผือกนั้นอยู่ในฝูงช้าง จึงกำหนดจดจำภูเขา
 และแนวไพรไว้แม่นยำ กลับเข้าไปยังนครกราบทูลพระเจ้ากาฬิกราชว่า
 ข้าแต่ทเวดา ที่ป่าแห่งนี้ มีพระยาช้างเผือกผู้ชาวเมืองโศภาเปรี๊ยะ
 ตั้งว่าโกธาส์ คุจราชพาหนะแห่งจักรพรรดิ พร้อมด้วยสรรพลักษณะ
 งามหาที่คมีได้ พระเจ้ากรุงกาฬิกราชลดับตั้งนั้นแล้วทรงโธ่มนัต์ ดำรัส
 แก่เสนาบดีให้จัดพณิกายและนายหัตถาจารย์เแต่ตั้ง เแต่ตั้งออกแต่ันคร
 ให้นายพเนจรเป็นมรรคนายกนำเแต่ตั้งไป ครันถึงที่นายเนล้าทจำได้ จึง
 รับสั่งให้ธอมคอกเข้าไว้ ให้ธอมด้วยช้างและพดโยธาโดยกวดขัน
 ให้คดองพระยาเศวตนั้นได้ พระยาเศวตนั้น นายหัตถาจารย์ผกหัต
 อย่างไม่และผูกไว้ที่ใด ก็ทำตามอย่างนั้นและอยู่ในที่นั้น หาทำวุ่นวาย
 และหาทำให้กำเริบไม่

คราวนั้น พระวรรณุชราชามาทางอากาศ แล่ดวงหาพระยาเค้วต
 กุญชรไปทักท้วง เห็นพระยาเค้วตนั้นเขาผูกตามไวก็จำได้ จึงรีบสั่งแก้
 ม้ามโนมัยว่า พิมพ์โนมัย เล็ดตวาระนั้นจักเป็นของเรา เราจักลงไปดู แม่
 เล็ดตวาระนั้นเห็นเราแล่ดวงมาหาเรา รีบสั่งแล่ดวงใหม่โนมัยเล็ดตวาระจาก
 อากาศ เล็ดตวาระเข้าไปใกล้รีบสั่งทักเล็ดตวาระนั้น ๆ เห็นพระวรรณุชราชา
 ก็จำได้ สัตตพิณชาภรณ์ออกแล่ดวงตรงมาหา พวกรักษาข้างเห็นดัง
 นั้นก็ร้องโวยวายว่า พระยาข้างเผือกแตกปลดออกหลุดไปแล้ว จึงช่วยกัน
 จับหาได้ไม่ จึงพากันไปกราบทูลพระเจ้ากาฬกราชว่า ข้าแต่ทเวดา
 ตรุณมานพผู้หนึ่งมาเรียกพระยาข้างเผือก ๆ นั้น ก็วิ่งตามตรุณมานพ
 นั้นไป พระราชาได้ทรงฟังดังนั้นก็ทรงใหญ่ รีบสั่งแก้อำมาตย์ให้รีบไป
 จับตรุณมานพเมียนเดี่ยแล่ดวงชิงไว้ในเรือนจำ

พวกอำมาตย์ผู้กล่อดนนานาธุชแล่ดวง พากันคิดตามปรารภจะจับพระ
 วรรณุชราชา ๆ เห็นพวกอำมาตย์ตรุกันมาจับพระองค์ จึงรีบสั่งถามว่า
 ท่านทั้งหลายตรุกันมาจับเราเพราะเหตุไร ดูก่อนทฤษฐโจร เหตุไรท่าน
 มาตักข้างเผือกไปแล้ว เราจักไม่ให้ชีวิตแก่ท่านทีเดียว พระวรรณุชราชา
 ประทับยืนแก่วงพระแสงขรรค์อยู่ พวกอำมาตย์ไม่อาจเข้าจับได้ พา
 กันตกใจกลัวหนีไปกราบทูลพระเจ้ากาฬกราชว่า ข้าแต่พระมหाराช
 โจรมานพนั้นมีฤทธิอำนาจมาก ข้าพระองค์ทั้งหลายไม่สามารภจะทำ
 ยุทธกับมานพนั้นได้

พระเจ้ากาฬกราชได้สดับดังนั้น ทรงจับพระแสงศรแล่ดวงเล็ดตวาระไป

ถึงสำนักพระวรมนุชราชารับสั่งว่า แนะหัตถิโจร เหตุไรเจ้าจึงมาดักข้าง
 ของเราไป ๆ ท่านนั้นแหละเป็นโจร ข้างควนเป็นของ ๆ เรา แดกปลดอก
 มาแต่โรงข้าง เราติดตามมาแฉวงหาหายวันแล้ว วันนั้นได้มาพบเข้า
 เราจึงจับเอาข้างของเรามา เพราะฉะนั้น เราจึงกล่าวที่ท่านเป็นโจร
 ดึงน ๆ เราคดองข้างนั้นจับไว้ได้ปลดอกไว้ แม้เจ้าปล่อยข้างนั้นเสีย
 แล้ว ยังมาพูดว่าข้างของตนอย่างไร เจ้าบังอาจดักข้างของเรา เรา
 จกคดศัรชะเจ้าด้วยศัรน วัลส่งแล้วก็แฉดงศัรไป ศัรนั้นกกดบกดตาย
 เป็นขนมแฉดงของขบเคยวเป็นคณ พระวรมนุชราชาคิดจักฆ่าพระราชนัน
 จึงแฉดงทิพยศัรไปบ้าง ทิพยศัรนั้นกกดบกดตายเป็นพวงทิพยบพมาดา
 แฉดงพวงประทัปฐปเป็นคณ

ต้องกษัตริยเห็นศัรของตนแปดกพิกต นักรณงนเดี่ยวดัดุงชน
 จึงถามนามแฉดงโคตรแก่กัน พระเจ้ากาดีกรราชนถามพระวรมนุชว่า
 ดูก่อนมานพ เจ้าชื่อไร ๆ ข้าพเจ้าชื่อวรมนุชกุมาร ก็ควท่านชื่อไรเล่า ๆ
 เราชื่อว่ากาดีกรราช ๆ แม้ควมานพนั้นเป็นบุตรของใคร พระวรมนุชราชา
 เมื่อจะบอกนามพระชนนี จึงประกองอัญชัตต์แล้วบอกว่ พระมารดา
 ของข้าพเจ้าพระนามว่ สุภัททาเทวี ๆ ก็ควท่านอยู่เมืองไหน แม้เรา
 อยู่ณกาดีกรรัฐ ใครเล่าเป็นบิดาของเจ้า เจ้าอยู่เมืองไหน พระวรมนุช
 ราชานักแฉดงวหฤทยว่ ท่านผู้เห็นจกเป็นบิดาเราแล้วคอบว่ ข้าพเจ้า
 เป็นผู้กาพว่ พดตบิดามาแต่เมื่อแรกคดอด บิดนข้าพเจ้าอยู่ที่ดักถ
 นคร อันพระราชาดาดีร้างถววยพระมารดา ๆ ดูก่อนมานพ เหตุไรเจ้า

จึงพลัดพรากจากบิดา พระวรรณุชราชาจึงเล่าความตามที่หนักง่าติกาและ
พระมารดาบอกจำเดิมแต่ต้นมา

พระเจ้ากาฬกราชด้บดงนนแล้ว ทรงทงพระแสงศรของพระองค์
ตรงเข้าไปล่วมกอดพระวรรณุชแล้วตรัสว่า ดูก่อนพ่อ เวนแหะเป็น
บิดาของพ่อ เดียวนชนน่ของพ่ออยู่ที่ไหน บิดามีได้รู้แท้ ๆ ได้ยินเขาพูด
ว่า มารดาของพ่อคดอดบุตรเป็นรูปท่อนไม้ บิดาก้เชื่อเขาหาได้พิเคราะห์
ไม้ แล้วตรัสนัยประพันชคาถาดงนว่า

ดมุมุยามิ ปมุยามิ ดพุพา มุยหนติ เม ทิดา
อติโทษ์ มม อคติ มม อติโทษ์ ขมถ

บิดาช่างหลงเชื่อคนง่าย ได้มิดมิดเอาจนสนิท เหมือนแปดทิศ
ที่มิดมิดวณะนั้น บิดานม้โทษผิดมาก พ่อจงอดโทษให้แก่บิดา ณกาด
บัตนเกิด

พระเจ้ากาฬกราชให้พระวรรณุชราชโอรสอดโทษแล้วตรัสว่า ดู
ก่อนพ่อ มารดาของพ่ออยู่ที่ไหน บิดาจักตามพ่อไปพบมารดาของพ่อ
พระวรรณุชและพระเจ้ากาฬกราช เดีด้จขนประทับหลังพระยาช่างเผือก
เหาะไปยังเวหาจนตถึงดากถนกร ม้ามโนมยักเหาะตามไปด้วย

ในทนมคาคามว่า พระยาช่างเผือกนนเหาะไปในที่ทงปวงได้
เหตุไรจึงต้องให้พระราชาจับได้ มีคำแก่ว่า พระยาช่างเผือกนนอันระ
รตริงไว้หลงอยู่ด้วยช่างพัง หากถวภยอนจะมีมาถึงตัวไม้ อนึ่งซึ่งให้

พระราชาก็ได้ เพื่อจะให้พระราชากับพระราชมาร เพราะเหตุที่
เทวดาบันดาลจิตต์ให้แปรไป

พระวรมุขชคตยโอรสได้ตั้งถึงนครนั้นแล้ว ปล่อยพระยาช่างเผือก
เข้าไปในโรงช่าง มอบให้แก่อำมาตย์ผู้รักษาแล้ว นำเด็จพระราชบิดา
ให้ชนประทับณปราสาทของพระองค์ นางสุวรรณคันธาและนาง
ดมฺพทชาเทวีอภิวาทพระราชบิดาและพระภคินี พระเจ้ากาฬิกราชทอด
พระเนตรพระนครนั้น งามระยับจับพระทัยอุปมัยเหมือนเทวบุรี ทรง
เห็นนาฏกิตติและปราสาท ดังเทพอัปสรและทิพวิมานที่ปานกัน แล้ว
ทรงชมเชยว่า นครนี้งามยิ่งจริงเทียวหนอ

พระวรมุขราชาได้ตั้งชนปราสาทพระวรมเนตร ถวายอภิวาทแล้ว
ทูลว่า ข้าแต่พระเชษฐาผู้เทวดา หม่อมฉันไปตามหาพระยาเศวตหัตถ์
ได้เห็นพระยาเศวตนั้นอันพระราชบิดาจับไว้ และหาว่าจักว่าเป็นราชบิดา
ไม่ พระราชบิดานั้นแสดงศรัทธากับหม่อมฉัน ครั้นนั้นก็ดับกายเป็น
ขนมและผลไม้ไป หม่อมฉันแสดงศรัไปบ้าง ครั้นนั้นก็ดับกายเป็น
พวงมาตาและดอกไม้ประทีปรูปเป็นต้น เพราะฉะนั้น พระราชบิดาทรง
ได้ถามทราบความว่าหม่อมฉันเป็นโอรส บัดนี้ได้ตั้งมาอยู่ณปราสาท
หม่อมฉันแล้ว

พระวรมเนตรราชาจึงรับสั่งว่า ดูก่อนพ่อ ถ้ากระนั้น เชษฐาจัก
ไปเฝ้าถวายบังคมพระราชบิดา รับสั่งแล้วต้องกษัตริย์ก็พากันไปเฝ้า
ถวายบังคมแล้ว จึงทูลปฏิสันธนาการด้วยพระคาถาดังนี้ว่า

กจฺจึ นุ ตาต กุสฺสัถิ กจฺจึ ตาต อนามยฺ

กจฺจึ เต ราชกณฺญาโย อโรคา ตจ มเหสฺสึ

ข้าแต่สมเด็จพระบิดาเจ้า ดั่งข้าพุกษเจ้าทูตถาม พระองค์ทรง

พระตำราญ ปราศจากโรคาพาชหรือประการใด พระราชมเหสีทั้งราช

กัญญาของพระองค์ ปราศจากโรคาพาชด้วยกันหมดหรือ พระเจ้าข้า

พระเจ้ากาดีกราชตั้งบราชโอรสทูตถามดังนี้ เมื่อจะทรงตอบ

สองราชโอรส จึงตรัสพจนประพันธคาถาดังนี้ว่า

กุสฺสณฺเจว เม ปุคฺต อโถ ปุคฺต อนามยฺ

สพฺพา จ ราชกณฺญาโย อโรคา มม มเหสฺสึ

ดูก่อนลูกยา บิดาอยู่เป็นสุขตำราญหาโรคาพาชมิได้ ทั้งราช

กัญญาฝ่ายในแะมเหสีของบิดา ปราศจากโรคาพาชอยู่เป็นสุขทุก

ถ้วนหน้า

สองราชโอรสกราบทูลถามพระราชา ด้วยบาทพระคาถาดังนี้ว่า

กจฺจึ อมชฺชโป ตาต กจฺจึ เต สฺรัมปฺบิยฺ

กจฺจึ สฺสึเต จ ชมฺเม จ ทาเน เต รมติ มโน

ข้าแต่พระบิดาเจ้า พระองค์มิได้ทรงมัวเมามีได้คิมหน้าจันท์หรือ

พระเหตุท้ยของพระองค์ทรงยินดีในคึดในธรรมแะทานอยู่หรือ

พระเจ้ากาดีกราช เมื่อจะบอกความนั้นให้แจ้งชัด จึงตรัส

ประพันธคาถาดังนี้ว่า

อมชชโป บียปุตตา อโถ เม สุ่มปบีย

อโถ เม ดีเด ชมเม จ ทาเน เม รมติ มโน

ดูก่อนบียบุตร บิดาหามัวเมาและหาค้ำหน้าจันท์ไม่ หนึ่งใจของ
บิดายินดีอยู่ในศีลในธรรมในทาน

พระวรรณนครและวรรณชราชา เมื่อจะถามพระราชบิดาอีกต่อไป
จึงกราบทูลนัยคาถาดังว่า

กจฺจि อโรคํ โยคนฺเต กจฺจि วหติ วาหํ

กจฺจิ เต พยาชิโน นตฺถิ สรรํสุปฺตตานิยา

ยานพาหนะของพระองค์ มิได้คร่ำคร่าชำรุดทรุดโทรมหรือ พยาชิ
มิได้เบียดเบียนพทำสัตว์ระของพระองค์ให้เร่าร้อนหรือ พระเจ้าข้า

พระเจ้ากาฬกราชตรัสประภาษด้วยคาถาดังว่า

อโถ อโรคํ โยคนฺเม อโถ วหติ วาหํ

อโถ เม พยาชิโน นตฺถิ สรรํสุปฺตตานิยา

ยานพาหนะของบิดา หากคร่ำคร่าชำรุดทรุดโทรมไม่ หนึ่ง
พยาชก็มีได้เบียดเบียนพทำสัตว์ระของบิดาให้เร่าร้อน

สองราชโอรสจึงกราบทูลถามด้วยพระคาถานี้ว่า

กจฺจि อนฺโต จ เต ผิตา มชฺฌเม จ พหฺตา ตว

โกฏฐาคารณฺจ โกสณฺจ กจฺจิ เต ปฏิสณฺจิตํ

พวกพหุดม่ายในม่ายท่ามกลางของพระองค์ ยังพร้อมมมุดบริบูรณ์
อยู่หรือ ยังฉางและพระคตังหลวงของพระองค์ ยังเพียบพูนบริบูรณ์หรือ

พระเจ้ากาติกราชตรัสประภาษด้วยพระคาถานว่า

อโถ อนุโต จ เม ฌิตา มชฺฌเม จ พหตา มม

โกฏฐาการณจ โภถณจ สัพพมเม ปฏิสนฺจิตํ

พวกพหตฝ่ายในฝ่ายท่ามกลางของบิดา ยังพร้อมมมุดบริบูรณ์อยู่
ยังนางแฉะพระคตังทมวตของบิดา ยังเพียบพูนบริบูรณ์อยู่ทั้งต้น

ในขณะนั้น พนักงานชาวเครื่องพระกระยา นำสุพรรณภาชนะ
มาตั้งตงณะที่โถถับรมกษัตริย์เหล่านั้น ส่องราชโอรสเมื่อจะเชิญพระ
ราชบิดาให้เสวยพระกระยา จึงกราบทูลด้วยพระคาถานว่า

อิทํ สัพพญฺชนํ ภาตํ

ทิพฺพรตํ สโตณกํ

ยถา สฺสุขํ ปริภุญฺช

ปาหุโนลลิตํ มยฺหาคโต

อิทํ มยฺหํ สฺโกชนํ

สํติโมทนํ ภูญฺช

สฺวจิมํสฺอุปเสจฺนํ

สํตํ ชาทนปฺภวํ

นพระกระยาหารอันตระการด้วยพญฺชระ เจ็ดด้วยรสเค็มมีรส
โอชาดังทิพย์ พระองค์เป็นแขกแรกเสด็จมายังสำนักข้าพระองค์ เชิญ
เสวยให้สำราญพระหฤทัยเถิด พระเจ้าข้า นพระสุชาโภชนของ
ข้าพระองค์ หุงด้วยเขาดาดเจ็ดด้วยมังละอันดีอาด มีพร้อมทั้ง
ผลไม้แฉะขนมเครื่องชบเคี้ยว เชิญพระองค์จึงเสวยเถิด พระเจ้าข้า

ในขณะนั้น พระเจ้ากาติกราชรับเชิญแล้ว จึงเสวยพระกระยา
โภชนนานาทิพรต แล้วสรรเสริญว่า โภชนกระยามีรสโอชานักหนา
เมื่อเสร็จการเสวยพระกระยาแล้ว พระเจ้ากาติกราชตรัสประภาษแก่

ต้องราชกุมารว่า ดูก่อนกุมาร พ่อจงอดโทษให้แก่บิดา เหตุที่นางเขมา
 เขาทำบิดาไม่รู้จริง ๆ หลงเชื่อว่าเป็นรูปท่อนไม้ ถึงราชมารดาของพ่อ
 และนางเขมา ก็ได้เป็นทริกของบิดาทงสองคน เพราะเหตุนั้น บิดาจึง
 บอกนางเขมาเทวี่ให้เอาพ่อไปทิ้งเสีย พ่อจงคอยดูเหตุที่นางเขมานั้นทำ
 กะพ่อต่อไป ครั้นนั้นแล้วจึงตรัสถามว่า มารดาของพ่อบัดนี้อยู่ที่ไหน
 พ่อจงพาบิดาไปยังสำนักมารดาของพ่อ ณกาดบัดนี้เถิด

ต้องราชกุมารกราบทูลว่า ข้าพระองค์จักเชิญพระมารดาให้มา
 เผือก่อน แล้วก็พากันไปยังปราสาทราชมารดาพร้อมกันถวายอภิวัต
 วรรณราชกุมารจึงทูลว่า ข้าแต่พระมารดา ข้าพระองค์ตามข้างไป ได้
 เห็นข้างนอนพระราชาองค์หนึ่งจับไว้ได้ ข้าพระองค์ก็มีโทษะชนมา
 ได้ทำการรบกับกับพระราชาหนึ่ง ข้าพระองค์แผลงศรไป ศรนั้นกตาย
 เป็นพวงดอกไม้ ครั้นพระราชาแผลงศรมาบ้าง ศรนั้นก็ดับกตายเป็น
 ชนมแผลงผลไม้ พระราชาทอดพระเนตรเห็นอัศจรรย์ดังนั้น ทรง
 ได้มนัสตรัสถามหม่อมฉันว่า เจ้าเป็นลูกของใคร ข้าพระองค์กราบ
 ทูลตามพระมารดาบอกไว้ ท้าวเธอวางพระแสงศรเสีย แล้วจึงมาหา
 ข้าพระองค์ ถ่อมกอดแล้วตรัสบอกว่า พระองค์เป็นบิดาข้าพระองค์
 บัดนี้ประทับอยู่ณปราสาทของข้าพระองค์ มีพระราชประสงค์จะพบ
 พระมารดา ข้าพระองค์ปรารถนาจะเชิญให้พระมารดาเสด็จไปเฝ้า จึง
 มีได้นำเสด็จมา จึงมาทูลพระมารดาเสียก่อน

พระนางสุภัททาเทวี่สดับดังนั้นแล้วตรัสว่า พระราชบิดาเสด็จ

มาถึงนครนแล้ว ต่อมควรมารดาจะไปเฝ้าถวายบังคม ซึ่งพระองค์จะ
 เสด็จมาหา มารดาก่อนหาควรไม่ทีเดียว คำว่าระณเดวก็อยู่การ
 เสด็จไปยังปราสาทพระวรรณุชราชกุมาร เขาเฝ้าพระราชตำมถวาย
 อภิวัตแล้ว ตรงเข้ากอดพระบาททรงโล่ก็พิลาปว่า ข้าแต่ลุ่มมติเทวดา
 หม่อมฉันจักไม่เห็นพระองค์แล้ว หม่อมฉันได้ดำรงชีพมาได้ ก็ด้วย
 อานุภาพของพระเจ้าดุกของหม่อมฉัน หาไม่ก็รอดถวายตายเดียนานแล้ว
 ฝ่ายพระเจ้ากาสิกราช ทอดพระเนตรเห็นนางสุภัททาเทวีแล้ว
 ไม่สามารถจะกั้นความโศกไว้ได้ ล้อมกอดพระราชเทวีแล้วทรงพระ
 กรรแสงให้มีประการต่าง ๆ แล้วขอขมาโทษพระราชเทวีว่า เธอจง
 อุดโทษให้แก่ฉันเถิด สองกษัตริย์ต่างครัดขอขมาโทษต่อกันและกัน
 แล้ว ทรงพระปราโมทย์สำนึกกันต่อไป

ก็เหตคราวนั้น มหาชนมีอำมาตย์และปุโรหิตเป็นต้น มิได้
 เห็นพระราชและพระกุมาร พวกนี้เที่ยวค้นหาไปในนานาทิศ ก็มิได้
 เห็นกเดวระและพระภุษาและอสังการ แล้วจึงพากันไปกราบทูลพระราช
 เทวีว่า ข้าแต่พระเทวีเจ้า พระราชาเสด็จไปคตองข้างนั้นใดแล้ว มี
 ดรุณมาณพคนหนึ่งมาตุว่า ข้างควนเป็นของ ๆ คน เขาก็มาแย่งจับ
 ข้างนั้นไป พระราชากับดรุณมาณพนั้นต่างก็แสดงศรรบกัน แต่งศร
 ทั้งสองฝ่ายนั้นหาถูกกันไม่ ศรข้างฝ่ายดรุณมาณพที่แสดงมา ก็กลับ
 กลายเป็นบุบผคันธมาดา ฝ่ายพระแสงศรของพระราชาทรงแสดงไป ก็
 กลับกลายเป็นขนมและผลไม้ของกินไปสิ้น จอมรินทร์กับดรุณมาณพ

ต่างไต่ถามกันอยู่สักครู่หนึ่งก็พากันหายไป ข้าพระองค์ทั้งหลาย เทียว
ค้นไปในทิศทั้งปวงก็หาพบปะไม่

พระนางเซมาเทวีและดนมหารีและเฒ่าแก่ทั้งหลาย ได้ดับทราบ
ความดั่งนั้นแล้ว เป็นประหนึ่งว่ามีเทอาอื่นเขาคิดเสียแล้ว พากันจะให้
กตั้งเกิดออกปริเทวนาไปตามมหาสมุทร เคนหา เพราะเหตุนั้นพระ
อรรณกถาจารย์เจ้า จึงได้กล่าวคาถาทั้งหลายว่า

โศภัสสหัสสิติติ ๑	มหตุตกา ๑ ทาสีบี
พาหา ปคยฺห ปกุกณฺฑุ	ยฺกฺโข มาณวณฺณเณน
ตเมวาทาย คจฺฉติ	
โอโรธา ๑ กุมารว ๑	เวสฺสิยานา ๑ พุราหฺมณา
พาหา ปคยฺห ปกุกณฺฑุ	ยฺกฺโข มาณวณฺณเณน
ตเมวาทาย คจฺฉติ	
หตุตาโรหา อนิกฺกฺจฺจา	รติกา ปติการกา
พาหา ปคยฺห ปกุกณฺฑุ	ยฺกฺโข มาณวณฺณเณน
ตเมวาทาย คจฺฉติ	
โศภัสสหัสสิติติ ๑	สฺมาคตา ชานปทา
เนคมา ๑ สฺมาคตา	พาหา ปคยฺห ปกุกณฺฑุ
ยฺกฺโข มาณวณฺณเณน	ตเมวาทาย คจฺฉติ
โศภัสสหัสสิติติ ๑	มหตุตกา ๑ ทาสี ๑
พาหา ปคยฺห ปกุกณฺฑุ	ราชา ๑ โน กุหฺคโต

ประทับเฝ้าอยู่ส่วนหนึ่งจึงกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพา ข้าพระองค์
ใคร่จะเห็นพระนครของพระองค์ ข้าพระองค์จะไปยังกาฬิณคร

พระเจ้ากาฬิณราชรับว่าสาธุคังนแล้วตรัสว่า ดูก่อนพ่อ ถ้าหากว่า
พ่อใคร่จะไปจริงไซร์ พ่อจงเตรียมพตโยธาทั้งหลายไว้พร้อมกัน พระ
ราชกุมารจึงรับสั่งให้หาอำมาตย์ทั้งหลายมาแล้ว เมื่อจะบังคับพวก
อำมาตย์จึงตรัสเป็นคาถาว่า

เนคมา จ มั อนุเวณตุ	ปุโรหิตา จ เตหาโย
พุมหมนา สฎฐิจิตต์หตุตธา	นानาวณฺเณหิ อตงฺกตา
เตตวตฺตา เตตชรา	ชิปฺปมายนฺตุตงฺกตา
โยชิโน จารุทตฺตนา	นानาวณฺเณหิ อตงฺกตา
นีตวตฺตา ชราเนกา	ปีตาเนเก นินวตฺตีตา
อณฺเณ โตหิตอณฺเณหิตธา	ตฺตฺตฺตาเนเก นินวตฺตีตา
ชิปฺปมายนฺตุ สนนทฺธา	นानาวตฺเตหิ อตงฺกตา
หิมวา ยถา คนฺชโร	ปพฺพโต คนฺชมาทโน
นानารุกฺเขหิ สณฺณนฺโน	มหาญฺตคณฺนาตโย
โอสถेหิ จ ทิพฺเพหิ	ทิตฺธา ภาติ ปวาติ จ
ตเถว เตหาโย วายนฺตุ	ชิปฺปเมว อณฺุคจฺณนฺตุ
อบี นาคกฺุณฺชวณฺจ	เหมกปฺปนิวตฺต
สฎฐิจิหายนํ โยเชนฺตุ	กจฺฉํ นินพฺนฺชถ โภนฺโต
อุทฺทริยนฺตุ สัชฺปนฺทวา	นทนฺตุ เอกโปกฺชรา

นทนต์ เภริ สนนทชา	วคฺคฺ นทนต์ ทุนฺทภิ
เนคมา จ มํ อนฺเวนฺตฺ	คจฺฉาม กาสฺกปฺรํ ๑
โอรธา จ กุมารฯ จ	เวดียานา จ พุรหฺมณา
ชิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตฺ	คจฺฉาม กาสฺกปฺรํ ๑
หตฺถาโรหา อนฺนิกฺกุจฺจา	รติกา ปตฺติการกา
ชิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตฺ	คจฺฉาม กาสฺกปฺรํ ๑
สฺมาคตา ชานปทา	เนคมา จ สฺมาคตา
ชิปฺปํ ยานานิ โยเชนฺตฺ	คจฺฉาม กาสฺกปฺรํ
อตุเต จ สฺวารติยฺตฺเต	สินฺธุเว สฺมพาหเน
ราชทวารมฺุปากณฺ์	ยฺตฺตา เทวพาหนานิ

ดูก่อนโยธา กรมช้าง กรมม้า และเส่นารถ เสนาบทจรเดิรเท้า
 พรุ่งนี้เช้าพวกเจ้าจงเร่งรัดจัดแจงตัว ประชุมกันในเจ็ดวันเป็นกำหนด
 เราจะชวนกันบทธจรไปยังกาตีกนคร บอกกันให้พร้อมทั้งชาวนิคม
 พรหมณ์ปุโรหิต ให้เร่งรัดกันตามติดเราไปจงพร้อมกัน เสนาพด
 เดิรเท่านั้น ให้จัดสัตว์เอาพวกสัตว์โยธาหกหมื่น โยธาเหล่านี้ให้
 ประดับนุ่งผ้าห่มผ้า ให้มีสัตว์ต่าง ๆ กัน ให้นุ่งผ้าห่มผ้าอันดีเยี่ยมพวก
 หนึ่ง สัตว์เลี้ยงพวกหนึ่ง สัตว์แดงนูนพวกหนึ่ง สัตว์ขาวนูนพวกหนึ่ง เสนา
 พวกนี้จงแต่งตัวให้งาม ให้เป็นที่น่าจะใคร่ดู เครื่องประดับแปลก ๆ
 กัน ยิ่งทิศทั้งปวงให้รุ่งเรือง หอมระรื่นไปด้วยเครื่องดูบได้ทั้งปวง
 มีอุปไมยเหมือนดังภูเขาดวงซ้อว่ากันขมาทนต์ อันเดียรดาษไปด้วย

รุกขชาติสืบประการ อันเป็นนิเวศน์ฐานแห่งฝูงมหายักษ์ทั้งหลาย
 คณธมามาทนนัน กย้อมยงทิศ ทั้งหลายให้ รุ่งเรืองหอมฟุ้ง ชจรไป ฉะนั้น
 โยธาทั้งหกหมื่นเร่งจัดแจงความประชุมให้พร้อมกันณบัดนี้

ก็ในกาลคราวนั้น มหาชนมีอำมาตย์และเสนาเป็นต้น ได้ให้พด
 นิกายสืบแปดเหล่าประดับกายมีดีด้อย่างแล้ว ให้มาประชุมพร้อมกัน
 ณวันทศรบเจ็ด ส้มเด็จพระราชบิดาและพระราชโอรส ๓ พระองค์ และ
 ขัตติยกัญญา ๔ พระองค์ คือพระราชมารดา ๓ และพระสุณิสา ๓ พระ
 องค์ มีพदनิกายสืบแปดเหล่าหอมล้อมเป็นชนิด เสด็จออกจากด้ากต
 จังหวัดแล้ว พาพदनิกายข้ามมหาสมุทรไป ด้วยอาณูภาพพระแสงศร
 เสด็จไปหลายวันหลายคืน จึงบรรดถึงเขตต์แดนกาลิงบุรี

พวกอำมาตย์และพदनิกายข้างฝ่ายกาลิงนครนั้น จำเดิมแต่วันที่
 พระเจ้ากาลิงกราชหายไป ก็ไม่อาจจะยกกตบเข้ายังเมืองของตนได้ พา
 กนตงกองทัพอยู่ที่เขตต์แดนนั้น ครั้นได้เห็นพदनิกายและพวกเสนาทั้ง
 หลายถ้วนประดับด้วยเพชรต่าง ๆ กัน นี้กล้าคัญว่าพวกข้าศึกยกมา พา
 กนตงใจกรูกันไปดู ได้เห็นตรุณโยธาและจตุรงค์เสนาตรุณพदनิกาย
 ราวกระว่าเทพโยธา แล้วเห็นพระราชอาชงตนก็กำหนดแน่ใจว่า ท่าน
 ผู้นจกเป็นพระราชอาชงพวกเรามาแล้วก็หยุดอยู่ พวกพदनิกายทั้งหลาย
 ก็พากันพกกองพดอยู่ในที่นั้น

ฝ่ายอำมาตย์ชาวกาลิงราชู พากันเข้าเฝ้าถวายอภิวาทพระเจ้า
 กาลิงกราชแล้วกราบทูลว่า ข้าแต่สมมติเทวดา พระองค์เสด็จไปข้าง

โหน ข้าพระพุทธเจ้าทั้งหลายเที่ยวค้นหาไม่เห็นแล้วก็พากันร้องไห้ และ
ได้กราบทูลพระมเหสีและพระราชบิดาของพระองค์ๆ ก็พากันทรงพระ
กรรแสงไห้ ได้เสด็จออกจากราชภพ เที่ยวตบวงเวียนค้นหาในนานา
ทิศ ครั้นมิได้เห็นแล้วก็ทรงพระโศกา ทั้งชนชาวประชาทราบว่าพระ
องค์หายไป ก็พากันเศร้าโศกร้องไห้เสียงระงมไป

แม่พระเจ้ากาฬิกราชทรงสดับแล้ว จึงรับสั่งให้หา महाकु
กับมนตรีมาตย์และทาสีของพระนางสุภัทธาเข้ามาเฝ้าแล้ว ทรงชี้ให้
เห็นตัวพระนางสุภัทธาแล้วตรัสถามว่า พวกเจ้ารู้จักหรือไม่ มหา
เสนาकुและมนตรีมาตย์กับนางทาสีเห็นแล้วก็ได้ พากันหมอบลง
แทบพระบาทแล้วร้องไห้

ฝ่ายราชบิดาของนางเขมาเทวีนามว่าสิริโศกา ได้ทอดพระเนตร
พระมารดาของตนสดับไป ก็สั่นตักใจได้บอกแก่พวกเฒ่าแก่ทั้งหลายๆ
พากันช่วยพร้อมด้วยหน้าคนโศกทก พยุงนางเขมาเทวีอุฏฐาการชน

คราวนั้น พระเจ้ากาฬิกราชจึงบังคับอำมาตย์ทั้งหลายว่า พวก
ท่านจงเข้าไปยังภายในนครแล้ว ตกแต่งราชนิเวศน์ไว้ให้แก่ราชบุตร
และสุณิดา อำมาตย์ทั้งหลายก็เข้าไปจัดแจงปราสาท ๓ องค์แล้ว
ออกมากกราบทูลพระราชว่า ข้าแต่สมมติเทวา ข้าพระพุทธเจ้าทั้ง
หลาย จัดแจงตกแต่งปราสาท ๓ องค์ไว้เสร็จแล้วพระเจ้าข้า พระ
เจ้ากาฬิกราช ทรงพาพระราชโอรสและพระสุณิดากับพระนางสุภัทธา
เทวี เข้าไปยังพระนครแล้ว เสด็จขึ้นประทับยังปราสาทของพระองค์

คราวนั้น นางนักดนตรีทั้งหลายพากันมายังราชบุรีฐาน ถวาย
 อภิवाทพระนางสุภัททาเทวีแล้วทูลถามว่า ข้าแต่พระแม่เจ้า พระองค์
 เสด็จไปถึงไหน และพระองค์หาโรคพาธมิได้หรือ พระเจ้าข้า พระ
 นางสุภัททาเทวีจึงตรัสเล่าว่า พระราชาเอาราชดอยแพไป เราดอยไปยัง
 มหาสมุทร บรรลุถึงเกาะแห่งหนึ่ง ขึ้นจากแพได้แล้ว เศิรไปพบอาศรม
 หาดหนึ่ง จึงเข้าไปภายในห้อง เห็นบริวารทั้งปวงแล้วบวชเป็นดาบ
 ลีนี้ อยู่ในที่นั้นนานถึงสิบหกปี เวลากลางวันหนึ่ง เราออกจากอาศรม
 ไป ได้พบสองคนผิวเมี้ยเข้า ถามเขาว่ามาแต่ไหน และเป็นลูกเต้า
 ของใคร สองคนผิวเมี้ยบอกกระเราว่า ข้าพเจ้ามาตามหามารดา เรา
 ถามเขาว่า มารดาของพ่อชื่อไร เขาบอกว่ามารดาชื่อสุภัททา พระเจ้า
 กาลิกราชเป็นพระราชบิดา เราถามเขาต่อไปว่า เหตุไรจึงพลัดพราก
 จากกันเล่า เขาบอกกระเราว่า ตัวข้าพเจ้าเทวดาเลี้ยงไว้ เทวดาท่าน
 เล่าให้ฟังว่า มารดาของพ่อนามว่าสุภัททา เป็นอนุมเหสีของพระเจ้า
 กาลิกราช พระมารดานั้นประสูติโอรสสององค์ อัครมเหสีของพระ
 เจ้ากาลิกราชนามว่าเซมาเทวี มีความริษยาทำรูปท่อนไม้แกตั้งได้ความ
 ว่า นางสุภัททาเทวีเป็นกาพกณณี คดอดตูกเป็นท่อนไม้ ไซ้ให้ทำดี
 คนหนึ่ง เอาโอรสองค์หนึ่งได้ลงในหีบเอาไปฝังเดี่ยวที่ป่ามหาวน คือ
 ตัวข้าพเจ้านเทวดาท่านเลี้ยงไว้ เล่าให้ฟังดังนี้ ส่วนโอรสอีกองค์หนึ่ง
 ทำดีคนหนึ่งเอาได้หม้อแล้วไปดอยเดี่ยวในน้ำ โอรสนั้นพระดาบสท่าน

ได้ถึงไว้ โอรสนั้นก็ได้อาพบกันแต่ให้ฟังอีกเหมือนกัน เราได้ประดับ
พบกับสองโอรส จึงรู้เหตุทั้งปวงด้วยประการฉะนี้

ฝ่ายฉันทมนารีทั้งปวง บรรดาที่ใคร่เรื่องแฉวก็แตกกันต่อ ๆ ไป
พระเจ้ากาฬราชตรัสประภาษว่า คุณก่อนท่านผู้เจริญทั้งหลาย นี้ลูก
ของนางสุภักทา หาใช่เป็นรูปไม้ไม้ เป็นมนุษย์แท้ ๆ แฉวทรงสั่ง
ราชกุมารนั้นให้เห็น มหาชนเห็นแฉวก็พากันพูดต่อ ๆ ไปว่า พระราช
โอรสสององค์ของพระนางสุภักทา พระราชาได้พบแล้ว ตามแต่ดี
มาถึงเมืองนี้พร้อมกันแล้ว ชาวชนล่กนครได้ล่ดดับแล้ว ก็พากันพูด
ตาม ๆ กันไปว่า พระนางสุภักทาหาได้คดอดลูกเป็นท่อนไม้ไม้ คดอด
บุตรเป็นมนุษย์แท้ ๆ พระเจ้ากาฬราชทรงพาพระนางสุภักทากับราช
โอรสมาถึงเมืองนี้แล้ว

คราวนั้น นางทาด์ของนางเชมาเทวี ได้ทราบความแต่ต้นจน
ปลายชัดเจนแฉวก็ตกใจ จึงไปทูลความเรื่องนั้นแก่นางเชมาเทวี ๆ ได้
ฟังดังนั้นแล้ว มีหทัยประหนึ่งจะแตกตายจึงคิดว่า คราวนี้เราจักต้อง
ตายแน่ นางไม่อาจจะกล่นความโศกไว้ได้ ก็ถึงความล่ดบดงทันที
ทาด์ทั้งหลายของนางเชมาเทวี เห็นนางเชมาเทวีล่ดบดงจึงปรึกษากัน
ว่า แม้นางเชมาเทวีล่ดบดงแล้ว โทษกรรมจักหายไป แม่เราทั้ง
หลายก็จักไม่รู้อะไรด้วย เพราะเหตุนี้ เราทั้งหลายจักออกจากทน
หลบไปเดี่ยท่อน ปรึกษากันแฉวก็พากันหลบไปเดี่ย บางพวกก็ไปทูล
แก่นางสุภักทามเหษี บ้างพวกก็บริภาษค่านางเชมาเทวี เหตุการณ์

ทั้งปวงที่นางเขมามเหษีทำไว้แล้ว ก็ปรากฏทั่วไปในสังคมนคร นาง
เขมามเหษีรู้อะไรอยู่เต็มใจ แต่ทำนองดวงว่าเป็นไข้ หาไปยังราช-
บัฏฐานไม่

ฝ่ายพระวรนครและพระวรนุชราชโอรส เมื่อประทับอยู่ประ-
มาณ ๗ วัน มิได้เห็นนางเขมามเหษีมาสู่ที่เฝ้าพระราชาก็จึงกราบทูล
ถามพระราชบิดาว่า ข้าแต่ล้นมคติเทวดา พระนางเขมาเทวีซึ่งเป็นพระ
มารดาของข้าพระองค์หายไปไหน ไม่เห็นมาเฝ้าพระองค์เลย พระเจ้า
กาศิกราชจึงรับสั่งให้หาตัวนางเขมาเทวีเข้ามาเฝ้า ทรงทราบว่านาง
เขมาเทวีเป็นไข้ ทรงทราบอุบายของนางเขมาเทวีแล้ว จึงทรงพระดำริ
ว่า เราจะล่อดวงนางเขมาเทวีด้วยอุบายจึงจะได้ ทรงดำริแล้วดำริดี
ตั้งทาดูหนึ่งว่า เจ้าจงไปยังสำนักนางเขมาแล้วบอกว่า พระราชาและ
นางสุภัททาหาโกรชเคืองไม่ เราทั้งหลายจักผูกเวรกันไว้ด้วยบุรพ
กรรม เวรานุเวรเป็นอันมากจึงคิดตามเรามา ถึงต้องพระราชกุมาร
ก็หาคิดทำวิโยคแก่พระนางเขมาไม่ และต้องราชกุมารก็ห้ามมิฤท
เดชอย่างไรไม่ เป็นด้วยเทพดาและดาบสท่านสังสารจึงเลี้ยงไว้ เจ้า
จงไปบอกแก่นางเขมาเทวีด้วยอาการอย่างนี้

นางทาดูผู้หนึ่งรับราชบัญชาว่าสาธุแล้ว ก็ไปยังสำนักแห่งนางเขมา
เทวีนั้น จึงแถลงความตามพระราชดำริดีให้ทราบทุกประการ ฝ่ายนาง
เขมาเทวีได้สดับดังนั้นแล้ว มีความโศมนต์ยิ่งนักหนา เเต่หาไข้ดู
ไปตรงและเสวยได้ รอกหาโอกาสอยู่สองสามวัน จึงไปยังราชสำนักทำ

ความบำเรอพระราชินี พระเจ้ากาติกราชและนางสุภัทธาเทวี จึง
 ประทานทิพยาดังการมีราคามากแก่นางเขมาเหสี นางสุภัทธาเทวี
 ตรัสว่า ข้าแต่แม่ จำเดิมแต่ฉันไป ท่านกับหม่อมฉันจงรักใคร่กัน
 เหมือนก่อนเกิด ท่านกับหม่อมฉันต่างอดโทษานุโทษต่อกันเกิด อนึ่ง
 เต่า หม่อมฉันหาญาติพี่น้องมิได้ ได้ลำบากมามากมาย หม่อมฉัน
 จักให้ทิพยาดังการและสรวยทรัพย์ แก่หมู่ญาติทั้งหลายของท่าน
 เพราะฉะนั้น ท่านจงบอกแก่ญาติทั้งหลายด้วยเถิด

ฝ่ายนางเขมาเทวี ได้สดับดังนั้นแล้ว ก็ไปยังปราสาทของตน
 ชี้ให้ญาติของตนดูทิพยาดังการและทรัพย์ทั้งหลายแล้วบอกว่า พระนาง
 สุภัทธาและพระราชินีหาทรงพิโรธเราไม่ กลับจะให้ทรัพย์แก่ญาติของ
 เราอีก เพราะฉะนั้น ท่านทั้งหลายจงไปเรียกพวกญาติของเรามาเถิด
 เมื่อญาติของนางเขมาเทวีมาแล้ว นางเขมาเทวีก็แจกทรัพย์ให้มากมาย
 มหาชนทั้งหลายที่ทราบบุญญา ตنهاใช้ญาติของนางเขมาเทวีไม่ ได้
 เห็นเขาได้ทรัพย์กันคนละมาก ๆ ยากจะได้กับเขาบ้าง จึงให้สินบน
 แก่นางเขมาเทวี รับสมอ้างว่าตนเป็นญาติ แล้วพากันเข้าไปรับเอา
 ราชทรัพย์ พระเจ้ากาติกราช ก็ได้ทรงทำมหาสังการแก่ชนผู้มารับทุก
 ถ้วนหน้า

ครั้นพระราชินีได้โอกาสแล้ว จึงรับสั่งให้จับตัวผู้ทมาไว้แล้ว
 ให้ชุดหุดุมดีกประมาณเพียงเขี้ยวที่หน้าพระดานหลวง ให้ญาติทั้งปวง
 ของนางเขมาเทวีนั่งลงในหุดุม แล้วให้โกยฝุ่นกดบให้เต็ม และให้

เอาฟางเรียวยาวเบี่ยงบนแล้วให้เอาเพลิงจุด เมื่อมหาชนถูกเพลิงเผา
 หนึ่งก็ปอกออกไป แล้วรับสั่งให้ไถด้วยไถเหล็ก ทำสั้วมหาชนเหต่า
 นั้น ให้เป็นท่อนน้อยท่อนใหญ่ ให้เป็นชนน้อยชนใหญ่ แล้วให้เอาได้
 ในกระทะเหล็ก ทอดน้ำมันให้นางเขมาเทวีกิน มีหน้าชาให้เชือดเนื้อ
 กด้ามแต่สั้วระแห่งนางเขมาเอง แล้วให้ทอดน้ำมันได้ปากให้นางเขมา
 กิน เหมือนตังกินขนมฉะนั้น

ผ้ายนางเขมาเทวี ไม่อาจอดกตัญญูต่อทุกขเวทนาได้ บริเวทนา
 การรำไรเสวยมหันตทุกข์ขยงนักหนา พระเจ้ากาฬกราชรับสั่งให้เอาน้ำ
 มันทเคือดรดศีรษะนางเขมา ๆ ก็ทำกาฬกริยาตาย มหาชนทั้งหลาย
 บรรดาที่เป็นญาติของนางเขมา มีประมาณหมื่นหนึ่ง ก็พากันถึงความ
 ตาย ไปบังเกิดในมหานรก ส่วนนางเขมาเทวีไปเกิดในอเวจีนรก

คราวนั้นแล พระเจ้ากาฬกราช รับสั่งใช้อำมาตย์ผู้หนึ่งว่า ท่าน
 จงให้พนักงานเฝ้าฯ ไปเที่ยวประกาศแก่มหาชนว่า บรรดาชาวเมืองทั้ง
 ดั้นจงพากันหยุดการงาน และให้ตักแต่งบ้านเมืองถนนหนทาง ยกของ
 บั๊กต้นน้อยและต้นกด้วย แล้วพากันเล่นมหรศัพตามสบายเถิด แล้ว
 ท้าวเชอรับสั่งให้พนักงาน ตักแต่งประดับประดาพระนครให้รื่นรมย์
 เหมือนดังไตรทิพย์สวรรค์ ชาวพระนครเหล่านั้น พากันเล่นมหรศัพ
 อยู่ดั้นด้นเดือนเป็นกำหนด

ผ้ายกษัตริย์ทั้งหลายนั้น จึงอภิเษกพระวรมุขราชาให้ครองราช
 สมบัติในกาลิกบุรี สถาปนานางสุวรรณคันธาเทวีให้เป็นปฐมมเหษี

สถาปนานางสมุทททาเทวีนาคราชธิดาให้เป็นทุติยมเหสี แล้วมอบราช
 สัมบัติให้ครอบครองอยู่ในกาลีกบรูนั้น ฝ่ายพระเจ้ากาฬกราช พระ
 วรรณทรกุมาร พระนางสมุทททาเทวี พระสุณิสา พวกนี้เสด็จออกจาก
 กาฬกราชบุรีไปจนบรรดถึงลกดนนคร โดกระบวนพยุหยาตราตั้งกล่าว
 มาแต่ฉนวนหนหลัง

เมื่อกษัตริย์ทั้งหลายเสด็จถึงลกดนนครแล้ว เสด็จไปยังราช
 ภพนี้ด้วยราชสัมบัติเป็นผาสูกดำราญ พระวรรณทรราชาก็ได้ดำรงอยู่
 ในตำแหน่งอุปราช ทำราชอุบายฐานแก่พระชนกชนนี บำเพ็ญมหาทาน
 มากมาย เมื่อพระราชนกทิวงคตแล้ว ได้เป็นเอกราชทรงสร้าง
 ทานศาลาบำเพ็ญทาน ประทานโอวาทแก่มหาชน ให้มหาชนตั้งอยู่ใน
 ทานและศีล ชาวนครทั้งหลายที่ให้ทานรักษาศีล เมื่อสิ้นอายุของตน
 แล้ว ก็ได้ไปเกิดในดาวดึงส์เทวโลก

ก็พระวรรณทรราชานี้ เมื่อเสด็จอยู่สมัครตั้งวาศกับนางบุษบา
 มเหสีก็ได้พระโอรสองค์หนึ่ง จึงประทานนามโอรสนี้ว่า ปุสเนตร
 กุมาร ๆ นั้น ครั้นเจริญวัยได้ ๑๖ ปี ก็ได้ทรงศึกษาศิลปศาสตร์ทั้งปวง
 ดำรงได้เป็นอย่างดี พระวรรณทรราชพระราชมิดา จึงทรงมอบราช
 สัมบัติให้แก่พระปุสเนตรราชกุมารแล้ว เสด็จไปยังหิมวันตประเทศ
 ทรงบรรพชาเพศเป็นฤษี มิได้ไปยังทางของมนุษย์เลย บำเพ็ญ
 อภิญญาและสมาบัติให้เกิดมิตได้เต็ม เมื่อสิ้นอายุแล้วก็ได้ไปอุบัติใน
 พรหมโลก

ชาติมาคือมหาหมาชาติ ^๕ บุษบาเทวีในภาตกรงนน ^{๕ ๕} กตบชาติมาคือ
 พิมพาเทวี ^๕ บริษัทนอกจากนน ^๕ กตบชาติมาคือพุทธบริษัท ^๕ วรรณทร
 กุมารในภาตกรงนน ^{๕ ๕} กตบชาติมาคือเราผู้ตถาคตเทยวแด

จบวรรณุชชาติก

